

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Διατμηματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Μουσειακές Σπουδές»
των Τμημάτων Ιστορίας & Αρχαιολογίας και Γεωλογίας & Γεωπεριβάλλοντος σε σύμπραξη με
το Τμήμα Συντήρησης Αρχαιοτήτων & Έργων Τέχνης του Πανεπιστημίου Δυτικής Αττικής

Μελέτη Διπλωματικής Εργασίας

«Μουσεία ως Πολιτιστικές Γέφυρες
στο πλαίσιο επετειακών εορτασμών.

Σχεδιάζοντας δράσεις για το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας
και το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης»

Αθηνά Νικολάου

Τριμελής επιτροπή

Δρ Μάρλεν Μούλιου (επιβλέπουσα)

Δρ Μαρία Ευθυμίου

Φίλιππος Μαζαράκης Αινιάν

Αθήνα 2019

Εικόνα εξωφύλλου

Ψηφιακή επεξεργασία του έργου: Το παζάρι της Αθήνας. Edward Dodwell (1767-1832), Views in Greece from drawings by Edward Dodwell. London: Rodwell and Martin, 1821.

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, οι πολιτιστικές και τεχνολογικές εξελίξεις τοποθετούν στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τη γνώση που προκύπτει από τις πιθανές συνδέσεις μεταξύ των πολιτιστικών αντικειμένων ή και των φυσικών χώρων. Τα μουσεία, με όχημα την κινητικότητα των αντικειμένων τους, στο πλαίσιο των ευρύτερων πολιτιστικών ανταλλαγών έχουν τη δυνατότητα να προωθήσουν διεθνείς συνεργασίες, να αξιοποιήσουν κοινά στοιχεία και να έρθουν σε επαφή με διαφορετικές προσεγγίσεις της ιστορίας, απευθυνόμενα προς ένα ευρύ κοινό. Έτσι, η ιστορική γνώση, ούσα μία σύνθετη έννοια που μεταβάλλεται σύμφωνα με το εκάστοτε κοινωνικό, πολιτισμικό και επιστημολογικό πλαίσιο (Νάκου, 2000 α) δύναται να αντιμετωπιστεί ως μέσο σύνδεσης του ανθρώπου με το κοινωνικό περιβάλλον.

Στο πλαίσιο του εορτασμού της επετείου των διακοσίων χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση, η εργασία, βασιζόμενη στις δυνατότητες του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας να αναπτύσσει γέφυρες επικοινωνίας με μουσεία από άλλες χώρες ερευνά πώς αυτός ο διάλογος δύναται να αναδειχθεί μέσα από μια έκθεση. Επιχειρώντας να εντοπίσει τους διαύλους επικοινωνίας μέσα από στοιχεία που απομακρύνονται από τις αποκλειστικές εθνικές ιστορικές διηγήσεις, η εργασία προτείνει την περιοδική έκθεση αντικειμένων, προερχόμενων από τις συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, στις αίθουσες της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας. Αφορμή για την επιλογή του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης στάθηκε το γεγονός ότι στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, «Μουσειακές Σπουδές», η γράφουσα πραγματοποίησε τρίμηνη πρακτική άσκηση στο Μουσείο.

Σημαντικό εργαλείο για τη μελέτη, κατά την αναζήτηση ενός στέρεου θεωρητικού υπόβαθρου, το οποίο θα μπορούσε να πλαισιώσει το εγχείρημα μιας ανάλογης μουσειολογικής πρότασης αποτέλεσε το ερευνητικό πρόγραμμα EUNAMUS, που μελέτησε, μεταξύ των ετών 2010 – 2013, τα εθνικά μουσεία τριάντα επτά χωρών της Ευρώπης. Παράλληλα, μελετήθηκαν οι εκθέσεις ευρωπαϊκών προγραμμάτων που αφορούν ζητήματα πολιτιστικών ανταλλαγών μεταξύ των μουσείων, της κινητικότητας των συλλογών καθώς και τον αντίκτυπο αυτών των διεργασιών στο κοινό των μουσείων.

Η εργασία, θέτοντας ως παρονομαστή την ιστορική περίοδο κατά την οποία η ελληνική χερσόνησος και η ουγγρική ζώνη της Αψβουργικής Μοναρχίας βρίσκονταν υπό Οθωμανική κατοχή, αξιοποιεί το κεντρικό αφήγημα επιλεγμένων θεματικών ενοτήτων της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και επιχειρεί να αναδείξει απροσδόκητες και γνώριμες συνδέσεις με αντικείμενα από τις συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης. Βασιζόμενη ακολούθως σε

μεταγενέστερες, κομβικές ιστορικές περιόδους επιδιώκει να αναδείξει μέσα από τα αντικείμενα πτυχές της αισθητικής, της κοινωνικής και της πολιτικής τους διάστασης.

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, μέσα από την προτεινόμενη έκθεση απευθύνεται προς το ευρύ κοινό και καλεί τον επισκέπτη να προσεγγίσει την ιστορία ως μια διαδικασία εξερεύνησης και ανακάλυψης και να αφουγκραστεί τις συγκλίσεις ή τις αποκλίσεις που παρουσιάζονται ενώπιόν του μέσα από γνώριμους ή λιγότερο οικείους συσχετισμούς και νοηματοδοτήσεις.

Λέξεις κλειδιά : πολιτιστικές γέφυρες, ελληνική επανάσταση, διεθνείς συνεργασίες μουσείων, ευρωπαϊκά εθνικά μουσεία, μουσεία ιστορίας, κινητικότητα των συλλογών

Abstract

In recent years cultural and technological developments have increased focus on the knowledge that originates from potential links between cultural objects and/or natural spaces. Museums, through their collections mobility, in the context of broader cultural exchanges, have the potential to promote international collaborations, utilize common elements and connect with different approaches of history, addressed to a wide audience. Thus, historical knowledge, as a complex concept that varies according to the social, cultural and epistemological context (Nakou, 2000a) can be regarded as a means of connecting man with the social environment.

In the context of the celebration of the two hundredth anniversary of the Greek Revolution, the dissertation, based on the ability of the National Historical Museum of Athens to develop bridges of communication with museums from other countries explores how this dialogue can emerge from a periodic exhibition. In an attempt to locate these communication channels, through elements that drift away from exclusive national historical narratives, the dissertation proposes a periodic exhibition of objects from the collections of the Budapest History Museum in the halls of the Athens National Historical Museum's permanent exhibition. The motive of the selection of the Budapest History Museum was the fact that within the framework of the Postgraduate Program "Museum Studies", the writer held a three-month internship at the Museum.

An essential tool for the study, as a solid theoretical background which could accompany the project of an equivalent museological proposal was the EUNAMUS research project, which studied the national museums of thirty-seven European countries between 2010 and 2013. At the same time, for the purposes of the dissertation were studied the reports of European programs concerning cultural exchanges between museums as well as collections mobility matters in reference to the impact on the public.

Thesis, setting as a basis the historical period during which the Greek peninsula and the Hungarian zone of the Habsburg Monarchy were under Ottoman occupation, leverages the central narrative of selected thematic units of the Athens National Historical Museum's permanent exhibition and attempts to reveal unexpected and familiar links with selected objects from the collections of the Budapest History Museum. Furthermore, based on subsequent, pivotal historical periods seeks to highlight through the objects, aspects of their aesthetic, social and political dimension.

The National Historical Museum of Athens, through the proposed exhibition, address the general public and invites the visitors to approach history as a process of exploration and discovery

while listening to the convergences or the deviations presented before them through familiar or less intimate associations and notions.

Key words: cultural bridges, greek revolution, museums international collaborations, european national museums, history museums, collections mobility

Ευχαριστίες

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία ολοκληρώθηκε με την πολύτιμη συμβολή των μελών της επιτροπής παρακολούθησης, του επιστημονικού προσωπικού των δύο Μουσείων, της οικογένειάς μου και των οικείων μου. Σε όλους οφείλω πολλές ευχαριστίες.

Αναλυτικότερα, ευχαριστώ θερμά την επιβλέπουσα της πτυχιακής Δρ. Μάρλεν Μούλιου για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και τις επισημάνσεις της κατά την εκπόνηση της εργασίας αλλά και τη συμβολή της στις σπουδές μου, καθ' όλη τη διάρκεια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος. Ευχαριστώ επίσης θερμά τη Δρ. Μαρία Ευθυμίου για τις χρήσιμες παρατηρήσεις της στη διαμόρφωση της εργασίας και τη συμβολή της στα θέματα κατανόησης της ιστορίας. Επιπροσθέτως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Φίλιππο Μαζαράκη Αινιάν για τη διαθεσιμότητά του, καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας και τις ενδιαφέρουσες συζητήσεις, οι οποίες έδωσαν ώθηση στη διερεύνηση των θεματικών.

Επιπλέον, θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον υπεύθυνο του Τμήματος Συντήρησης Έργων Τέχνης του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, κ. Ádám Vecsey για την απρόσκοπτή του μέριμνα να διευκολύνει την έρευνά μου, σε όλα τα στάδια της εργασίας. Ευχαριστώ θερμά τον Γενικό Διευθυντή του Ιστορικού Μουσείου, κ. Péter Farbaký, τον Διευθυντή του Μουσείου Kiscelli, Dr. Péter Rostás, τον επιμελητή συλλογών του Μουσείου, κ. Lorand Balla και την κα. Ιωάννα Λυκουρέντζου, συντονίστρια του προγράμματος Cross-Cult για τις πολύτιμες συζητήσεις μας. Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω τον επιμελητή του Ιστορικού Μουσείου Βουδαπέστης, κ. Roland Perényi, την επιμελήτρια της συλλογής Schola Graphidis Art, κα Júlia Katona και την βιβλιοθηκονόμο του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, κα Márta Békésiné Wellisch για τα ψηφιακά αρχεία και το βιβλίο που μου παραχώρησαν.

Ευχαριστώ πολύ την αδελφή μου Κατερίνα, τη συμφοιτήριά μου Βενετιά και τον φίλο μου Δημήτρη για την πολύτιμη υποστήριξή τους, μέχρι την ολοκλήρωση της εργασίας. Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω τους δικούς μου ανθρώπους, που μέσα από το ενδιαφέρον τους για την πορεία της εργασίας μου και τη συχνή ερώτηση : «Ποιο είπαμε πως είναι το θέμα σου;» με ώθησαν να προσπαθώ συνεχώς να γίνομαι πιο συγκεκριμένη και συγκροτημένη ως προς το υλικό που μελέτησα.

Αφιερώνω την πτυχιακή μου εργασία στον Γιάννη, που στάθηκε με υπομονή στο πλευρό μου.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	3
Abstract	5
Ευχαριστίες	7
Εισαγωγή.....	11
Κεφάλαιο 1^ο: Η προσέγγιση της ιστορίας, παρελθόν, παρόν και μέλλον	16
1.1. Ο ρόλος του μουσείου στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης τον 19 ^ο αιώνα	18
1.2. Τα εθνικά μουσεία σήμερα.....	19
1.2.1. Ερευνητικό Πρόγραμμα Eunamus	20
1.3. Πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης	26
1.4. Διακρατικές συνεργασίες μουσείων - Κινητικότητα των συλλογών	27
1.5. Πολιτιστική κληρονομιά στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο	30
1.5.1. Ψηφιακές συλλογές και αρχεία	30
1.5.2. Ψηφιακές αφηγήσεις.....	31
1.6. Συμπεράσματα	33
Κεφάλαιο 2ο : Τα Μουσεία της μελέτης και οι δεσμοί των δύο χωρών.....	34
2.1. Τα Μουσεία της μελέτης.....	35
2.1.1 Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας	35
2.1.2. Το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης.....	43
2.1.3. Ιστορικές συναντήσεις της Ελλάδας και της Ουγγαρίας μέσα από τις εκθέσεις των δύο Μουσείων	48
2.2. Οι δεσμοί των δύο χωρών.....	51
2.2.1. Η εμπορική διασπορά στην Ουγγαρία, 17ος – 19ος αιώνας.....	51
2.2.2. Νεότερη ιστορία	52
2.2.3 Η σύγχρονη ελληνική ομογένεια στην Ουγγαρία	54
Κεφάλαιο 3^ο : Σχεδιάζοντας δράσεις για το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο και το Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης.....	57
3.1. Σταθμοί στην ιστορία και κύριες θεματικές της πρότασης	57
3.1.1. Η κατάκτηση της Ουγγαρίας από τους Οθωμανούς.....	57
(1541 – 1699) και η ανάπτυξη των εμπορικών διαδρομών.....	57
3.1.2. Οι συντεχνίες και τα εμπορικά σήματα	59
3.1.3. Η νεότερη ιστορία - Ουγγρική Επανάσταση του 1848	62
3.2. Παράγοντες διαμόρφωσης του μουσειολογικού σκεπτικού	63
3.2.1. Η μόνιμη έκθεση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου - Ευκαιρίες σύνδεσης και επικοινωνίας των δύο Μουσείων.....	64
3.3. Εκθεσιακό σενάριο - Σχεδιασμός της πρότασης	67
3.3.1. Εκθεσιακό σενάριο	67
3.3.2. Το αναδραστικό έκθεμα	69
3.3.3. Στόχος και κοινό.....	72
3.3.4. Κριτήρια επιλογής αντικειμένων	73

3.3.5. Σύνθεση κειμένων.....	73
3.3.6. Το εκθεσιακό περιβάλλον.....	74
3.4. Παρουσίαση της περιοδικής έκθεσης.....	77
3.4.1. Το αναδραστικό έκθεμα στην έναρξη της εκθεσιακής διαδρομής.....	78
3.4.2. Σταθμός Α': «Λίγη ιστορία ακόμη».....	89
3.4.3. Σταθμός Β': «Οι δρόμοι του εμπορίου»	96
3.4.4. Σταθμός Γ' «Η Ευρώπη των Εθνών»	105
Συμπεράσματα.....	112
Λίστα Βιβλιογραφίας.....	116

«Μπορούμε να χρησιμοποιούμε το παρελθόν γόνιμα μόνον όταν αντιλαμβανόμαστε ότι το να κληρονομείς σημαίνει επίσης να μεταμορφώνεις».

David Lowenthal

Εισαγωγή

Με ορίζοντα την επέτειο των διακοσίων ετών, από την Ελληνική Επανάσταση του 1821, μουσεία, πολιτιστικοί και εκπαιδευτικοί φορείς στην Ελλάδα πραγματοποιούν συνέργειες, εκθέσεις, συναυλίες και παραστάσεις ενώ παράλληλα αναπτύσσουν συζητήσεις, γύρω από τον συμβολισμό της ελληνικής επανάστασης, την αξία της ιστορικής γνώσης και τον τρόπο προσέγγισης του επετειακού εορτασμού, στη σύγχρονη εποχή.

Συγκεκριμένα, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας, με αφορμή την επέτειο αναπτύσσει μια σειρά δράσεων, που αξιοποιούν ποικίλες μορφές τέχνης, όπως τη λογοτεχνία, την ποίηση, το θέατρο και τη μουσική. Υπό τη θεματική «1821 : Απηχήσεις στο σήμερα», στόχος του Μουσείου είναι να προσεγγίσει, μέσα από τις δράσεις του την περίοδο της Επανάστασης, τα ιστορικά γεγονότα και την καθημερινότητα στην Ελλάδα των αρχών του δέκατου ενάτου αιώνα και να διερευνήσει τον απόηχό τους, στο σήμερα και το αύριο. Μέσα από την οργάνωση και τον συντονισμό δράσεων, σύγχρονοι δημιουργοί παρουσιάζουν τα έργα τους και συνομιλούν με το κοινό για την Ελληνική Επανάσταση, ως πηγή έμπνευσης, τα προβλήματα προσέγγισης μιας μακρινής ιστορικής περιόδου και την επίδραση της τέχνης και της λογοτεχνίας στη μετάδοση της ιστορικής γνώσης. Το Μουσείο μέσα από τις εκδηλώσεις και τους διαλόγους στοχεύει στην ανάπτυξη της επικοινωνίας του με το κοινό και ταυτόχρονα το καλεί να εκφραστεί και να προσδώσει, ως ένα βαθμό, τη δική του ερμηνεία στην ιστορία.

Η παρούσα εργασία, με αφορμή την επέτειο των διακοσίων χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση επιχειρεί τη σύνθεση μιας μουσειολογικής πρότασης, διερευνώντας τις δυνατότητες της ανάπτυξής της, μέσα από τη συνεργασία δύο σημαντικών ιστορικών μουσείων, του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας και του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης. Μέσα από την έρευνα προτείνεται η περιοδική έκθεση αντικειμένων, προερχόμενων από τις συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, στις αίθουσες της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας.

Κίνητρο για την προσέγγιση του θέματος αποτελεί η αντίληψη, βάσει της οποίας, η εικόνα που διαμορφώνουμε για τον «άλλον» τροφοδοτείται μέσα από την έκθεσή μας σε ποικίλα, διαφορετικά ερεθίσματα, τα προσωπικά μας βιώματα και την προϋπάρχουσα γνώση μας. Η θέαση πολιτιστικών καταλοίπων που παραπέμπουν σε άλλους πολιτισμούς και η αφήγηση της ιστορίας τους μέσα από ένα εθνικό ιστορικό μουσείο ενισχύει το εύρος της αποδοχής μας, απέναντι σε καθετί «ξένο» και μας βοηθάει να υιοθετήσουμε μια κοσμοπολίτικη οπτική. Μέσα από αυτή τη διάσταση, μπορεί να αναπτύξει κανείς την εξωστρέφειά του και να συλλογιστεί τον εαυτό του, ως μέρος του συνόλου.

Κατά τη διάρκεια της πρακτικής άσκησης, η οποία διεξήχθη στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, τέθηκε ως στόχος για τη διερεύνηση του θέματος της εργασίας να ερευνηθούν οι δυνατότητες ανάπτυξης διαλόγου μεταξύ των δύο αυτών Μουσείων. Για τον σκοπό αυτό, πραγματοποιήθηκε η αναζήτηση στοιχείων που συνδέουν τις δύο χώρες, στην πάροδο του χρόνου. Με παρονομαστή την ιστορική περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας, στην ελληνική χερσόνησο, ερευνήθηκαν οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται στην Ευρώπη, κατά την ιστορική περίοδο του δέκατου έκτου αιώνα, όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία επεκτάθηκε προς την ουγγρική ζώνη της Αψβουργικής Μοναρχίας. Η περιοχή της σημερινής Ουγγαρίας, τον δέκατο έκτο και δέκατο έβδομο αιώνα, βρισκόμενη τόσο υπό Οθωμανική, όσο και υπό Αυστροουγγρική επιρροή συντίθεται από ποικίλες εθνότητες και λαούς, με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, αντικατοπτρίζοντας κατά αυτό τον τρόπο τις συνθήκες που επικρατούσαν έξω από την περιοχή της ελληνικής χερσονήσου. Η έρευνα εστίασε παράλληλα στην ιστορική περίοδο ανάπτυξης του εμπορίου, όταν η διαμόρφωση των συναλλαγών, μεταξύ των δύο κυρίαρχων Αυτοκρατοριών, κατά τον δέκατο έβδομο και τον δέκατο όγδοο αιώνα έγινε αφορμή για τη μετακίνηση μεγάλου αριθμού εμπορευομένων προς τη Νοτιοανατολική και Κεντρική Ευρώπη και την Ουγγαρία (Papp, 1989).

Το 2009, το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης διοργάνωσε έκθεση για τα ιστορικά κατάλοιπα των Ελλήνων εμπόρων, οι οποίοι κατά τον δέκατο έβδομο έως και τον δέκατο ένατο αιώνα εγκαταστάθηκαν στην Ουγγαρία και ίδρυσαν κοινότητες και εμπορικές κομπανίες. Η έκθεση, μετά την πρώτη παρουσίασή της στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης ταξίδεψε στην Κοζάνη, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και το 2011 φιλοξενήθηκε στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας. Στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, η έκθεση οργανώθηκε με τη συνεργασία της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος και της Πρεσβείας της Ουγγαρίας. Μέσα από τα πολιτιστικά κατάλοιπα που δηλώνουν τη δράση των ελληνικών κομπανιών και κοινοτήτων και την ίδρυση εκκλησιών και σχολείων, η έκθεση ανέδειξε την ιστορική παρουσία των Ελλήνων στην Αυστροουγγαρία.

Η παρούσα εργασία, με αφορμή τις εμπορικές δραστηριότητες των Ελλήνων στα εδάφη της ουγγρικής επικράτειας επιχειρεί, στο πλαίσιο της διαμόρφωσης της μουσειολογικής πρότασης, να ερευνήσει και να αναδείξει στοιχεία που παραπέμπουν σε εκφάνσεις της κουλτούρας και του πολιτισμού της Ουγγαρίας. Στόχος είναι να ερευνήσει τρόπους προσέγγισης και αξιοποίησης του πολιτισμού της «άλλης» χώρας. Έτσι, οι δεσμοί που δημιουργήθηκαν στο παρελθόν με την Ουγγαρία μέσα από τους Έλληνες απόδημους εμπόρους αποτέλεσαν ενδιαφέρουσα αφορμή για την περαιτέρω διερεύνηση νέων συνδέσεων και νοηματοδοτήσεων, ικανών να αναπτυχθούν για τον σχεδιασμό μουσειολογικής πρότασης της εργασίας.

Παράλληλα, καθώς το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης κατέχει μια σπάνια και ποικιλοτρόπως ενδιαφέρουσα Συλλογή Συντεχνιών και μια Συλλογή περίτεχνων Εμπορικών Σημάτων των αρχών του δέκατου ενάτου αιώνα, θεωρήθηκε εφικτή και ενδιαφέρουσα η αξιοποίηση τμήματός τους για τον σχεδιασμό της μουσειολογικής πρότασης. Οι συντεχνίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην κάλυψη των αναγκών της συγγρικής επαρχίας και των πληθυσμών της πόλης ενώ, παράλληλα, τα αντικείμενα που παραπέμπουν σε αυτές είχαν αποφασιστική επίδραση στις εφαρμοσμένες τέχνες (Grafik,2008).

Η εργασία, κατ' αυτόν τον τρόπο επιδιώκει να εγείρει το ενδιαφέρον και να δώσει τη δυνατότητα στο κοινό του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας να έρθει σε επαφή με τεκμήρια του πολιτισμού μιας άλλης χώρας, τεκμήρια γνώριμα ή λιγότερο οικεία, όπως είναι οι διαδικασίες «καλέσματος» των μελών των συντεχνιών ή η τέχνη των εμπορικών σημάτων. Μπροστά σε αντικείμενα που αποτελούν υλικά κατάλοιπα της ιστορίας και των εκφάνσεων του πολιτισμού της Ουγγαρίας και ταυτόχρονα, στη θέαση αντικείμενων που παρουσιάζουν τις κομβικές ιστορικές περιόδους της πορείας και της δημιουργίας του Ελληνικού Κράτους, ο επισκέπτης ανακαλύπτει τις γνωστές ή τις απροσδόκητες συνδέσεις μεταξύ των δυο χωρών και γνωρίζει την ιστορία που εκτυλίσσεται στην Κεντρική Ευρώπη την ίδια ιστορική περίοδο.

Με την τάση να αξιολογηθεί η μουσειολογική πρόταση αλλά και για τη διερεύνηση των θεμάτων που άπτονται αυτής, μελετήθηκαν οι εκθέσεις του ερευνητικού προγράμματος EUNAMUS σχετικά με τον ρόλο των εθνικών μουσείων και τον τρόπο που προσεγγίζουν την ιστορία στη σύγχρονη εποχή. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε ανασκόπηση στο συγγραφικό έργο και τις διδακτορικές διατριβές που έχουν εκπονηθεί για το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας. Επιπλέον, αναζητήθηκαν σύγχρονα εγχειρήματα που εστιάζουν στην επικοινωνία των διαφορετικών πολιτιστικών στοιχείων μέσα σε ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο, τα οποία αξιοποιούν κυρίως την ψηφιακή τεχνολογία. Τέλος, ερευνήθηκε ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως φορέως ενίσχυσης των διακρατικών συνεργασιών μεταξύ των μουσείων καθώς και οι προεκτάσεις και τα οφέλη που προκύπτουν, από τις διεθνείς συνεργασίες και τις αντίστοιχες περιοδικές εκθέσεις, για το μουσείο και το δυνητικό κοινό.

Η ανάπτυξη της πρότασης διαμορφώθηκε μέσα από τη μελέτη των ιστορικών ερευνών που αφορούν την περίοδο κατά την οποία, η ενδοχώρα της σημερινής Ουγγαρίας βρισκόταν υπό Οθωμανική κατοχή αλλά και αργότερα, κατά τον δέκατο όγδοο αιώνα, όταν η Ουγγαρία αποτελούσε μια πολύ-εθνοτική χώρα. Επιπλέον, η μελέτη επεκτάθηκε σε κομβικά ιστορικά γεγονότα που ανάγονται στον δέκατο ένατο αιώνα, σε μια προσπάθεια αναζήτησης επιμέρους συγκλίσεων κατά την ιστορική περίοδο της Ελληνικής Επανάστασης. Η πρόταση διαμορφώθηκε παράλληλα, μέσα από τις συζητήσεις με τους

επιμελητές των δύο Μουσείων, τις επισκέψεις στις μόνιμες εκθέσεις τους, τους εκθεσιακούς καταλόγους των Μουσείων και την παρουσία τους στο διαδίκτυο. Η επικοινωνία, στο πλαίσιο της εργασίας αναπτύχθηκε με τον κ. Φίλιππο Μαζαράκη Αινιάν, επιμελητή των Συλλογών Σχεδίων και Όπλων του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας, τον κ. Lorand Balla, επιμελητή της Συλλογής Εμπορικών Σημάτων του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, τον κ. Roland Perényi, επιμελητή των Συλλογών Νεότερης Ιστορίας του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης και την κα Júlia Katona, επιμελήτρια της Συλλογής Σχεδίων του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης.

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, επιχειρείται η διερεύνηση ζητημάτων που απασχολούν τη διεθνή κοινότητα, αναφορικά με την απήχηση και τον ρόλο των εθνικών μουσείων στις σύγχρονες κοινωνίες, ξεκινώντας από μια ιστορική αναδρομή, που ανάγεται στον δέκατο ένατο αιώνα και τη δημιουργία των νέων εθνών – κρατών. Η σημερινή εικόνα των εθνικών μουσείων ιστορίας, ως προς το κεντρικό αφήγημα που παρουσιάζουν αλλά και ως προς την άποψη των επισκεπτών για τον ρόλο τους και την αποστολή τους προσεγγίζεται μέσω του προγράμματος EUNAMUS και της έρευνας κοινού, που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος. Επιπλέον, προσεγγίζεται ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως φορέως ενίσχυσης της κινητικότητας των συλλογών, επισημαίνονται η σημασία και οι προεκτάσεις του διακρατικού δανεισμού αντικειμένων και ο αντίκτυπος της έκθεσής τους στο κοινό ενός ιστορικού μουσείου. Τέλος, γίνεται αναφορά στην ψηφιοποίηση των συλλογών, ως μοχλού ενίσχυσης της κινητικότητας των πολιτιστικών αγαθών και την αξιοποίηση του ψηφιακού περιβάλλοντος για τη δημιουργία γόνιμων συνδέσεων μεταξύ των πολιτιστικών καταλοίπων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, αρχικώς παρουσιάζονται τα δύο Μουσεία, τα οποία αποτελούν τον πυρήνα της μελέτης για την ανάπτυξη της μουσειολογικής πρότασης, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας και το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης. Στη συνέχεια του κεφαλαίου, γίνεται αναφορά στους δεσμούς που αναπτύχθηκαν με την Ουγγαρία, κατά τον δέκατο έβδομο και δέκατο όγδοο αιώνα και πολύ αργότερα, κατά την περίοδο του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα και τη μετανάστευση Ελλήνων στα εδάφη της Ουγγαρίας. Η ιστορική αναδρομή, η οποία εστιάζει στις επαφές των δύο χωρών φτάνει μέχρι το σήμερα, όπου η ελληνική μειονότητα στην Ουγγαρία αριθμεί περίπου πέντε χιλιάδες μέλη. Οι κοινοί τόποι και οι δεσμοί που συνδέουν τα δύο σημερινά κράτη ερευνώνται, επιδιώκοντας να υπογραμμιστεί η σπουδαιότητα του εγχειρήματος της συνεργασίας των δύο Μουσείων. Η σύνδεση των δύο χωρών τόσο κατά το παρελθόν, όσο και στο παρόν αποτελεί κίνητρο για τη δημιουργία νέων συσχετισμών, τους οποίους επιδιώκει να ανακαλύψει η παρούσα εργασία.

Στο τρίτο κεφάλαιο, αρχικώς γίνεται αναφορά στις κομβικές ιστορικές περιόδους, στις οποίες εστίασε η μελέτη και τις κύριες θεματικές που επιλέχθηκαν να αναδειχθούν μέσα από την προτεινόμενη περιοδική έκθεση. Ακολούθως, αναπτύσσεται το σκεπτικό που οδήγησε στην επιλογή και συνέβαλε στον σχεδιασμό της μουσειολογικής πρότασης, η οποία συνθέτει ένα παράλληλο αφήγημα στη μόνιμη έκθεση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, καθώς και οι παράγοντες που επηρέασαν περισσότερο τη διαμόρφωσή της. Στην πορεία, αναφέρονται οι βασικές συνισταμένες του σχεδιασμού της πρότασης, όπως η σύνθεση των κειμένων που αναπτύχθηκαν, τα βασικά κριτήρια που ελήφθησαν υπόψιν κατά την επιλογή των αντικειμένων που προτείνονται κ.ά. Τέλος, παρουσιάζεται η πρόταση της περιοδικής έκθεσης μέσα από τα κείμενα που διαμορφώθηκαν και τα προτεινόμενα αντικείμενα. Η εργασία ολοκληρώνεται με τα συμπεράσματα της μελέτης.

Κεφάλαιο 1^ο: Η προσέγγιση της ιστορίας, παρελθόν, παρόν και μέλλον

Αν επιχειρούσαμε να επιλέξουμε κάποια από τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες, αυτά θα ήταν η συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμικών στοιχείων και η ολοένα μεγαλύτερη ανάγκη έκφρασης της διαφορετικότητας. Σε μια συνεχώς μεταλλασσόμενη κοινωνία που αποτελείται από ένα ψηφιδωτό εθνοτήτων και πολιτισμών, η επαφή με την ιστορία και το παρελθόν κρίνεται περισσότερο γόνιμη από ποτέ. Η καλλιέργεια της ιστορικής γνώσης, ως διανοητικής και κοινωνικής δεξιότητας εφοδιάζει τα άτομα και τις κοινωνικές ομάδες με μεθοδολογικά εργαλεία για να ερμηνεύουν το παρελθόν, να κατανοούν το παρόν και να κοιτάζουν προς το μέλλον με ιστορικούς όρους (Νάκου, 2000 : 223).

Τα μουσεία επιδιώκουν ολοένα και πιο ουσιαστικά να στραφούν προς το κοινό και τις ανάγκες του. Όντας κατεξοχήν χώροι μάθησης, μέσα από τις εκθεσιακές τους πρακτικές μπορούν να συμβάλλουν στην αναζωογόνηση της επαφής μας με την ιστορική γνώση και της διάθεσής μας για ουσιαστική ερμηνεία.

Οι κύριες σημασίες του όρου «ιστορία», όπως έχουν διαμορφωθεί και επικρατήσει στον καθημερινό λόγο αφορούν τα γεγονότα του παρελθόντος, τη μελέτη του και την αφήγησή του (Καραμανωλάκης: 2015). Η ιστορική επιστήμη μελετά συστηματικά το παρελθόν έως τη σύγχρονη εποχή, εστιάζοντας στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Υφίσταται αλλαγές και μετασχηματισμούς μέσα από το εκάστοτε κοινωνικό, πολιτισμικό και επιστημολογικό περιβάλλον, παράγοντας διαφορετικές ιστοριογραφικές προσεγγίσεις. Έτσι, η ιστοριογραφία συλλαμβάνει, καταγράφει, περιγράφει και ως ένα βαθμό ερμηνεύει και επεξεργάζεται τη ροή του κοινωνικού γίνεσθαι. Η συγγραφή ιστορικού κειμένου, κατά τον Σβορώνο συνδέεται με την πολιτική πράξη, καθώς είναι το κατεξοχήν επιστημονικό πεδίο που δύναται να δημιουργήσει ελεύθερο κριτικό πνεύμα, δηλαδή, ελεύθερους πολίτες και να γίνει η βάση κάθε δημοκρατικής πολιτικής (Σβορώνος, 1983).

Οι Τζιόβας (2011) και Γκαζή (2012) επισημαίνουν ότι ο τρόπος πρόσληψης της ιστορίας διαμορφώνεται από ποικίλους παράγοντες, σμιλεύεται από τις τάσεις της κάθε εποχής και ίσως, δεν θα ήταν παράτολμο να ειπωθεί τις διαμορφώνει. Το παρελθόν, κάποιες φορές έχει προσεγγιστεί ως κάτι απόμακρο, που δεν απορρέει από κάποιο βαθμό εν-συναίσθησης, παρά λειτουργεί ως υψηλό πρότυπο, όπως συνέβη την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού αλλά και σε όλο σχεδόν τον δέκατο ένατο αιώνα, όπου τα πρότυπα του νεοκλασικισμού είναι ιδιαιτέρως έντονα. Άλλες φορές πάλι, το

παρελθόν αντιμετωπίζεται ως κάτι που δεν είναι δεδομένο και αδιαφιλονίκητο αντιθέτως, δέχεται διαφορετικές ερμηνείες (Τζιόβας, 2011).

Κατά τη διάρκεια της έρευνας δόθηκε έμφαση στις θέσεις που εκφράζονται σχετικά με τα εθνικά μουσεία και τον ρόλο τους σήμερα, θέσεις που έχουν αναπτυχθεί μέσα από τον διεθνή διάλογο γύρω από το εν λόγω ζήτημα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί τις δράσεις που συμβάλλουν στην εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης, καλώντας τα μουσεία να διευρύνουν το κοινό τους και να ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή του στις μουσειακές διαδικασίες. Ο διάλογος που αναπτύσσεται εστιάζει επίσης στον τρόπο που τα μουσεία προσεγγίζουν την ιστορία μέσα στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες.

Για τη μελέτη των θεμάτων αυτών, επιχειρείται στο παρόν κεφάλαιο μια σύντομη ιστορική αναδρομή στον δέκατο ένατο αιώνα και στον ρόλο που διαδραμάτισαν τα μουσεία κατά τη δημιουργία και την ισχυροποίηση των εθνών – κρατών. Στη συνέχεια, γίνεται μια προσπάθεια να προσεγγιστεί η σημερινή εικόνα που παρουσιάζουν τα εθνικά μουσεία ιστορίας, μέσω του προγράμματος EUNAMUS. Στο τέλος του κεφαλαίου παρουσιάζεται η έρευνα κοινού που πραγματοποίησε το συγκεκριμένο πρόγραμμα σε εννέα μουσεία της Ευρώπης, η οποία συνέβαλε στην κατανόηση του προφίλ των επισκεπτών και της άποψής τους σε σχέση με το αφήγημα των εθνικών μουσείων.

1.1. Ο ρόλος του μουσείου στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της εθνικής συνείδησης τον 19^ο αιώνα

Από τα τέλη του δέκατου ογδόου έως και τον δέκατο ένατο αιώνα, η ιστορία συνδέθηκε με τη δημιουργία του έθνους-κράτους και υπηρέτησε σε πολλά πεδία (έρευνας, δημόσιου λόγου, εκπαίδευσης) την ενδυνάμωση της εθνικής ενότητας. Αντίστοιχα, στα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, συνδέθηκε με τη γεωγραφία, όταν η περιγραφή του τόπου και της γεωγραφικής διαμόρφωσής του συνοδευόταν από αναφορές σε ένδοξους ήρωες που γεννήθηκαν στους τόπους αυτούς, σε συνδυασμό με τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα (Κουλούρη, 1988).

Στα τέλη του δέκατου ογδόου και όλο τον δέκατο ένατο αιώνα, το μουσείο ταυτίστηκε με την έννοια του δημόσιου αγαθού και ταυτόχρονα ενισχύθηκε ο εθνικός του χαρακτήρας (Desvallees, Mairesse, 2014). Αυτήν την περίοδο ιδρύονται τα πρώτα μουσεία – κολοσσοί. Στο Λονδίνο, το 1753 ιδρύεται το Βρετανικό Μουσείο και στο Παρίσι, το 1793 ιδρύεται το “Μουσείο της Γαλλικής Δημοκρατίας”, στο ανάκτορο του Λούβρου. Αυτά τα μουσεία χαρακτηρίζονται εθνικά, όχι επειδή διαθέτουν συλλογές που αντιπροσωπεύουν μια εθνότητα, οι συλλογές τους αντιθέτως αποτελούνται από αντικείμενα που ανήκουν στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά. Ο χαρακτήρας του εθνικού προσδίδεται σ’ αυτά, καθώς λειτουργούν υπό την αιγίδα του κράτους και ταυτόχρονα προάγουν τη φιλομάθεια, την αισθητική απόλαυση και την κοινωνία των πολιτών (Δερμιτζάκη 2013: 35).

Στην Ανατολική Ευρώπη λίγο αργότερα, συνθήκες όπως η σταδιακή κατάρρευση και αποσύνθεση της Οθωμανικής και της Αυστριακής Αυτοκρατορίας, καθώς και η δημιουργία νέων εθνών-κρατών οδήγησαν στην ίδρυση μουσείων που ταύτισαν την αποστολή τους με την ενίσχυση και την υπογράμμιση των πολιτισμικών στοιχείων που χαρακτηρίζουν και διαφοροποιούν μια εθνότητα από μια άλλη (Karlan, 2012). Την περίοδο αυτή, ενισχύεται ο ρόλος του μουσείου, με στόχο να στραφεί η προσοχή των πολιτών στην ιστορία και τον πολιτισμό, καθώς η συνοχή μεταξύ των διάφορων κοινωνικών στρωμάτων στα νέα έθνη - κράτη κρίθηκε πως εξασφαλίζεται τόσο μέσα από τη βελτίωση των συνθηκών ζωής και της καθημερινότητας, όσο και μέσα από την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση (Δερμιτζάκη, 2013).

Τα μουσεία αξιοποιήθηκαν ως φορείς πολιτισμού και εκπαίδευσης, αφού σχηματίστηκε η πεποίθηση πως μπορούν να συμβάλουν στην καλλιέργεια και την ισοτιμία των πολιτών και κατ’ επέκταση στην οργάνωση του κράτους και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής (Δερμιτζάκη, 2013:

57). Επιχείρησαν να εκπολιτίσουν και να μορφώσουν την εργατική τάξη, ενώ μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, επιδιώχθηκε ταυτόχρονα η διατήρηση της κοινωνικής ιεραρχίας (Blankenberg, 2015).

Η χρήση των μουσειακών αντικειμένων, ως ιστορικών μαρτυριών έδωσε την ευκαιρία στα μουσεία να συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία, γεγονός που γίνεται φανερό από την πραγματοποίηση συχνών επισκέψεων των σχολικών ομάδων σε αυτά, κατά τον δέκατο ένατο αιώνα. Ταυτόχρονα, προσφερόταν η δυνατότητα αξιοποίησης τμήματος των μουσειακών συλλογών τους στις σχολικές αίθουσες. Ο εκπαιδευτικός αυτός προσανατολισμός των μουσείων και εν γένει η διαμόρφωσή τους λαμβάνει χώρα σε μια περίοδο κατά την οποία οι κοινωνίες αλλάζουν, με την ταυτόχρονη ανάδυση των νέων δομών των εθνών – κρατών. Την περίοδο αυτή, η οποία ταυτόχρονα ήταν κομβική για τις επιστήμες της ιστορίας και της λαογραφίας, τα μουσεία εξέλιξαν τη λειτουργία τους, την αποστολή τους και τις δράσεις τους.

1.2. Τα εθνικά μουσεία σήμερα

Η Κοντοχρήστου (2018) συνδέει τον πολιτισμό με την έννοια του ανήκειν σε ομάδες και την έννοια της ταύτισης, διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα κατά την υιοθέτηση μια ταυτότητας, όπως συνέβη κατά τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας, κυρίως τον δέκατο ένατο αιώνα αλλά και κατά τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ταυτότητας εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην πρόσφατη ιστορία. Από τα μέσα του εικοστού αιώνα, η διεθνής κοινότητα θεώρησε τον πολιτισμό ως τη βάση για την ανάπτυξη μιας κοινής φιλοσοφίας, τον σεβασμό στη διαφορετικότητα αλλά και τη συνεργασία των λαών.

Οι σύγχρονες εξελίξεις, με τις μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμών φέρνουν στο προσκήνιο την αναγκαιότητα για τη χρήση του πολιτισμού, ως εργαλείου κατανόησης και γόνιμης επαφής. Ειδικότερα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση διαπιστώνεται η ανάγκη για τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας, με τον πολιτισμό να κρίνεται ο απαραίτητος μηχανισμός για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής εντός της κοινότητας. Αυτή η διαπίστωση, σταδιακά οδήγησε στη χάραξη της σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία προωθεί τη συνεργασία ανάμεσα στα μουσεία, ενισχύοντας την αμοιβαία εμπιστοσύνη και τη δικτύωση (Petersson, 2010).

Τα μουσεία σήμερα αποτελούν πολιτιστικά ιδρύματα που αναπτύσσουν πλήθος δραστηριοτήτων, δίνοντας πλέον έμφαση στην επικοινωνιακή τους διάσταση. Ως χώροι άτυπης

μάθησης δίνουν τη δυνατότητα στο κοινό να εξοικειωθεί με διάφορα γνωστικά πεδία, να συμμετάσχει ενεργά στο μουσειακό περιβάλλον, να γνωρίσει τις διαδικασίες μουσειοποίησης, να κοινωνικοποιηθεί, να ψυχαγωγηθεί, να χαλαρώσει και να εμπνευστεί (Νικονάνου, 2010). Παράλληλα, καλούνται να πραγματοποιήσουν μια ερμηνευτική προσέγγιση που προέρχεται από μια διάθεση να αναμετρηθούν με το ουσιαστικό ερώτημα, του πώς αντιλαμβανόμαστε την ταυτότητά μας και πώς αντιμετωπίζουμε τα κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού προγενέστερων εποχών (Γκαζή, 2012 : 42). Ο ρόλος τους σήμερα διευρύνεται συνεχώς και καλούνται να στρέψουν το επίκεντρο της προσοχής τους στο κοινό, όχι ως ένα ομοιόμορφο σύνολο αλλά ως άτομα και ομάδες με διαφορετική κοινωνική, πολιτισμική και ιδεολογική ταυτότητα (Νάκου, 2α: 226). Σήμερα, περισσότερο από ποτέ, είναι ικανά να αποτελούν χώρους, όπου ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να προσεγγίσει την ιστορία μέσα από μια διαδικασία εξερεύνησης και ανακάλυψης και μέσα από την ανάπτυξη συσχετισμών, με το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον.

1.2.1. Ερευνητικό Πρόγραμμα Eunamus

Για τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο τα σύγχρονα μουσεία προσεγγίζουν την ιστορία αλλά και για την προκαταρκτική αξιολόγηση των προτάσεων της μουσειολογικής δράσης, κρίθηκε σκόπιμη η εστίαση της μελέτης στο ερευνητικό πρόγραμμα European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European (EUNAMUS). Το πρόγραμμα χρηματοδοτήθηκε και υποστηρίχθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μεταξύ των ετών 2010 και 2013 και μελέτησε τα εθνικά μουσεία σε τριάντα επτά χώρες της Ευρώπης. Διερεύνησε θέματα που αφορούν την πολιτιστική ισχύ των μουσείων αυτών και τα αποτελέσματά του αξιοποιούνται μέχρι σήμερα. Από το EUNAMUS συνάγονται συμπεράσματα που, μεταξύ άλλων, αγγίζουν θέματα προσέγγισης και παρουσίασης της ιστορίας του έθνους από τα εθνικά μουσεία. Παράλληλα, παρουσιάζουν κάποια βήματα και αναθεωρήσεις που θα μπορούσαν να γίνουν, ώστε τα εθνικά μουσεία να ικανοποιούν τις ανάγκες του κοινού, ανταποκρινόμενα στη σύγχρονη πραγματικότητα.

Τι σημαίνει όμως «εθνικό» μουσείο; Ορίζεται ως εθνικό κατά την ίδρυσή του; Έχει άμεση σχέση με το κράτος όσον αφορά την υποστήριξη της λειτουργίας του; Αναφέρεται στον πολιτισμό που παράγει ένα έθνος ή την ιστορία του σχηματισμού του έθνους; Μπορεί ένα μουσείο να είναι εθνικό, ακόμα και αν δεν προσδιορίζεται με τον όρο «εθνικό»;

Στο εισαγωγικό σημείωμα των Γκαζή και Μπούνια (2012), στα «Ζητήματα μελέτης των εθνικών μουσείων», σημειώνεται πως δεν υπάρχει ένας μοναδικός ορισμός του εθνικού μουσείου, ενώ κατά

καιρούς έχουν επιχειρηθεί διάφορες προσεγγίσεις. Σε μικρά κράτη, για παράδειγμα, παρατηρείται μια τάση συγκέντρωσης των υλικών καταλοίπων της πολιτιστικής κληρονομιάς σε ένα κεντρικό εθνικό μουσείο, ενώ σε μεγαλύτερα και παλαιότερα κράτη, όψεις του «εθνικού» μοιράζονται σε περισσότερα του ενός μουσεία¹. Μια ακόμα προσέγγιση επιχειρεί να απομονώσει θεωρητικά ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό, σύμφωνα με το οποίο ένα μουσείο δικαιούται να φέρει τον τίτλο του εθνικού, όταν η συμβολή του είναι σημαντική στην παγίωση και την ανάδειξη μιας συγκεκριμένης εθνικής αφήγησης (Μπούνια, Γκαζή, 2012).

Μέσα από τις εκθέσεις του προγράμματος EUNAMUS γίνεται φανερό ότι τα νέα και τα παλαιά έθνη -κράτη της Ευρώπης εφαρμόζουν παρόμοιες πολιτικές στα εθνικά μουσεία, τη σύγχρονη εποχή. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι το εθνικό πρότυπο, το οποίο αναπτύχθηκε στα εθνικά μουσεία της Ευρώπης κατά την πορεία προς την οικοδόμηση των κρατών παραμένει πολύ ισχυρό έως σήμερα (EUNAMUS, 2012). Ειδικότερα, οι κεντρικές αφηγήσεις αρκετών μουσείων της Ευρώπης συχνά αναπαράγουν την εικόνα του έθνους, ως κάτι φυσικού και ως εκ τούτου, ως ένα θεμέλιο για την οικοδόμηση της κοινότητας. Επίσης, είθισται να βασίζονται το κεντρικό αφήγημα της εθνικής προέλευσης σε ένα μακρινό ή μυθολογικό παρελθόν και σε μια αυταπόδεικτη σχέση, μεταξύ ανθρώπων και τόπου (EUNAMUS, 2012).

Το πρόγραμμα EUNAMUS ολοκληρώθηκε το 2013 και θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι τα πράγματα έχουν αλλάξει ραγδαία από τότε, ωστόσο, τα μουσεία σήμερα καταβάλλουν ολοένα και μεγαλύτερες προσπάθειες να εναρμονιστούν με τις σύγχρονες τάσεις και να εμπλουτίσουν τις δράσεις τους, τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα και την επικαιροποιημένη ψηφιακή τους παρουσία. Επιπλέον, εντείνονται οι συζητήσεις γύρω από την ταυτότητα των μουσείων, τον ρόλο τους και τη συμβολή τους στην εξυπηρέτηση των αναγκών της σύγχρονης κοινωνίας.

¹ Το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, όπως θα αναπτυχθεί στη συνέχεια είναι κρατικό Μουσείο και συνεργάζεται στενά με μουσεία της πόλης, τα οποία, όπως αναφέρει στον ιστότοπό του αποτελούν τμήμα του (το Μουσείο του Κάστρου, το Μουσείο Aquincum, και το Μουσείο Kiscell). Ταυτόχρονα, αναδεικνύονται ως πολιτιστικά ιδρύματα που παρουσιάζουν μέρος της εθνικής ιστορίας της χώρας. Αντίστοιχη πρακτική παρατηρείται και στη Βιέννη, όπου το Μουσείο της Βιέννης προβάλλει, μέσα από τον ιστότοπό του, μια ομάδα μουσείων που παρουσιάζουν την ιστορία της πόλης και του πολιτισμού που αναπτύχθηκε σε αυτήν. Πρόκειται για μουσεία φυσικής ιστορίας, επιστημών, εθνογραφίας, τεχνών, σημαντικών προσωπικοτήτων που κατάγονται από την Αυστρία και μεμονωμένων εθνικοτήτων που έζησαν στην πόλη.

1.2.1.1. Το προφίλ των επισκεπτών των εθνικών μουσείων

Ένα από τα βασικά εργαλεία του ερευνητικού προγράμματος EUNAMUS ήταν η έρευνα κοινού που διεξήχθη σε εννέα μουσεία της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων είναι και το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας. Η έρευνα κοινού πραγματοποιήθηκε επίσης στο Εθνικό Μουσείο της Σκωτίας, το Εθνικό Μουσείο της Ιρλανδίας, το Εθνικό Μουσείο της Εσθονίας, το Εθνικό Υπαίθριο Μουσείο της Λετονίας, το Nordiska Museum της Σουηδίας, το Γερμανικό Ιστορικό Μουσείο, το Rijksmuseum στην Ολλανδία και το Μουσείο της Ιστορίας στην Καταλονία (Bounia et.al., 2012). Η έρευνα συνδύασε ποσοτικές και ποιοτικές μεθόδους και πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια ερωτηματολογίων, συνεντεύξεων και συζητήσεων σε μικρές ομάδες. Συγκεντρωθήκαν περίπου 5.500 ερωτηματολόγια (Μπούνια, κ. ά., 2016: 175), εκ των οποίων 258 ερωτηματολόγια συλλέχθηκαν κατά τη διεξαγωγή της έρευνας στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας (Levin, 2016).

Για τις ανάγκες της εργασίας κρίθηκε σκόπιμο να εξεταστεί, μέσα από το ερευνητικό πρόγραμμα EUNAMUS το προφίλ των επισκεπτών των εθνικών μουσείων, με επίκεντρο το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας. Παράλληλα, διερευνώνται οι θέσεις τους σε θέματα που ήταν εν δυνάμει αξιοποιήσιμα για τη σύνθεση της μουσειολογικής πρότασης της εργασίας. Παρατίθενται ακολούθως κάποια βασικά στοιχεία.

Σύμφωνα με τις έρευνες κοινού, οι περισσότεροι επισκέπτες του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας αλλά και του συνόλου των εθνικών μουσείων είναι μεταξύ 18- 30 χρονών, ενώ ακολουθεί το κοινό ηλικίας 46-65 χρονών. Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι περισσότεροι επισκέπτες του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας είναι αλλοδαποί, υπερσχύοντας κατά 10% από τους Έλληνες επισκέπτες, κάτι που ισχύει στα περισσότερα εθνικά μουσεία της έρευνας, όπου το ποσοστό των αλλοδαπών επισκεπτών είναι μεγαλύτερο.

Όσον αφορά την κύρια απασχόληση του κοινού που ερωτήθηκε, το μεγαλύτερο ποσοστό των επισκεπτών των εθνικών μουσείων αποτελείται από μαθητές και φοιτητές, ενώ το επίπεδο μόρφωσης των περισσότερων ανήκει στην τριτοβάθμια ανώτερη εκπαίδευση. Ενδιαφέρουσες είναι οι απαντήσεις όσον αφορά την πηγή που χρησιμοποιούν οι επισκέπτες, για να πληροφορηθούν σχετικά με την εθνική ιστορία, όπου υπερσχύει η αναζήτηση στο διαδίκτυο και ακολουθούν οι επισκέψεις σε μουσεία.

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων, ο σκοπός της επίσκεψης στα μουσεία αφορά κυρίως την ψυχαγωγία και τη διασκέδαση, ενώ με μικρή απόκλιση ακολουθούν λόγοι εκπαίδευσης και μάθησης. Στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, οι περισσότεροι ερωτηθέντες απάντησαν πως το επισκέπτονται, κυρίως για εκπαιδευτικούς σκοπούς και «για να μάθουν».

Η έρευνα έθεσε ερωτήσεις σε σχέση με τα εκθέματα που προκάλεσαν περισσότερο το ενδιαφέρον του κοινού. Οι περισσότεροι επισκέπτες εστίασαν σε αντικείμενα που θεωρούν σημαντικά, λόγω της ιστορικότητάς τους, έναντι άλλων λόγων που αφορούν της καλαισθησία τους ή την ένταξή τους στην εθνική ιστορία.

1.2.1.2. Η άποψη των επισκεπτών για τα εθνικά μουσεία και το αφήγημά τους

Από την αξιολόγηση του συνόλου των αποτελεσμάτων της έρευνας συμπεραίνεται ότι το κοινό διατηρεί τη βαθιά εμπιστοσύνη και την εκτίμησή του στα εθνικά μουσεία ως οργανισμούς μεγάλου κύρους. Πραγματοποιώντας παράλληλα για τις ανάγκες της εργασίας μια επισκόπηση σε πλατφόρμες, όπως το Trip Advisor, που φιλοξενούν μουσεία ιστορίας ανάμεσα σε άλλες επιλογές πολιτιστικού τουρισμού, γίνεται αντιληπτό πως η μεγαλύτερη μερίδα του κοινού, που παραθέτει σχόλια και αξιολογεί τα μουσεία ιστορίας τα οποία επισκέφθηκε είναι, κατά το μεγαλύτερο ποσοστό θετικά προσκείμενη, προς το αφήγημα που παρουσιάζουν.

Στον αντίποδα αυτών των αποτελεσμάτων τίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας κοινού που διεξήχθη από το EUNAMUS, σχετικά με τον βαθμό της επισκεψιμότητας. Σύμφωνα με αυτά, το κοινό των ιστορικών μουσείων ικανοποιείται από το μουσειακό προϊόν, δυστυχώς όμως, οι Έλληνες δεν επισκέπτονται τα ιστορικά μουσεία. Αυτό έδειξε η χαμηλή επισκεψιμότητα κατά τη διάρκεια της έρευνας, ενώ παρατηρήθηκε πως επαναλαμβάνεται το στερεότυπο ότι στα μουσεία ιστορίας «πάνε λίγοι, υποψιασμένοι και κυρίως άνθρωποι ανώτατης μόρφωσης, η ελίτ», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Αλεξάνδρα Μπούνια, αναπληρώτρια καθηγήτρια στο Τμήμα Πολιτισμικής Τεχνολογίας και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, το οποίο συμμετείχε ως βασικός εταίρος στο EUNAMUS². Η άποψη του κοινού για τα εθνικά μουσεία, ενώ ενισχύει τον εφησυχασμό των μουσείων ενδυναμώνει παράλληλα την ατολμία τους να απευθυνθούν σε νέες ομάδες κοινού και να ανταποκριθούν στις σύγχρονες προκλήσεις (Μπούνια, 2014).

Συνολικά φαίνεται ότι τα εθνικά μουσεία που συμμετείχαν στην έρευνα μοιράζονται παρόμοιες ιεραρχίες, όταν πρόκειται να παρουσιάσουν την ιστορία: η χώρα έρχεται πρώτη (42,8%), έπεται το έθνος (42,3%), ακολουθεί η τοπική ιστορία (7,6%), η Ευρώπη (4,1%) και ο κόσμος (3,2%). Παράλληλα τα

² Μουσεία, δημιουργία, ρόλος, ταυτότητα. Συνάντηση-συζητήσεις στην Αθήνα με βάσει την έρευνα σε εννέα εθνικά ευρωπαϊκά μουσεία” Αρχαιολογία και Τέχνες (Απρίλιος 25, 2012)
Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.archaiologia.gr/blog/2012/04/25/μουσεία-δημιουργία-ρόλος-ταυτότητα/> (τελευταία επίσκεψη 10 /04/2019)

μουσεία, κατά την πλειοψηφία των επισκεπτών θα πρέπει να παρουσιάζουν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον ενός έθνους.

Η έρευνα, στο σύνολο των μουσείων έδειξε πως η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (84,4%) θεωρεί ότι τα εθνικά μουσεία οφείλουν να παρουσιάζουν τους εθνικούς θησαυρούς, την ιστορία των ηρώων και των σημαντικών γεγονότων. Το Μουσείο της Nordiska στη Σουηδία αποτελεί ενδιαφέρουσα εξαίρεση, καθώς η πλειοψηφία των επισκεπτών του θεωρεί ότι τα εθνικά μουσεία αφορούν περισσότερο την ιστορία των απλών ανθρώπων και λιγότερο τα μεγάλα γεγονότα και τους ήρωες.

1.2.1.2.1. Το ευρωπαϊκό αφήγημα

Ένα ακόμα ερώτημα που τέθηκε κατά την έρευνα κοινού ζητούσε από τους επισκέπτες να συμφωνήσουν ή να διαφωνήσουν στη δήλωση ότι ένας από τους ρόλους του εθνικού μουσείου είναι η προβολή των σχέσεων του έθνους με την Ευρώπη. Κατά μέσο όρο, το 69,1% των ερωτηθέντων συμφώνησε πως αυτό πράγματι εμπίπτει στο πεδίο και τον ρόλο ενός εθνικού μουσείου. Στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας, θετικά απάντησε το 63,9% των επισκεπτών. Το Γερμανικό Εθνικό Μουσείο κατείχε το υψηλότερο ποσοστό συμφωνίας σε αυτή τη θέση (81,7%), το οποίο σε γενικές γραμμές σημείωσε το υψηλότερο ποσοστό θετικών απαντήσεων στα θέματα που σχετίζονται με την ευρωπαϊκή ταυτότητα.

Ένα παράδειγμα εθνικού μουσείου που δεν προβάλλει αποκλειστικά την ιστορία του έθνους είναι αυτό του Εθνικού Μουσείου της Σερβίας, το οποίο άνοιξε πολύ πρόσφατα, μετά από μια πολύχρονη διαδικασία ανακαίνισης. Το Εθνικό Μουσείο της Σερβίας είναι το παλαιότερο και μεγαλύτερο μουσείο της χώρας. Ιδρύθηκε το 1844, ενώ το 1979 κηρύχθηκε Μνημείο Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Η μόνιμη έκθεσή του ακολουθεί τον τύπο των μόνιμων εκθέσεων που συναντώνται σε αρκετά εθνικά μουσεία της Ευρώπης, όπου παρουσιάζεται η πορεία του έθνους, από την προϊστορική περίοδο, μέχρι τον εικοστό αιώνα. Ωστόσο, στις συλλογές του περιέχονται και αντικείμενα που ανήκουν στον πολιτισμό της Ευρώπης. Η Συλλογή Foreign Art, όπως τιτλοφορείται περιλαμβάνει έργα τέχνης Ευρωπαίων καλλιτεχνών από τον δέκατο τέταρτο αιώνα μέχρι και τον δέκατο ένατο. Η απόκτηση και η ένταξη αυτών των έργων στις συλλογές του Μουσείου αποσκοπεί στην κατανόηση άλλων πολιτισμών και στην τοποθέτηση της Σερβίας στον πολιτιστικό, κοινωνικό και πολιτικό χώρο της Ευρώπης και του κόσμου³.

³ Πληροφορίες διαθέσιμες στον ιστότοπο του Εθνικού Μουσείου Σερβίας: <http://www.narodnimuzej.rs/?lang=en> (τελευταία επίσκεψη στις 05/4/19)

Ενδιαφέρον προκαλεί επίσης το παράδειγμα του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης - Ludwig στην Βουδαπέστη, όπου η σύνθεση και η παρουσίαση των έργων, μέσα από την ανάδειξη των Ούγγρων καλλιτεχνών παγκόσμιας φήμης αλλά και η ένταξη έργων λιγότερο αναγνωρίσιμων Ούγγρων καλλιτεχνών, στο πλαίσιο των παγκόσμιων ρευμάτων καταδεικνύει το μέλημα να ενταχθεί η Ουγγαρία στην παγκόσμια σκηνή τέχνης. Αυτή η πρακτική θα μπορούσε να εκλύει την ανάγκη των επιμελητών να υπογραμμίζουν τη συμβολή του έθνους τους στη διεθνή καλλιτεχνική σκηνή (EUNAMUS, 2012).

Επανερχόμενοι στην έρευνα κοινού του EUNAMUS, σχεδόν οι μισοί επισκέπτες που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια πιστεύουν ότι η ιστορία της Ευρώπης υπό-εκπροσωπείται από τα μουσεία. Ένα ποσοστό 13,7% ισχυρίζεται ότι δεν παρουσιάζεται καθόλου, ενώ ένα ποσοστό 62,1% εκφράζει την άποψη ότι διακρίνεται πολύ περιορισμένη ή μηδενική ευρωπαϊκή οπτική στα μουσεία.

Ως αντίλογος παρατίθεται η θέση της Bodenstein, (2011) η οποία επισημαίνει πως έχουν πραγματοποιηθεί συνεργασίες ενταγμένες μέσα σε ένα ευρωπαϊκό αφήγημα. Ωστόσο, οι κοινοί τόποι, βάσει των οποίων πραγματοποιήθηκαν οι δεσμοί της Ευρώπης ανακαλούνται πιο συχνά μέσα από εκθέσεις για το Ολοκαύτωμα, τον σοβιετικό ολοκληρωτισμό και άλλα εξίσου τραυματικά ιστορικά πλαίσια που τέθηκαν, ως οι κύριες αφηγήσεις και συνέβαλαν στην αίσθηση μιας ενωμένης Ευρώπης. Έτσι, η Ευρώπη φαίνεται πως έχει οικοδομήσει την ταυτότητά της, μέσα από μια κοινή αντίσταση στις αντιξοότητες (Bodenstein, 2011).

1.2.1.2.2. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο - Τι θα ήθελαν να δουν οι επισκέπτες

Η έρευνα κοινού του προγράμματος EUNAMUS περιλάμβανε επιπλέον ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, όπου οι επισκέπτες ανέπτυσαν τις σκέψεις τους πάνω σε αυτές. Μια από αυτές έθεσε το ερώτημα : «τι θεωρείτε πως λείπει από το μουσείο». Παρατίθενται ακολούθως κάποια από τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης ερώτησης που αφορούν αποκλειστικά απαντήσεις που δόθηκαν από το κοινό του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας.

Από το σύνολο των διακοσίων πενήντα οχτώ [258] ερωτηθέντων, ογδόντα οχτώ [88] άνθρωποι πιστεύουν πως απουσιάζουν κάποιες ιστορίες από το Μουσείο. Εστιάζοντας σε κάποιες απαντήσεις διατυπώνονται οι ακόλουθες τοποθετήσεις: Έξι [6] επισκέπτες επικεντρώθηκαν περισσότερο στις σχέσεις μεταξύ των Ελλήνων και των Οθωμανών/Τούρκων σε διαφορετικές εποχές: «Τι συνέβη κατά τα 360 χρόνια της οθωμανικής κατοχής;», «Ποια ήταν η επιρροή των Οθωμανών;», «Η ανταλλαγή πληθυσμών;». Πέντε [5] επισκέπτες εξέφρασαν ότι θα ήθελαν να δουν άλλες προοπτικές στην κυρίαρχη εθνική ιστορική αφήγηση: «Εμφανίζεται μόνο η κυρίαρχη / κρατική αφήγηση, οι μειονότητες και η αντίθετη πλευρά δεν εκπροσωπούνται», «Η ιστορία είναι μάλλον μονόπλευρη», «Η ιστορική αλήθεια;».

Δύο [2] επισκέπτες θα ήθελαν περισσότερη ερμηνεία και πληροφορίες για τα ιστορικά γεγονότα και λιγότερο αντικείμενα. Τέσσερις [4] θα ήθελαν να δουν τις ιστορίες που αφορούν τους απλούς ανθρώπους και τις γυναίκες. Δύο [2] πρόσθεσαν πως θα ήθελαν να δουν «Την επιστημονική δραστηριότητα των Ελλήνων του έθνους» και «Λεπτομερή παραδείγματα πατριωτισμού». Τέλος, δύο [2] συμμετέχοντες δεν ήταν σίγουροι για το τι λείπει ή πρέπει να προστεθεί: «Είναι αρκετά μικρά αλλά σημαντικά γεγονότα, που δεν γνωρίζω αν θα μπορούσαν να βρίσκονται, μέσα στα όρια αυτού του μουσείου. Παρόλα αυτά, είναι υπέροχο» (Bounia,et.al., 2012:180).

1.3. Πολιτιστική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ερευνώντας τις συνεργασίες που μπορούν να αναπτυχθούν μεταξύ των μουσείων σε διακρατικό επίπεδο αναζητήθηκε, στο πλαίσιο της εργασίας, η πολιτιστική πολιτική που χαράσσεται μέσα από τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η κινητικότητα των συλλογών είναι μια ευρωπαϊκή πρωτοβουλία που αποσκοπεί στη βέλτιστη αξιοποίησή τους από τα μουσεία της Ευρώπης (Μπούνια, 2009). Παράλληλα, συμβάλλει στην εγκαθίδρυση συστημάτων, για την ορθότερη και κοινά αποδεκτή πρακτική διαμόρφωσης και εμπλουτισμού των συλλογών. Το 2018 ανακηρύχθηκε «Ευρωπαϊκό Έτος Πολιτιστικής Κληρονομιάς», επιδιώκοντας να ενθαρρύνει την κοινοχρησία και την αναγνώριση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης, ως κοινού πόρου, να αυξήσει την ευαισθητοποίηση σχετικά με την κοινή ιστορία και τις κοινές αξίες και να ενδυναμώσει την αίσθηση του ανήκειν σε έναν κοινό ευρωπαϊκό χώρο.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί και υποστηρίζει προγράμματα με σκοπό να διαφυλάξει μια κοινή ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά, να προωθήσει τις τέχνες και τη δημιουργία, τοποθετώντας τα τελευταία χρόνια ψηλά στην ατζέντα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τις ψηφιακές τεχνολογίες⁴. Μέσα από προγράμματα, όπως οι «Τοποθεσίες Ευρωπαϊκής Κληρονομιάς», το οποίο εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 2013, έχει ως σκοπό να φέρει πιο κοντά τους κατοίκους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιλέγοντας και αναδεικνύοντας μνημεία – πολιτιστικά τοπία, βάσει της συμβολικής τους αξίας και του ρόλου που διαδραμάτισαν στην ευρωπαϊκή ιστορία⁵. Παράλληλα, μέσα από άλλα προγράμματα, όπως

⁴ Οι θέσεις της ΕΕ και τα προγράμματα που εφαρμόζονται είναι διαθέσιμα στον ιστότοπος της ΕΕ https://europa.eu/european-union/topics/culture_el

⁵ Η διαφορά του προγράμματος /θεσμού με τον κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO εντοπίζεται στους στόχους του προγράμματος:

η «Πολιτιστική Κληρονομιά», η «Ενίσχυση του Πολιτισμού», η «Πολιτιστική Πρωτεύουσα» και ο «Ψηφιακός Πολιτισμός» επισημαίνει πως αποσκοπεί στην ανάδειξη της ποικιλομορφίας των πολιτισμών στην Ευρώπη και των πολιτιστικών χαρακτηριστικών που μοιράζονται οι Ευρωπαίοι πολίτες (Μούσης, 2011).

1.4. Διακρατικές συνεργασίες μουσείων - Κινητικότητα των συλλογών

Οι διακρατικές συνεργασίες μεταξύ των μουσείων εντάσσονται στο πλαίσιο της επαφής και της συμμετοχής, σε ένα σύνολο από κράτη και έθνη, μέσα από σημαντικές ομοιότητες και έντονες διαφορές. Οι ομοιότητες και οι διαφορές απορρέουν από το ανθρώπινο στοιχείο, αντανakλούν συσχετίσεις με τον γεωγραφικό χώρο, τις γειτονίες, την ιστορική πορεία των λαών κ.ά.

Μια διακρατική συνεργασία, μεταξύ δύο ή περισσότερων μουσείων μπορεί να τεθεί σε ποικίλες βάσεις, με πιο αντιπροσωπευτική την κινητικότητα αντικειμένων από τις συλλογές τους. Με πυρήνα τις συλλογές, τα μουσεία είναι σε θέση να αναπτύξουν συνεργασίες, προωθώντας και ενισχύοντας την ανταλλαγή σκέψεων, προβληματισμών, μουσειολογικών προσεγγίσεων και πρακτικών. Τα οφέλη που προκύπτουν από τη συνεργασία μεταξύ των μουσείων, είτε αυτή γίνεται από μικρά ή μεγάλα μουσεία, εντός των εθνικών συνόρων είτε σε διεθνές επίπεδο είναι εξίσου σημαντικά και αφορούν τόσο τα μουσεία, όσο και το κοινό.

Οι διεργασίες δανεισμού μεταξύ των μουσείων συμβάλλουν στη φυσική πρόσβαση του κοινού στα πολιτιστικά κατάλοιπα, την εξοικείωση και τη γνωριμία του κοινού και του επιστημονικού προσωπικού με άλλους πολιτισμούς και με διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης του παρελθόντος, την ενίσχυση του διαπολιτισμικού διαλόγου και τη δικτύωση των μουσείων (Βουνία, 2010).

Από την άλλη πλευρά, οι προϋποθέσεις που πρέπει να καλύπτονται, για να αυξηθεί η κινητικότητα των μουσειακών συλλογών αφορούν τη διαμόρφωση του κατάλληλου υπόβαθρου και

α. Οι τοποθεσίες ευρωπαϊκής κληρονομιάς έχουν ως στόχο να «ζωντανέψουν» την ευρωπαϊκή αφήγηση και την ιστορία πίσω από αυτήν.

β. Δίνεται έμφαση στην προώθηση της ευρωπαϊκής διάστασης των τοποθεσιών και στην παροχή πρόσβασης σε αυτές. Αυτό περιλαμβάνει την οργάνωση ενός ευρέος φάσματος εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, που απευθύνονται κυρίως στους νέους

γ. Οι «τοποθεσίες ευρωπαϊκής κληρονομιάς» αποτελούν είτε μεμονωμένα πολιτιστικά τοπία είτε εντάσσονται σε δίκτυα.

των όρων, για την επίτευξη μιας καλόπιστης συνεργασίας (Ministry of Education, 2006) και ταυτόχρονα τη διάθεση του αντίστοιχου οικονομικού προϋπολογισμού. Εν ολίγοις, για την προώθηση της διακρατικής συνεργασίας μουσείων και την ενθάρρυνση και την αύξηση της κινητικότητας των συλλογών, μέσω του δανεισμού συμβάλλουν δύο σημαντικοί παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν: το χαμηλό χρηματικό κόστος και η απλούστευση της διαδικασίας του δανεισμού.

Η ενίσχυση των δικτύων των επαγγελματιών των μουσείων και η τήρηση των κανόνων και των μέτρων δράσης άρει τα εμπόδια στην κινητικότητα των συλλογών που, μέσω αυτής μπορούν να ενδυναμωθούν σημαντικά. Τα θέματα αυτά απασχολούν τον Ευρωπαϊκό κόσμο εντονότερα από το 2000, στο πλαίσιο διαλόγου για τον πολιτισμό, ενώ πλέον αποτελεί προτεραιότητα, καθώς υποστηρίζεται τόσο από συντεταγμένα σχέδια δράσης, όσο και από οργανισμούς, όπως ο ICOM (International Council of Museums) και ο NEMO (Network of European Museum Organisations) που υποστηρίζουν τις διεθνείς συνεργασίες.

Το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης καλεί τα κράτη και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να λάβουν μέτρα, με τα οποία θα προωθούν τον δανεισμό και την κινητικότητα των πολιτιστικών κατάλοιπων. Ενδεικτικά, αναφέρεται το σχέδιο δράσης «Δανείζοντας στην Ευρώπη - Συστάσεις σε Ευρωπαϊκά Μουσεία για την Κινητικότητα των Συλλογών» (European Union, 2005), μέσω του οποίου παρατίθενται συμβουλές και συστάσεις, προς τα μουσεία και τα κράτη πάνω σε θέματα – προβληματικές, σχετικά με τον δανεισμό των αντικειμένων ⁶. Μια βασική παράμετρος που τίθεται είναι η κοινή ορολογία που πρέπει να μοιράζονται τα συνεργαζόμενα μουσεία, ώστε να είναι σαφείς και διαφανείς όλες οι διαδικασίες του δανεισμού. Για το σκοπό αυτό, η ομάδα εργασίας έχει συντάξει γλωσσάριο όρων σε τέσσερις γλώσσες: αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά και ιταλικά.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση προτείνει επίσης κατευθυντήριες γραμμές, προς τις κυβερνήσεις των κρατών – μελών, σε σχέση με τους οικονομικούς πόρους που απαιτούνται αλλά και τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να συμβάλουν στη σημαντική μείωση του συνολικού κόστους της ασφάλισης των δανείων. Κάνοντας λόγο για κρατική εγγύηση, εννοείται η εγγύηση που παρέχεται από τα κράτη για τη διασφάλιση της οικονομικής κάλυψης των αντικειμένων – δανείων, χωρίς τη μεσολάβηση ιδιωτικών ασφαλιστικών εταιριών. Η Ελλάδα εφαρμόζει σύστημα κρατικής εγγύησης για τον διακρατικό δανεισμό μουσειακών αντικειμένων από το 2011, έπειτα από μια μακρόχρονη και επιμελή έρευνα των συνισταμένων. Η ύπαρξη θεσπισμένης κρατικής εγγύησης αποτελεί επιπλέον φερέγγυο, με αυξημένο

⁶ Action Plan, Mobility and Loan Standards (2006), Collections Mobility 2.0 - Lending for Europe: Τα οκτώ θέματα που προσεγγίζονται διατυπώθηκαν ως εξής: Διαχείριση και πρότυπα δανεισμών/ Εκτίμηση της αξίας των αντικειμένων/ Θέματα ασφάλισης των πολιτιστικών καταλοίπων/ Ασυλία από κατάσχεση/ Αντίτιμο δανείων και όροι/ Εμπιστοσύνη και δημιουργία δικτύου για τα μουσεία / Ψηφιοποίηση, (European Union, 2005)

κύρος μεταξύ των κρατών, προωθώντας έτσι τον διακρατικό δανεισμό, ως νοοτροπία και πρακτική από τα μουσεία.

Ο αντίλογος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην προσπάθειά της να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή μέσα από την υπογράμμιση του πολιτισμού είναι αναπόδραστος, καθώς οι θέσεις που υποστηρίζει αναπτύσσονται περισσότερο, πάνω σε τεχνοκρατικές βάσεις. Ωστόσο, μέσα από τις «επιταγές» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα μουσεία δύνανται να αξιοποιήσουν και να προσδώσουν ποιοτικά χαρακτηριστικά στις ενέργειες και τις δράσεις τους, όπως άλλωστε είναι το ζητούμενο.

Η κινητικότητα των συλλογών εμφανίζει πλεονεκτήματα, όπως τον εμπλουτισμό των συλλογών, την ενίσχυση της ερμηνείας ενός εκθέματος και την αναδιάρθρωση εκθέσεων και αποθηκών (Choulia–Karelioni, 2010). Ο δανεισμός εκθεμάτων ενισχύει τις συνεργασίες, εμπλουτίζει τις συλλογές, ενδυναμώνει την εμπειρία της διαμοιραζόμενης πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ συνεισφέρει και στην παραγωγή νέας γνώσης (Μπούνια, 2010). Η κινητικότητα των συλλογών μπορεί να βελτιώσει τις πρακτικές συλλεκτικής πολιτικής, ρίχνοντας φως σε λιγότερο γνωστές πληροφορίες για τα αντικείμενα και εντάσσοντάς τα σε επιμέρους ιστορικά και πολιτιστικά πλαίσια. Έτσι, δημιουργείται μια ευκαιρία αναθεώρησης των πτυχών των συλλογών των μουσείων, επανεξετάζοντας τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσαν να συμμετάσχουν σε ένα νέο αφήγημα, διαλογικό και σύγχρονο. Ακολουθώντας, οι περιοδικές εκθέσεις των αντικειμένων - δανείων παρέχουν τη δυνατότητα παρουσίασης γνωστών θεμάτων, υπό το πρίσμα νέων και απροσδόκητων συνδέσεων.

Η ταυτότητα των μουσείων συγκροτείται από το κέλυφός τους, την επικοινωνιακή τους πολιτική, τη δράση και την παρουσία τους στην τοπική κοινωνία και κυρίως από το μουσειακό προϊόν που παρουσιάζουν. Ταυτόχρονα, οι περιοδικές εκθέσεις θα πρέπει να συνάδουν με την αποστολή, την πολιτική και τους στόχους του μουσείου. Οι διεθνείς συνεργασίες μεταξύ δύο ή περισσότερων μουσείων, μέσω του δανεισμού αντικειμένων και των περιοδικών έκθεσών τους προϋποθέτει τον εξωστρεφή χαρακτήρα των μουσείων και την τάση τους να εμπλουτίζουν το εκθεσιακό τους προϊόν, απευθυνόμενα προς τους επισκέπτες τους (Bounia et al. 2012).

Οι περιοδικές εκθέσεις μπορούν να είναι περισσότερο διαλογικές και ταυτόχρονα περιεκτικές, ενώ αποτελούν μια ευκαιρία για το μουσείο να εκφράσει θέσεις και προβληματισμούς. Παράλληλα, η σύνδεση ενός ιστορικού μουσείου με τον πολιτισμό μιας άλλης χώρας γεννά το ενδιαφέρον στον επισκέπτη να ανακαλύψει τον διάλογο που αναπτύσσεται, επομένως αποτελεί κίνητρο επίσκεψης στο μουσείο και μέσο διεύρυνσης του δυνητικού κοινού.

Από την έρευνα κοινού που διεξήχθη από το πρόγραμμα EUNAMUS, διαπιστώνεται πως οι επισκέπτες άλλων χωρών αποτελούν μια σταθερή ομάδα κοινού των εθνικών μουσείων. Συγκεκριμένα,

στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας, οι αλλοδαποί επισκέπτες υπερσχύουν των Ελλήνων, κατά 10%. Οι περιοδικές εκθέσεις απευθύνονται, αφενός στο υπάρχον κοινό του μουσείου, αφετέρου αποτελούν ένα ισχυρό μέσο διεύρυνσής του, καθώς λειτουργούν ως πρόκληση για τους επισκέπτες που βρίσκονται προσωρινά στην πόλη. Επιπλέον, οι παράλληλες δράσεις που πλαισιώνουν μια περιοδική έκθεση μπορούν να προσεγγίσουν θέματα ιστορίας, τέχνης και πολιτισμού, τα οποία αφορούν ένα ευρύ κοινό, προσφέροντας έτσι τη δυνατότητα επικοινωνίας και ανταλλαγής απόψεων, πάνω σ' αυτά.

Η πρόσβαση του κοινού στις συλλογές των μουσείων ενισχύεται μέσω του δανεισμού των αντικειμένων και των περιοδικών εκθέσεων. Παράλληλα, η ψηφιοποίηση των συλλογών τους και επομένως, η διάθεση της πληροφορίας σε ψηφιακό περιβάλλον συμβάλλει στη νοερή πρόσβαση του κοινού σε αυτές.

1.5. Πολιτιστική κληρονομιά στον σύγχρονο ψηφιακό κόσμο

1.5.1. Ψηφιακές συλλογές και αρχεία

Η ανάπτυξη των νέων τεχνολογιών και η επανάσταση του διαδικτύου επέφεραν σταδιακά αλλαγές στον τρόπο που διαχέεται η πληροφορία (Mairesse, 2010)⁷. Τα μουσεία καλούνται να αντεπεξέλθουν στην πρόκληση αυτή και να αναπτύξουν στρατηγικές που υιοθετούν την τεχνολογία, χρησιμοποιώντας την προς όφελος τους, μέσα από την ψηφιακή καταγραφή και τεκμηρίωση των συλλογών τους αλλά και προς όφελος του δυνητικού κοινού, μέσω της διάθεσης της πληροφορίας.

Η ψηφιοποίηση των μουσειακών συλλογών αποτελεί βασική παράμετρο, για την ενίσχυση της κινητικότητας των αντικειμένων. Μέσω της ψηφιακής τεκμηρίωσης των αντικειμένων, κάθε μουσείο που ενδιαφέρεται να δανειστεί αντικείμενα, για μια επερχόμενη έκθεση έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στις

⁷ Ένα σπουδαίο εγχείρημα που χρησιμοποιεί την ψηφιακή τεχνολογία στη διάδοση της γνώσης και είναι άμεσα σχετιζόμενο με την ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, είναι το πολύ - επίπεδο ερευνητικό πρόγραμμα με τίτλο «Η Ελληνική Επανάσταση του 1821: Ψηφιακό Αρχείο». Το πρόγραμμα διευθύνεται από το Κέντρο Έρευνας για τις Ανθρωπιστικές Επιστήμες και απώτερος σκοπός του είναι να ενισχύσει την κριτική σκέψη, να θέσει νέα ερωτήματα, να διευρύνει τον κύκλο των ήδη γνωστών τεκμηρίων και να ενθαρρύνει διεπιστημονικές έρευνες (Διάλλα, 2017). Το ερευνητικό πρόγραμμα στοχεύει στη δημιουργία μιας ανοικτής ψηφιακής πλατφόρμας, όπου, ο επισκέπτης θα μπορεί να εντοπίσει πολύμορφο υλικό για το 1821, όπως αρχεία, έργα τέχνης, αντικείμενα, μουσική και βιβλία. Ταυτόχρονα, μέσω της ψηφιακής πλατφόρμας θα αναδεικνύονται σύγχρονες ερευνητικές προσεγγίσεις για την Ελληνική Επανάσταση, μέσα από ψηφιακές αφηγήσεις που θα συνδέονται με τεκμηριωμένο υλικό (Σταμπόγλη, Πεντζάνου, 2018).

συλλογές του μουσείου του ενδιαφέροντός του, πριν ακόμα ξεκινήσει η διαδικασία της επαφής και του αιτήματος για δανεισμό. Η δυνατότητα της θέασης των αντικειμένων, ιδίως όταν αυτά απεικονίζονται σε αρκετά μεγάλη ανάλυση ενισχύει την πιθανότητα δανεισμού και αυξάνει την κινητικότητα των αντικειμένων μεταξύ των μουσείων και κατ' επέκταση την πρόσβαση του κοινού σε αυτά. Σήμερα, ολοένα και περισσότερα μουσεία, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το Rijksmuseum, στο Άμστερνταμ παρέχουν πρόσβαση στους επισκέπτες των ιστοτόπων τους, σε υψηλής ανάλυσης ψηφιακό υλικό, διαθέτοντας μερική ή απόλυτη ελευθερία, στην αξιοποίηση των αρχείων που διανέμουν στο Διαδίκτυο.

1.5.2. Ψηφιακές αφηγήσεις

Στον ψηφιακό κόσμο, εδώ και αρκετά χρόνια, δημιουργούνται ποικίλες δυνατότητες για τα μουσεία και τους επιμελητές, οι οποίοι μέσα από βάσεις δεδομένων και πληροφορίες σχετικές με τα μουσειακά αντικείμενα μπορούν να οδηγηθούν σε συσχετισμούς εκθεμάτων και ιστοριών. Οι πληροφορίες των αντικειμένων δημιουργούν στην ουσία ένα σύστημα από συνδυασμούς με άλλα αντικείμενα, φυσικούς χώρους και ιστορικά γεγονότα. Παράλληλα, η αξιοποίηση αυτών των πληροφοριών, μέσω των ψηφιακών εφαρμογών που απευθύνονται προς το κοινό προσφέρει στον επισκέπτη τη δυνατότητα να εμπλουτίσει την επίσκεψή του, μέσω μιας εξατομικευμένης, διαδραστικής αφήγησης ή να πλοηγηθεί σε θέματα που τον ενδιαφέρουν, σε ψηφιακό περιβάλλον ή στον φυσικό χώρο του μουσείου⁸.

Στο πλαίσιο της έρευνας της παρούσας εργασίας πραγματοποιήθηκε επικοινωνία με την κα Ιωάννα Λυκουρέντζου, συντονίστρια του προγράμματος Cross-Cult⁹. Το Cross- Cult θέτει ως στόχο να

⁸ - Το CHESS για παράδειγμα (Cultural Heritage Experiences through Socio-personal interactions and Storytelling) επιδιώκει να εμπλουτίσει τις επισκέψεις στο μουσείο μέσα από εξατομικευμένες διαδραστικές αφηγήσεις, εισάγοντας την αίσθηση της ανακάλυψης και της περιπλάνησης στην μουσειακή εμπειρία του επισκέπτη. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://repository.edulll.gr/edulll/retrieve/9794/3396_02_D3.3.Appendix.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019)

- Το Storry Space είναι ένα πρόγραμμα που υποστηρίζει τους επιμελητές στη δημιουργία εκθέσεων και πιο συγκεκριμένα στην επιλογή αντικειμένων βάσει των ιστοριών που μπορεί να τα συνδέουν. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.248.4363&rep=rep1&type=pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019)

- Το Network Environment for Multimedia Objects (NEMO), παρέχει την πλατφόρμα σε πολλές εφαρμογές ψηφιακών αφηγήσεων.

⁹ Το πρόγραμμα Cross – Cult συντονίζεται από το Ίδρυμα Επιστήμης και Τεχνολογίας του Λουξεμβούργου. Αποτελεί μια κοινοπραξία έντεκα συνεργατών από επτά χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων βρίσκεται και η Ελλάδα. Το πρόγραμμα υποστηρίζεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <https://www.crosscult.eu> (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019)

φέρει σε επαφή τους πολιτισμούς της Ευρώπης, προσδίδοντας νέες ερμηνείες στην αξία της ιστορικής γνώσης, μέσα από τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας και ψηφιακών εφαρμογών. Η συζήτηση με την κα Λυκουρέντζου εστιάστηκε στον στόχο του προγράμματος, την κατανόηση των συνισταμένων που το συνθέτουν, τα έμπρακτα αποτελέσματά του και τα προϊόντα που δημιουργήθηκαν, των οποίων η εφαρμογή βρίσκεται σε πιλοτικό στάδιο.

Το πρόγραμμα έχει ως στόχο να προωθήσει μια αλλαγή στον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες εκτιμούν την ιστορία και επιδιώκει να συμβάλει στην κατανόηση του κοινού παρελθόντος και παρόντος, με έναν ολιστικό τρόπο. Μέσα από τις ψηφιακές εφαρμογές που δημιούργησε, το πρόγραμμα προσδοκά να επανοηματοδοτήσει την αντίληψη για το περιεχόμενο της γνώσης που μπορεί να προκύψει, από τις πιθανές συνδέσεις μεταξύ των πολιτιστικών αντικειμένων ή και των φυσικών χώρων. Μέσα από το πρόγραμμα δημιουργήθηκαν εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα που δίνουν τη δυνατότητα στον χρήστη να γνωρίσει πολιτιστικά κατάλοιπα άλλων χωρών αλλά και να κατανοήσει τους συσχετισμούς που αναπτύσσονται μεταξύ τους. Τα αντικείμενα, τα μνημεία και οι φυσικοί χώροι συνδέονται μέσα από την εφαρμογή, εντασσόμενα στη διεθνή σφαίρα. Επιπλέον, παρέχει τη δυνατότητα για ενεργή συμμετοχή από τον ίδιο τον χρήστη, ο οποίος μπορεί να εισάγει τη δική του ερμηνεία και πληροφορία και επιδιώκεται, όταν θα τελειοποιηθεί να απευθύνεται και στο επιστημονικό προσωπικό των μουσείων.

1.6. Συμπεράσματα

Ο ρόλος των μουσείων στη διαμόρφωση εθνικής ταυτότητας είναι δεδομένος σύμφωνα με την Kaplan (2012), καθώς συνέβαλαν – κυρίως τον δέκατο ένατο και τον εικοστό αιώνα - στον προσδιορισμό της ταυτότητας, σε σχέση με άλλες εθνότητες. Αξιολογώντας τα δεδομένα της έρευνας του προγράμματος EUNAMUS, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα πως ένα μεγάλο ποσοστό των εθνικών μουσείων εξακολουθεί να παρουσιάζει μια παραδοσιακή εικόνα και να εστιάζει κυρίως στην ανάδειξη της εθνικής ταυτότητας (Bounia, et. al, 2012).

Τις τελευταίες δεκαετίες, όπου βιώνουμε ολοένα και πιο έντονα τον αντίκτυπο της παγκοσμιοποίησης και της πολυπολιτισμικότητας, τα μουσεία καλούνται μέσα στο σύγχρονο κοινωνικό περιβάλλον να αναμετρηθούν με τον τρόπο προσέγγισης και παρουσίασης της ιστορίας και των πολιτιστικών καταλοίπων προηγούμενων χρόνων (Μπούνια, 2014). Η στάση της μουσειακής κοινότητας, απέναντι στις τάσεις της σύγχρονης εποχής και οι προτεραιότητες που θέτουν τα μουσεία τα τελευταία χρόνια περιλαμβάνουν τη διάθεση των συλλογών, με ποικίλους και καινοτόμους τρόπους, με απώτερο σκοπό τη διάχυση της γνώσης (Μπούνια, 2010). Την ίδια στιγμή, η επανάσταση του διαδικτύου και η συνακόλουθη άνοδος των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, όπου ο χρήστης γίνεται εκτός από καταναλωτή παραγωγός του περιεχομένου που καταναλώνει αύξησαν τις προσδοκίες για τις ζητούμενες εμπειρίες του κοινού.

Μέσα από την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων της έρευνας κοινού του EUNAMUS και του συνόλου της μελέτης που πραγματοποιήθηκε κατά τη διεξαγωγή του προγράμματος, τα συμπεράσματα που προέκυψαν αφορούν τις δυνατότητες και τις προτεραιότητες που οφείλουν να θέσουν τα μουσεία, μέσα στο σύγχρονο περιβάλλον της πολυφωνίας και της ποικιλομορφίας. Τα συμπεράσματα αυτά απορρέουν τόσο από τις έρευνες κοινού στα εθνικά μουσεία και τις απαντήσεις των επισκεπτών στο πρόγραμμα, όσο και από τις αξιολογήσεις των ερευνητών, αναλογιζόμενοι τις ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών και τη δυναμική των εθνικών μουσείων.

Σύμφωνα με αυτές τις συνισταμένες, τα μουσεία καλούνται να αναζωογονήσουν το αφήγημα της ιστορίας του έθνους και να εκπροσωπήσουν πολλαπλές μορφές ταυτότητας. Μέσα από τις συλλογές τους, τα δίκτυα που δύνανται να αναπτύξουν και μέσω της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών καλούνται να συνδέσουν την εθνική αφήγηση με ξένους πολιτισμούς, ενισχύοντας έτσι την εξωστρέφεια και τις αξίες μιας κοσμοπολίτικης οπτικής και νοοτροπίας (EUNAMUS, 2013).

Κεφάλαιο 2ο : Τα Μουσεία της μελέτης και οι δεσμοί των δύο χωρών

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα δύο Μουσεία που αποτελούν τον πυρήνα της μουσειολογικής πρότασης, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας και το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης. Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας προσεγγίζεται μέσα από την ιστορική του διαδρομή, την αναφορά στο αντικείμενό του, τις συλλογές του και τη μόνιμη έκθεσή του. Οι περιοδικές του εκθέσεις, τα εκπαιδευτικά του προγράμματα και η συμμετοχή του Μουσείου σε διεθνείς δράσεις επισημαίνονται μέσα από ενδεικτικές αναφορές, καθώς επηρέασαν γόνιμα τόσο τη σύλληψη της ιδέας της μουσειολογικής πρότασης, όσο και τον σχεδιασμό της.

Το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης προσεγγίζεται ακολουθώντας, μέσα από μια συνοπτική παρουσίαση της ιστορικής του διαδρομής, του αντικείμενου του, των συλλογών του και της μόνιμης έκθεσής του, «Budapest - Light and shadow: The 1000 years history of a capital», (Βουδαπέστη - Φως και σκιά : Η ιστορία των 1000 χρόνων μιας πρωτεύουσας), στοιχεία της οποίας συνετέλεσαν επίσης, στη σύλληψη και το μουσειολογικό σκεπτικό της έκθεσης που προτείνεται στο πλαίσιο της εργασίας.

Στη συνέχεια του κεφαλαίου πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή που αναφέρεται στους κοινούς τόπους και τους δεσμούς που συνδέουν την Ελλάδα με την Ουγγαρία, επιδιώκοντας μέσω της αναφοράς τους να υπογραμμιστεί η σπουδαιότητα του εγχειρήματος της συνεργασίας των δύο Μουσείων. Η σύνδεση των δύο χωρών τόσο κατά το παρελθόν, όσο και στο παρόν αποτέλεσε αφορμή και κίνητρο, όπως προαναφέρθηκε, για τη δημιουργία νέων συνδέσεων στο πλαίσιο της εργασίας.

Η ιστορική αναδρομή ανάγεται στον δέκατο έβδομο αιώνα και ανατρέχει στην παρουσία και δραστηριοποίηση των απόδημων Ελλήνων εμπόρων στην ουγγρική ζώνη, κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας στην ελληνική χερσόνησο. Η σύνδεση των δύο σημερινών κρατών σημειώνεται και πολύ αργότερα, όταν Έλληνες πρόσφυγες κατέφυγαν στην Ουγγαρία κατά την περίοδο του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα. Σήμερα, η ελληνική ομογένεια στην Ουγγαρία αποτελεί μια από τις δεκατρείς επίσημα αναγνωρισμένες μειονότητες της χώρας, ενώ οι επαφές με πολιτιστικό πρόσημο μεταξύ των δύο χωρών πραγματοποιούνται σε σταθερή βάση.

2.1. Τα Μουσεία της μελέτης

2.1.1 Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας

2.1.1.1. Ιστορικά στοιχεία

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας (ΕΙΜ) ιδρύθηκε το 1884 και η ιστορία του ξεκινά το 1882, με την ίδρυση της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος. Η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ιδρύθηκε το 1882 από Έλληνες διανοούμενους σε μία εποχή οικονομικής και κοινωνικής ανέλιξης του ελληνικού κράτους, περίπου πενήντα χρόνια μετά την κατάκτηση της ανεξαρτησίας του. Ιδρυτικά μέλη της ήταν επιφανείς εκπρόσωποι των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών της εποχής, όπως ο λαογράφος Νικόλαος Πολίτης, ο ιστορικός Σπυρίδων Λάμπρος, ο δημοσιογράφος Μπάμπης Άννινος, ο ποιητής Γεώργιος Δροσίνης κ.ά.

Ο σκοπός της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος, όπως αυτός αναφέρεται στην πρώτη προκήρυξή της παρατίθεται εδώ, σε ελεύθερη απόδοση: Σκοπός της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος είναι πρωτίστως να γνωρίσει στο έθνος τον εαυτό του μέσα από την ιστορία του, κατά την ευρύτερη έννοια αυτής. Μέσα από την εξέταση, όχι μόνο των γεγονότων αλλά και του ανθρώπου, όχι μόνο της περιόδου του εθνικού βίου που έχει παρέλθει αλλά και των ιδεών που επικρατούσαν τότε και της κοινωνικής κατάστασης, ως απόρροιας των ιστορικών αυτών γεγονότων (Παπαναστασίου, 2015)¹⁰. Για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού, η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος προέβη στη σύσταση Μουσείου, Αρχείου και Βιβλιοθήκης. Με σκοπό τον εντοπισμό, τη συλλογή και τη διάσωση των ιστορικών και εθνολογικών κειμηλίων του ελληνισμού σχημάτισε τον πυρήνα των συλλογών του Μουσείου. Σήμερα, η δράση της Εταιρείας προβάλλεται κυρίως μέσα από το έργο του Μουσείου.

Τα πρώτα χρόνια σύστασης των συλλογών πραγματοποιούνται δωρεές από κρατικούς φορείς και από τις οικογένειες των αγωνιστών της ελληνικής επανάστασης. Παράλληλα, οι συλλογές εμπλουτίζονται με ιστορικά τεκμήρια που προέρχονται μέσα και έξω από την ελληνική επικράτεια. Όπως αναφέρει η

¹⁰Το κείμενο της προκήρυξης, όπως αναπτύσσεται στο: Παπαναστασίου, Μ., 2015, (επιμ.), *Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Η ιστορία και οι συλλογές του*, Αθήνα, Σ. Κοτσάτος: «(...)ανάγκη (είναι) πρωτίστως να γνωρίσει το έθνος εαυτό, δήλον ότι να γνωρίσει επικριβωμένως την ιδίαν ιστορία, κατά την ευρύτατην έννοιαν αυτής, την περιλαμβάνουσαν την εξέτασιν ου μόνον των συμβάντων αλλά και του ανθρώπου, ου μόνον των εν διαφόροις περιόδοις του εθνικού βίου επελθόντων γεγονότων, αλλά και των επικρατουσών τότε ιδεών και της καθόλου κοινωνικής καταστάσεων, ων απόρροια ήσαν τα γεγονότα εκείνα».

Δερμιτζάκη η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος ήταν η πρώτη που συνέστησε μικτές συλλογές, με επίκεντρο ιστορικά και λαογραφικά αντικείμενα και γραπτές πηγές που αφορούσαν αποκλειστικά τον λαϊκό πολιτισμό (2013).

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο γεννήθηκε μέσα σε μια περίοδο αναζήτησης συνεκτικών κρίκων, εθνικής ταυτότητας και δημιουργίας των θεσμών. Αναπτύχθηκε μέσα από την κοινή δράση της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος και της κοινωνίας, διαμέσου των δωρεών που διαμόρφωσαν τον πυρήνα των συλλογών του. Για περισσότερο από μισό αιώνα, η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία παρουσίαζε τις συλλογές της στις αίθουσες του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου. Το 1935, μετά τη μεταφορά της έδρας της Βουλής των Ελλήνων στα παλαιά ανάκτορα τέθηκε η ιδέα να γίνει το πρώην κτήριο της Βουλής έδρα του Μουσείου. Μετά τον πόλεμο και την απελευθέρωση ψηφίστηκε νόμος που όριζε την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος ως υπεύθυνη για τη λειτουργία Μουσείου και εξασφάλιζε την ενίσχυσή του, μέσω κρατικής και μόνιμης επιχορήγησης (Μαζαράκης, 2013). Το Μουσείο μεταφέρθηκε στο ιστορικό κτήριο της Παλαιάς Βουλής το 1960, το οποίο έκτοτε αποτελεί μόνιμη έδρα του. Το κτήριο του Μουσείου αποτελούσε έδρα του Ελληνικού Κοινοβουλίου, από το 1875 μέχρι το 1935, ενώ θεμελιώθηκε το 1858 από την Βασίλισσα Αμαλία. Η αίθουσα των συνεδριάσεων του Κοινοβουλίου διατηρείται έως σήμερα στην αρχική της διάταξη.

Αντικείμενο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου είναι η ιστορία του νεότερου Ελληνισμού: η περίοδος της τουρκοκρατίας και της φραγκοκρατίας, η Επανάσταση του 1821, οι απελευθερωτικοί αγώνες, η δημιουργία του ανεξάρτητου κράτους, η πολιτική, κοινωνική και πνευματική εξέλιξη του Ελληνισμού μέχρι σήμερα. Το Μουσείο λειτουργεί δύο ακόμα παραρτήματα, την Ιστορική Οικία Λαζάρου Κουντουριώτη και την Οικία & Ατελιέ Τέτση στην Ύδρα.

2.1.1.2. Οι Συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Οι συλλογές του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου είναι ταξινομημένες ανά είδος και αποτελούνται από τη Συλλογή Ζωγραφικών Έργων Ελλήνων και Ξένων Καλλιτεχνών, τη Συλλογή Προσωπογραφιών εξακοσίων περίπου έργων του δέκατου ενάτου και του εικοστού αιώνα, τη Συλλογή Χαρακτικών Λαϊκών Εικόνων και Λευκωμάτων, τη Συλλογή Χαρακτικών Ακαδημαϊκών Χαρακτών, μεταξύ του δέκατου έκτου και του εικοστού αιώνα, τη Συλλογών Χαρτών, τη Συλλογή Σχεδίων Αρχιτεκτονικής Αποτύπωσης, ένα πλούσιο Φωτογραφικό Αρχείο που σήμερα περιλαμβάνει περί τις διακόσιες χιλιάδες [200.000] φωτογραφίες και ένα πλούσιο Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων. Επίσης, το Μουσείο διαθέτει τη Συλλογή Ακροπρώρων, τη Συλλογή Γλυπτών Ελλήνων και ξένων καλλιτεχνών, τη Συλλογή Όπλων με χίλια

πεντακόσια αντικείμενα [1.500], τη Συλλογή Σημαιών, με πυρήνα τις σημαίες της Ελληνικής Επανάστασης, και τη Συλλογή Στρατιωτικών Στολών. Τέλος, περιλαμβάνει δύο χιλιάδες [2.000] περίπου αντικείμενα, που συνθέτουν τη Συλλογή Μεταλλίων και Παρασήμων, τη Συλλογή Σφραγίδων, τη Συλλογή Ρολογιών, κατασκευασμένων κυρίως στη Γαλλία, τη Συλλογή Κεραμικών, επτακοσίων [700] περίπου αντικειμένων του δέκατου ενάτου αιώνα, τη Λαογραφική Συλλογή που χρονολογείται από τα μισά του δέκατου ογδόου αιώνα και τη Συλλογή Ιστορικών Επίπλων, από τον δέκατο όγδοο και τον δέκατο ένατο αιώνα.

2.1.1.3. Εκδοτική Δράση

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο παρουσιάζει έντονη εκδοτική δράση. Από το 2009 εκδίδονται σε ετήσια βάση τα «Τεκμήρια Ιστορίας», τα οποία αποτελούν μονογραφίες των επιστημονικών συνεργατών του Μουσείου. Πρόκειται για μελέτες σχετικές με αντικείμενα και κειμήλια από τις Συλλογές, το Αρχείο Ιστορικών Εγγράφων και τη Βιβλιοθήκη. Παράλληλα, από το 1883 η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος εκδίδει το περιοδικό επιστημονικό σύγγραμμα, «Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος», που συντίθεται από μελέτες ιστορικού και λαογραφικού περιεχομένου. Η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος έχει προχωρήσει στην ψηφιοποίηση των Δελτίων της, διαθέτοντας έτσι στο ευρύ κοινό τις ιστορικές μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί ή έχουν επιμεληθεί από τα μέλη της Εταιρείας. Μέσα από την ανάγνωση ψηφιοποιημένων αρχείων που συντάχθηκαν στις αρχές του εικοστού αιώνα διαπιστώνει κανείς το ιστορικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, ως προς τη μελέτη των γεγονότων, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν πολύτιμη πηγή κατανόησης του τρόπου προσέγγισης της ιστορίας, κατά την περίοδο της συγγραφής τους.

2.1.1.4. Η μόνιμη έκθεση του Μουσείου

Η μόνιμη έκθεση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου αναπτύσσεται περιμετρικά της κεντρικής αίθουσας του Κοινοβουλίου, έτσι, ο επισκέπτης εξερευνά τον χώρο, τα εκθέματα και τις συνοδευτικές πληροφορίες τους, διαγράφοντας μια πορεία σε νοητή ακτίνα περιμετρικά της κεντρικής αίθουσας. Αν και αυτό θέτει κάποιες πολύ συγκεκριμένες παραμέτρους για τον σχηματισμό και την εξέλιξη της εκθεσιακής διαδρομής, το Μουσείο εκμεταλλεύεται επαρκώς κάθε αίθουσα και πέρασμα.

Στη μόνιμη έκθεση παρουσιάζονται τα αντιπροσωπευτικότερα κειμήλια της ιστορίας του νεότερου ελληνισμού, με χρονολογική διαδοχή, συνθέτοντας την εξέλιξη του ελληνικού έθνους (Μινώτου, 1994). Η έκθεση διαγράφει την πορεία του Ελληνισμού από την Άλωση της Κωνσταντινούπολης μέχρι τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο του 1940-1941. Τα αντικείμενα που εκτίθενται χρονολογούνται από τον δέκατο έκτο έως και τον εικοστό αιώνα. Πρόκειται για ζωγραφικά έργα, μαρμάρινες προτομές, οπλικό εξοπλισμό, σύμβολα και λάβαρα από τους εθνικούς αγώνες, προσωπικά αντικείμενα, χαρτώο υλικό, ξυλόγλυπτα αντικείμενα, παραδοσιακές φορεσιές και άλλα αντιπροσωπευτικά εκθέματα που οπτικοποιούν τις θεματικές ενότητες του Μουσείου.

Ο κεντρικός διάδρομος που εισάγει τον επισκέπτη στη ροή της μόνιμης έκθεσης προβάλλει χαρακτηριστικά έργα και κειμήλια από διάφορες περιόδους της ελληνικής ιστορίας. Ανάμεσά τους βρίσκονται προτομές βασιλέων και πολιτικών του δέκατου ενάτου αιώνα, προσωπογραφίες προσωπικοτήτων της επανάστασης, το ακρόπρωρο του πρώτου ατμόπλοιου που τέθηκε στην υπηρεσία του Ελληνικού Κράτους κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Επανάστασης και το πιστό αντίγραφο της ελαιογραφίας του Ευγένιου Ντελακρουά, «Οι σφαγές της Χίου». Στη συνέχεια, αναπτύσσονται οι ενότητες της μόνιμης έκθεσης, οι οποίες οριοθετούνται, κατά κύριο λόγο, ανά αίθουσα.

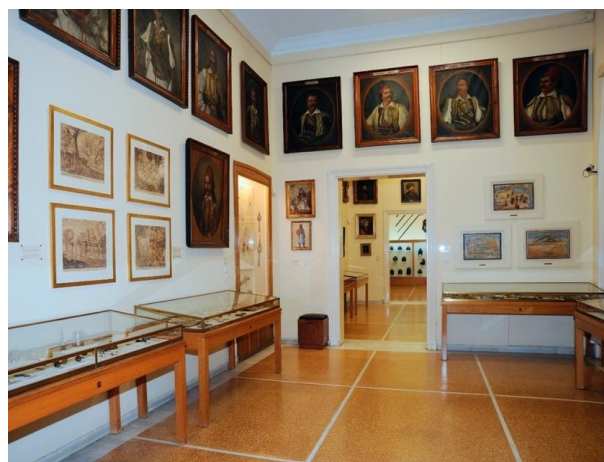
Οι θεματικές ενότητες στη μόνιμη έκθεση φέρουν τους ακόλουθους τίτλους: «Το τέλος του Βυζαντίου 1453» (Διάδρομος 1), «Λατινοκρατία - Τουρκοκρατία 13ος-18ος αιώνες» (Αίθουσα 2), «Η Αφύπνιση της Εθνικής συνείδησης των Ελλήνων 1670-1821» (Αίθουσα 3), «Η Ελληνική Επανάσταση 1821-1827» (Αίθουσα 4), «Τα Όπλα του Αγώνα» (Αίθουσα 5), «Ελληνες Λόγιοι στη Δύση 14ος-15ος αιώνες» (Διάδρομος 6), «Γεγονότα της Επανάστασης - Οι Πολιορκίες και η πτώση του Μεσολογγίου» (Διάδρομος 7), «Φιλελληνισμός» (Διάδρομος 8), «Ο Ναυτικός Αγώνας του 1821» (Αίθουσα 9), «Η Ίδρυση του Νεοελληνικού Κράτους» (Αίθουσα 10), «Εδραίωση του Κοινοβουλευτισμού και διεύρυνση των Συνόρων» (Αίθουσα 11), «Βαλκανικοί Πόλεμοι 1912-1913» (Αίθουσα 12), «Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος - Ελληνοϊταλικός Πόλεμος» (Διάδρομος 13), «Ενθύμια Βασιλείας Όθωνα - Γεωργίου Α΄» (Αίθουσα 14), «Λαογραφική Συλλογή» (Αίθουσα 15), «Ενδυμασίες με καβάδι, σιγκούνι, σάγια και αντέρι» (Αίθουσα 16), «Ενδυμασίες με φουστάνι και φούστα» (Αίθουσα 17), «Όψεις της Ελληνικής κοινωνίας» (Αίθουσα 18). Η τελευταία θεματική - αίθουσα βρίσκεται απέναντι από το αρχικό σημείο εκκίνησης της μόνιμης έκθεσης.

Εικ. 1. Εθνικό Ιστορικό Μουσείο Αθήνας (ΕΙΜ)
 Φωτογραφία διαθέσιμη στον σύνδεσμο
https://el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Ιστορικό_Μουσείο
 (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019)

Εικ.2 Άποψη από τη μόνιμη έκθεση του ΕΙΜ.

Εικ. 3 Άποψη από τη μόνιμη έκθεση του ΕΙΜ.

Εικ. 4 Άποψη από τη μόνιμη έκθεση του ΕΙΜ.

Εικ. 2,3,4 Διαθέσιμες στον ιστότοπο του ΕΙΜ
(τελευταία επίσκεψη στις τελευταία επίσκεψη στις 12/06/2019)

2.1.1.5. Περιοδικές εκθέσεις

Οι περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου παρουσιάζονται στην ειδική αίθουσα του φουαγιέ, η οποία αναπτύσσεται σε ανώτερο επίπεδο, περιμετρικά του Κοινοβουλίου. Σε αυτόν τον χώρο, το Μουσείο πραγματοποιεί περιοδικές εκθέσεις, συνθέτοντας θεματικές με πυρήνα τη μόνιμη συλλογή του. Σε μια από τις πιο πρόσφατες περιοδικές εκθέσεις που έφερε τον τίτλο, «Ο Μεγάλος ΠΟΛΕΜΟΣ που θα τελείωνε όλους τους πολέμους», το Μουσείο, με πλούσιο υλικό, κείμενα, αφηγηματικά μέσα και αναδραστικά εκθέματα παρουσίασε το ιστορικό του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μέσα από μια μοντέρνα μουσειολογική προσέγγιση. Η έκθεση επέτρεπε στον επισκέπτη να μεταβεί ομαλά, από το επίπεδο του γνωστικού αντικειμένου της ιστορικής περιόδου, στη σκέψη γύρω από σύνθετα ζητήματα και την ηθική διάσταση των γεγονότων του πολέμου. Η πιστή αναπαράσταση ενός αναχώματος, το οποίο αποτελούσε τμήμα της διαδρομής κατά την εξέλιξη της έκθεσης και η σκηνογραφική προσέγγιση μέσα από μια καλλιτεχνική εγκατάσταση που βρισκόταν στην έναρξη της εκθεσιακής διαδρομής συνέβαλαν στην ανάπτυξη της εν-συναίσθησης του επισκέπτη και ενίσχυναν την κριτική του σκέψη για τα δεινά του πολέμου.

Εικ. 5 Φωτογραφία από την περιοδική έκθεση του ΕΙΜ «Ο Μεγάλος ΠΟΛΕΜΟΣ που θα τελείωνε όλους τους πολέμους» Φωτογραφία: @ Συλλογή Ιωάννη Λαζαρίδη

Εικ. 6 «Ο Μεγάλος ΠΟΛΕΜΟΣ που θα τελείωνε όλους τους πολέμους»
Φωτογραφίες από το βίντεο προετοιμασίας της έκθεσης, διαθέσιμο στον σύνδεσμο:

https://www.youtube.com/watch?v=j_KUWXO4Yw8&feature=youtu.be

(τελευταία επίσκεψη στις 10/02/2019)

2.1.1.6. Εκπαιδευτικά προγράμματα

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο πραγματοποιεί ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα, τα οποία απευθύνονται σε σχολικές ομάδες δημοτικού και γυμνασίου. Αναφέρουμε ενδεικτικά το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, «Με τη ματιά των εφήβων», μέσα από το οποίο οι μαθητές καλούνται να επιλέξουν εκθέματα από τις συλλογές του Μουσείου και να συνθέσουν, δημιουργώντας οπτικοακουστικό υλικό, το δικό τους αφήγημα. Η σύνθεση του αφηγήματός τους είναι ελεύθερη και μπορεί να εκδηλώνει

προβληματισμούς, συναισθήματα και να αποτυπώνει τις σκέψεις των παιδιών. Όπως αναφέρει στον ιστότοπό του, «η ερμηνεία των εκθεμάτων του από τη σκοπιά των νέων αποτελεί πηγή έμπνευσης για το Μουσείο». Το Μουσείο διενεργεί επίσης προγράμματα για οικογένειες. Στο τρέχον πρόγραμμα, «Ο Αγώνας του '21 μέσα από τα μάτια του μικρού Νικήτα», τα παιδιά καλούνται να αναβιώσουν τη μορφή του μικρού αγωνιστή Νικήτα, όπου φορώντας τα ρούχα του, «ακολουθούν τα βήματά του στο Μουσείο»

¹¹.

2.1.1.7. Διεθνείς συνεργασίες του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου

Στο πλαίσιο της έρευνας για την εργασία, υπογραμμίστηκε η συμμετοχή του Μουσείου στη συνδιοργάνωση συνεδρίων διεθνούς εμβέλειας, που αγγίζουν θέματα αιχμής¹². Το 2013, με πρωτοβουλία της UNESCO και με την υποστήριξη του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων, δώδεκα [12] Μουσεία από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη ήρθαν σε επαφή μέσα από τη διεθνή έκθεση «Imagining the Balkans. Ταυτότητες και Μνήμη στον μακρύ 19^ο αιώνα»¹³. Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο συμμετείχε σε αυτήν την έκθεση, όπου μέσα από τη συνομιλία των συλλογών του με την τέχνη και τον πολιτισμό των Βαλκανίων άγγιξε μια «δύσκολη» ιστορία. Η έκθεση παρουσίασε την ιστορία σχηματισμού και εξέλιξης των σύγχρονων εθνών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, μέσα από τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες της εποχής των δύο αυτοκρατοριών, της Οθωμανικής και της Αψβουργικής. Το Μουσείο έλαβε μέρος στην έκθεση, με την τάση να φωτίσει τα κοινά στις διεργασίες, τις εμπειρίες και τις αλληλεπιδράσεις με την υπόλοιπη Ευρώπη, αποφεύγοντας τις αντίπαλες εθνικές ιστορικές διηγήσεις¹⁴. Το σημαντικό αυτό εγχείρημα, μέσα από σαφή κίνητρα συμφιλίωσης είχε ως σκοπό να προωθήσει και να ευνοήσει τον διαπολιτισμικό διάλογο και την κριτική σκέψη, πάνω στις κοινές ταυτότητες και αναμνήσεις. Τα εγκαίνια της διεθνούς έκθεσης πραγματοποιήθηκαν τον Μάρτιο του 2013, στη Λιουμπλιάνα της Σλοβενίας, ενώ στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο παρουσιάστηκε τον Νοέμβριο του 2014.

¹¹ Από το πρόγραμμα Ο Αγώνας του '21 μέσα από τα μάτια του μικρού Νικήτα, Διαθέσιμος στον σύνδεσμο του Μουσείου <http://www.nhmuseum.gr/el/ekdiloseis/ekpaideytiko-programma-gia-oikogeneies/> (τελευταία επίσκεψη στις 30/04/2019)

¹² Συνέδριο : Museums as places of reconciliation (Μαζαράκης 2013)

Συνέδριο : Flight expulsion and ethnic cleansing. Πληροφορίες για το συνέδριο είναι διαθέσιμες στον σύνδεσμο <https://www.hsozkult.de/event/id/termine-14260> (τελευταία επίσκεψη στις 30/04/2019)

¹³ Η έκθεση φέρει τον τίτλο του βιβλίου «Imagining the Balkans» της ιστορικού Μαρία Τοντόροβα.

¹⁴ Από τον ιστότοπο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου σχετικά με την έκθεση. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο: <http://www.nhmuseum.gr/multimedia/thematikes-diadromes/?thematikh=4> (τελευταία επίσκεψη στις 2/06/2019)

2.1.2. Το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης

2.1.2.1. Ιστορικά στοιχεία

Το 1887, οι Δημοτικές Αρχές της Βουδαπέστης, έχοντας ως κύριο μέλημά τους να διαφυλάξουν την πολιτιστική κληρονομιά της πόλης ίδρυσαν το Δημοτικό Μουσείο. Αρχικά, η συλλογή του Μουσείου αποτελείτο από αρχαιολογικά ευρήματα της Ρωμαϊκής περιόδου. Στη συνέχεια, οι συλλογές του εμπλουτίστηκαν με αντικείμενα της Μεσαιωνικής περιόδου καθώς και με δωρεές ιδιωτών, με στόχο τον σχηματισμό μιας συλλογής που θα αναδείκνυε την ιστορία της πόλης. Το 1899, οι συλλογές του Δημοτικού Μουσείου εμπλουτίστηκαν με έργα τέχνης, αντικείμενα φυσικής ιστορίας και πολιτιστικά κατάλοιπα της νεότερης περιόδου. Η πρώτη έκθεση του Μουσείου παρουσιάστηκε το 1907.

Το 1951, το Μουσείο μετονομάστηκε σε Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης (Budapest Történeti Múzeum /BTM) και το 1967 ο πυρήνας του Μουσείου, μετά από αρκετές μετακινήσεις σε κτήρια της πόλης βρήκε μόνιμη στέγη στο Βασιλικό Παλάτι της Βούδας, που είχε ανακαινιστεί πρόσφατα.

2.1.2.2. Αντικείμενο και αποστολή

Κύριος σκοπός του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης είναι η ανάδειξη της ιστορίας της πόλης και της Ουγγαρίας. Η Μεσαιωνική Συλλογή του Μουσείου φυλάσσεται και εκτίθεται στο Μουσείο του Κάστρου (Vármúzeum). Επίσης, τμήμα των συλλογών του ανήκει σήμερα στο Μουσείο Aquincum και το Μουσείο Kiscell. Πιο συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο τμήμα της Συλλογής των Ρωμαϊκών αρχαιοτήτων ανήκει στο Μουσείο Aquincum, ενώ η Συλλογή της Μοντέρνας και Νεότερης Περιόδου ανήκει στο Μουσείο Kiscell. Το Μουσείο Aquincum, το Μουσείο Kiscell, η Εθνική Πινακοθήκη, η Δημοτική Πινακοθήκη και το Μουσείο του Κάστρου (Vármúzeum) υπάγονται στη Γενική Διεύθυνση του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης.

Η κύρια αποστολή του Μουσείου είναι η έρευνα και η ταξινόμηση των ιστορικών ευρημάτων της πρωτεύουσας, με επίκεντρο το Κάστρο της Βούδας. Το Μουσείο, όπως αναφέρει στον ιστότοπό του έχει ως στόχο μέσα από τις συλλογές του να ερευνά και να παρουσιάζει με επιστημονικό τρόπο

την υλική και άυλη κληρονομιά της χώρας. Συμπληρωματικά αναφέρει πως επιδιώκει να ανταποκρίνεται στις αλλαγές της κοινωνικής, πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής παρακαταθήκης της πρωτεύουσας και να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στη διατήρηση και τη διαμόρφωση της. Ο εκσυγχρονισμός του Μουσείου είναι μια διαδικασία που συντελείται σε έντονους ρυθμούς αυτήν την περίοδο, μέσα από ανακατατάξεις τόσο στο επιστημονικό προσωπικό του, όσο και στους εκθεσιακούς του χώρους.

Προκειμένου να ενισχυθεί η αστική και τοπική ταυτότητα, το Μουσείο βρίσκεται σε διαρκή επαφή με δημοτικά ιδρύματα και ομάδες που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών. Ολοκληρώνοντας το μήνυμά του προς το κοινό, μέσα από την ιστοσελίδα του αναφέρει: «Γνωρίζουμε ότι για να δημιουργηθεί ένας βιώσιμος και σημαντικός θεσμός, ο επισκέπτης πρέπει να αισθανθεί την ανάγκη να συμμετάσχει σε αυτό που προσφέρει το Μουσείο και να εκτιμήσει αυτό που αντιπροσωπεύει, σε πολιτιστικό επίπεδο. Ο επισκέπτης είναι ο μόνος που μπορεί να εξασφαλίσει τη μακροχρόνια επιβίωση του Μουσείου και του θεσμού. Η πολιτιστική κληρονομιά της χώρας μας και της πόλης μας, η οποία βρίσκεται στη φύλαξη του Μουσείου μας, ανήκει σε όλους, τους φοιτητές και τους ηλικιωμένους, τους συνταξιούχους, τους ιστορικούς, τους λάτρεις της τέχνης και τους τουρίστες, τους Ούγγρους και τους ξένους».

Εικ. 7 Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης – Βασιλικό Παλάτι
Φωτογραφία διαθέσιμη στον σύνδεσμο του Μουσείου

Εικ. 8 Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης , από την έκθεση
«Βουδαπέστη - Φως και σκιά : Η ιστορία των 1000 χρόνων μιας πρωτεύουσας»

Εικ. 9 Από τη μόνιμη έκθεση του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης
(Φωτογραφίες από προσωπικό αρχείο)

Εικ. 10 Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης – Από τη μόνιμη έκθεση
 «Το Βασιλικό Παλάτι - το Κάστρο του Πολιτισμού»
 Φωτογραφία διαθέσιμη στον ιστότοπο του Μουσείου
<http://www.btm.hu/en/>
 (τελευταία επίσκεψη στις 2/06/2019)

Εικ. 11 Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης, από την έκθεση
 «Βουδαπέστη - Φως και σκιά: Η ιστορία των 1000 χρόνων μιας πρωτεύουσας»
 Φωτογραφία διαθέσιμη στον ιστότοπο του Μουσείου
 (τελευταία επίσκεψη στις 2/06/2019)

2.1.2.3. Οι Συλλογές του Ιστορικού Μουσείου Βουδαπέστης

Οι συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης αποτελούνται από πολιτιστικά κατάλοιπα της ρωμαϊκής περιόδου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται εργαλεία, τοιχογραφίες και ψηφιδωτά δάπεδα διακοσμημένα με σκηνές από την καθημερινή ζωή, χάλκινα ή πέτρινα αντικείμενα, επιτύμβιες στήλες, γυάλινα σκεύη και τμήματα κοσμημάτων. Μεταξύ των τεχνουργημάτων της Μεγάλης Μετανάστευσης βρίσκονται επιχρυσωμένες και ασημένιες δερμάτινες ζώνες, χαλιά από μεταλλικές ίνες, χρυσά δαχτυλίδια και χρωματιστές γυάλινες χάντρες¹⁵.

Οι συλλογές του Ιστορικού Μουσείου που χρονολογούνται από την εποχή του Μεσαίωνα αποτελούνται από αντικείμενα της καθημερινής ζωής, όπως πιάτα και μαγειρικά σκεύη, κεραμικά και νομίσματα, τα οποία αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα των καλλιτεχνικών επιτευγμάτων της εποχής. Μεταξύ αυτών εκτίθενται και θραύσματα γοτθικών γλυπτών που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας.

Επίσης, το Μουσείο διαθέτει συλλογή με αντικείμενα από την περίοδο της απελευθέρωσης της Βούδας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία και συλλογές αντικειμένων από τις αρχές του εικοστού αιώνα που σχετίζονται με τις συντεχνίες. Αυτές οι συλλογές αποτελούνται από δημιουργίες των μεγάλων κατασκευαστών ρολογιών και επίπλων, αργυρά και χρυσά στολίδια, αγγεία από πορσελάνη, αντικείμενα από γυαλί και ασήμι, φορέματα, χάρτες, αρχιτεκτονικά σχέδια της Πέστης και έγχρωμες αφίσες.

2.1.2.4. Οι μόνιμες εκθέσεις του Μουσείου

Οι μόνιμες εκθέσεις του Μουσείου που παρουσιάζονται στο Μουσείο του Κάστρου της Βούδας είναι τρεις: α) «Το Βασιλικό Παλάτι - το Κάστρο του Πολιτισμού», β) «Βουδαπέστη - Φως και σκιά: Η ιστορία των 1000 χρόνων μιας πρωτεύουσας», η οποία εγκαινιάστηκε το 2012 και γ) «Η έδρα και ο θρόνος της Βασιλείας - Το Μεσαιωνικό Βασιλικό Παλάτι», που εγκαινιάστηκε το 2019 και αποτελεί την πιο πρόσφατη μόνιμη έκθεση του.

¹⁵ Μετά την απομάκρυνση των ρωμαϊκών λεγεόνων από την Παννονία, οι γερμανικές φυλές εγκαθίστανται στην περιοχή. Ακολούθησε μακρύς διαφυλετικός πόλεμος, ο οποίος τελικά σταμάτησε μετά την εισβολή των Ασιατών Ούννων στην Καρπαθιακή Λεκάνη. Οι Ούννοι στην πορεία αντικαταστάθηκαν από τους νεοφερμένους Αβάρους της Ανατολής. Πηγή: ιστότοπος του IMB: http://var.btm.hu/eng/?q=tortenet_var (τελευταία επίσκεψη στις 25/04/2019)

Για τις ανάγκες της πτυχιακής εργασίας, η μελέτη εστίασε στην έκθεση του Ιστορικού Μουσείου «Βουδαπέστη - Φως και σκιά: Η ιστορία των 1000 χρόνων μιας πρωτεύουσας», η οποία διηγείται με χρονολογική ακολουθία την ιστορία της πόλης, προβάλλοντας ενδεικτικά αντικείμενα από τις συλλογές του Μουσείου. Η αφήγηση της έκθεσης ξεκινάει με τους ρωμαϊκούς οικισμούς της αρχαιότητας, συνεχίζει με την άνοδο του μεσαιωνικού βασιλείου της Ουγγαρίας, την περίοδο της Οθωμανικής και Αψβουργικής εξουσίας, την άνοδο και την πτώση του κουμμουνισμού, ενώ ολοκληρώνεται με την ίδρυση του σύγχρονου κράτους. Οι θεματικές της μόνιμης έκθεσης συνέβαλαν τόσο στη διαμόρφωση των επιμέρους αφηγήσεων της πρότασης, όσο και στην κατανόηση και την τεκμηρίωση της μελετώμενης ιστορικής περιόδου, από τη γράφουσα. Η έκθεση περιλαμβάνει αντικείμενα από την περίοδο της απελευθέρωσης της Βούδας από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κάποια από τα οποία επιλέχθηκαν να συμμετάσχουν στην περιοδική έκθεση που η εργασία προτείνει να διεξαχθεί στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο.

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των ιστορικών περιόδων που παρουσιάζει η μόνιμη αυτή έκθεση, θεματικά δομημένες αίθουσες διατρέχουν τον χώρο του Μουσείου. Με ένα ευρύ φάσμα εκθεμάτων από αρχαιολογικά κατάλοιπα της ρωμαϊκής εποχής έως και αντικείμενα από τα τέλη του εικοστού αιώνα υποστηρίζονται θεματικές, όπως η καθημερινότητα των κατοίκων, η ποικιλομορφία των εθνικοτήτων που πέρασαν από την πόλη, η ανάπτυξη των κοινωνικών τάξεων από τον Μεσαίωνα μέχρι τον εικοστό αιώνα, η κουλτούρα των λουτρών και της κολύμβησης κ.ά. Οι θεματικές αυτές αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τη μουσειολογική πρόταση της εργασίας, ενώ ο τρόπος ανάδειξής τους από το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης συνέβαλε στη σύνθεση των κειμένων που προτείνονται στην περιοδική έκθεση.

2.1.3. Ιστορικές συναντήσεις της Ελλάδας και της Ουγγαρίας μέσα από τις εκθέσεις των δύο Μουσείων

Οι πολιτιστικές ανταλλαγές μεταξύ των μουσείων, μέσω της διάθεσης και της κινητικότητας των αντικειμένων τους αποτελούν ένα εργαλείο εξάπλωσης της φήμης τους και ανάπτυξης της εξωστρέφειας τους. Παράλληλα, λειτουργούν υποστηρικτικά στο πλαίσιο της πολιτιστικής διπλωματίας ενός κράτους, σε εθνικό ή διεθνές πλαίσιο. Η πολιτιστική διπλωματία είναι ένα βασικό μέσο επικοινωνίας, καθώς οι αξίες του πολιτισμού δημιουργούν σχέσεις επαφής που η κλασική διπλωματία και η πολιτική αδυνατούν να επιτύχουν (Χάιτας, 2015).

Η ανάδειξη και η προσέγγιση διαφορετικών πολιτιστικών στοιχείων στους εκθεσιακούς χώρους τους, οι παράλληλες δράσεις στο πλαίσιο περιοδικών εκθέσεων μέσα από τον δανεισμό αντικειμένων, η επικοινωνία και η ανταλλαγή απόψεων και πρακτικών του επιστημονικού προσωπικού αποτελούν κάποιες από τις δράσεις που πραγματοποιούνται στο πλαίσιο διακρατικών πολιτιστικών ανταλλαγών, μεταξύ των μουσείων.

2.1.3.1. Έκθεση : «Ταξίδι - Πηγή έμπνευσης - Ανεξίτηλες εντυπώσεις István Széchenyi και Johann N. Ender» - Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Το 2017, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο παρουσίασε μια έκθεση που οργανώθηκε με την πρωτοβουλία των πρεσβειών της Ουγγαρίας και της Αυστρίας στην Αθήνα και την ευγενική συμβολή του Μουσείου. Η έκθεση έφερε τον τίτλο : «Ταξίδι - Πηγή έμπνευσης - Ανεξίτηλες εντυπώσεις István Széchenyi και Johann N. Ender» και παρουσίαζε, μεταξύ άλλων, τα σχέδια και τις υδατογραφίες του αυστριακού ζωγράφου Johann Ender (1793-1854). Τα σχέδιά του εικονοποιούν μέσα από την αποτύπωση των μνημείων του αρχαίου κόσμου στην Ιταλία και στην Ελλάδα, το ταξίδι του στην Ανατολή με τον Ούγγρο κόμη István Széchenyi, το 1818. Ο κόμης István Széchenyi (1791-1860) θεωρείται ένας από τους μεγαλύτερους πολιτικούς της Ουγγαρίας, καθώς συνέβαλε σημαντικά στη βαθμιαία οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας. Το ταξίδι του με τον Johann Ender ανέτρεψε ριζικά το σύστημα αξιών του και έθεσε τις βάσεις, ώστε να επιδοθεί στον εκσυγχρονισμό της Ουγγαρίας με έργα υποδομών στις μεταφορές, το εμπόριο, την παιδεία κ.ά. Οι υδατογραφίες και τα σχέδια που παρουσιάστηκαν στην έκθεση ανήκουν στη Βιβλιοθήκη της Ακαδημίας Επιστημών της Ουγγαρίας, η οποία ιδρύθηκε 1827 και υποστηρίχθηκε οικονομικά από τον κόμη István Széchenyi.

2.1.3.2. Περιοδεύουσα έκθεση : «Ελληνική Κληρονομιά. Η Ελληνική Ορθόδοξος Διασπορά στην Ουγγαρία, 17ος- 19ος αιώνες»

Το 2009, το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης διοργάνωσε έκθεση για τα ιστορικά, πολιτιστικά - εκκλησιαστικά μνημεία των Ελλήνων, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί στην Ουγγαρία κατά τον δέκατο έβδομο και δέκατο όγδοο αιώνα. Αρωγός στο εγχείρημα στάθηκε ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Αυστρίας και Έξαρχο Ουγγαρίας Μιχαήλ

και τον διευθυντή του Ιστορικού Μουσείου Βουδαπέστης Dr. Sandor Bodo, (Σταματόπουλος, 2010). Η έκθεση, μετά την πρώτη παρουσία της στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης παρουσιάστηκε στην Κοζάνη, τη Θεσσαλονίκη και την Πάτρα. Το 2011, με τη συνεργασία της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος και της Πρεσβείας της Δημοκρατίας της Ουγγαρίας φιλοξενήθηκε στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας.

Οι επισκέπτες της έκθεσης είχαν την ευκαιρία να ακολουθήσουν τη διαδρομή των Ελλήνων από τη Μακεδονία, την Ήπειρο και τα βλαχόφωνα χωριά του Μετσόβου και της Μοσχόπολης, στην Κεντρική Ευρώπη. Τα εκθέματα αποτελούνταν από πίνακες ζωγραφικής, χαρακτηριστικά λιθογραφίες, χειρόγραφα της Ελληνικής Εκκλησιαστικής Κοινότητας, βιβλία, προσωπικά αντικείμενα, θρησκευτικές εικόνες, γλυπτά, εφημερίδες του 1821 και του 1826 και εκκλησιαστικά αντικείμενα ¹⁶. Τα αντικείμενα της έκθεσης προέρχονταν από συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, της Δημοτικής Πινακοθήκης και της Εθνικής Πινακοθήκης της Βουδαπέστης, του Σέρβικου Εκκλησιαστικού Μουσείου του Szentendre της Ουγγαρίας, του Εκκλησιαστικού Μουσείου του Μίσκολτς και του Μουσείου Kiscell. Στην έκθεση παρουσιάστηκαν επίσης αντικείμενα και έγγραφα από τις εκκλησιαστικές βιβλιοθήκες και τα αρχεία των πόλεων, στις οποίες είχαν εγκατασταθεί οι Έλληνες τον δέκατο όγδοο αιώνα (Σταματόπουλος, 2010).

Το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης συνέβαλε στη συγκέντρωση των αντικειμένων από τα Μουσεία της ουγγρικής περιφέρειας, ενώ στη δεύτερη φάση της περιοδείας της στο Λαογραφικό Μουσείο της Κοζάνης βοήθησε σημαντικά στο συντονισμό των δανείων. Μέσα από τον κατάλογο της έκθεσης στο λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης γίνεται αντιληπτό το πολυεπίπεδο εγχείρημα, καθώς για τον σχηματισμό της πραγματοποιήθηκαν πολλαπλές συνεργασίες με ιδρύματα, πολιτιστικούς φορείς, αρχεία και βιβλιοθήκες.

¹⁶ Από τον ιστότοπο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου σχετικά με την έκθεση . Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <http://www.nhmuseum.gr/el/ektheseis/elliniki-klironomia-i-elliniki-orthodoksos-diaspora-stin-oyggaria-17os-19os-ai/> (τελευταία επίσκεψη στις 5/06/2019)

2.2. Οι δεσμοί των δύο χωρών

2.2.1. Η εμπορική διασπορά στην Ουγγαρία, 17ος – 19ος αιώνας

Η παρουσία Ελλήνων στην Ουγγαρία και η συμμετοχή τους στην οικονομική, τη δημόσια και την πολιτική ζωή της χώρας ανάγεται στον δέκατο έβδομο αιώνα. Αρκετοί από τους Έλληνες εμπόρους που μετανάστευσαν στην Ουγγαρία διέπρεψαν μέσα από την επιχειρηματική και την εμπορική τους δράση και εμφανίζονται να παίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η εμπορική τους δραστηριότητα ήταν επωφελής, όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για την αυστριακή και την ουγγρική οικονομία. Ίδρυσαν κομπανίες από τα μέσα του δέκατου ογδόου αιώνα, στην Πέστη, στο Τόκαι, στο Κέτσκεμετ, στο Μίσκολτς στο Έγκερ και σε άλλες πόλεις της Ουγγαρίας (Σταματόπουλος, 2010) ¹⁷. Οι σύγχρονοι ερευνητές που μελετούν το θέμα των απόδημων Ελλήνων στην Ουγγαρία εστιάζουν σε πρωτόλειες πηγές από τα αρχεία των πόλεων, όπου κατοίκησαν. Μέσα από τα κατάστιχα των κοινοτήτων και των κομπανιών στο Τόκαι και στο Μίσκολτς φωτίζονται πολύπλευρες πτυχές της ιστορίας εκείνης της περιόδου.

Ο ερευνητικός διάλογος με το παρελθόν τόσο από Έλληνες, όσο και από Ούγγρους μελετητές προσφέρει τη δυνατότητα για πολλές και διαφορετικές αναγνώσεις των αρχειακών τεκμηρίων του παροικιακού ελληνισμού της Ουγγαρίας. Επισημαίνεται μέσα από την έρευνα που πραγματοποιείται πως, ήδη από τον δέκατο ένατο αιώνα, το ενδιαφέρον της ουγγρικής ιστοριογραφίας επικεντρώνεται στην οικονομική και πνευματική δράση των Ελλήνων στην κοινωνία υποδοχής τους, ενώ τα τελευταία σαράντα χρόνια οι έρευνες φωτίζουν πτυχές του συλλογικού και ατομικού τους βίου (Μαντούβαλος, 2007).

Μια από τις πιο γνωστές οικογένειες εμπόρων, η οποία μέσω της δραστηριοποίησής της ενίσχυσε οικονομικά τους τομείς της οικονομίας, της επιστήμης και του πολιτισμού στην Ουγγαρία και την Ελλάδα είναι η οικογένεια Σίνα, από την Μοσχόπολη της Βόρειας Ηπείρου. Η οικογένεια Σίνα εμπορευόταν στη Μοσχόπολη, στη Βιέννη και την Πέστη, από τα μέσα του δέκατου ογδόου αιώνα. Ο Σίμων Σίνας ο Πρεσβύτερος, το 1798, ίδρυσε την εμπορική εταιρία «Σίμων Σίνας και Εταίρος» στη Βιέννη. Στην πορεία, η οικογένεια έγινε ο σημαντικότερος προμηθευτής δημητριακών και μαλλιού και από τους

¹⁷ Την εποχή της μετακίνησης των Ελλήνων εμπόρων στην Ουγγαρία, στις παροικίες που σχηματίστηκαν αναφέρονται ονόματα Κοζανιτών, που δραστηριοποιήθηκαν σημαντικά σε επιχειρηματικές δραστηριότητες εμπορίου. Η παροικία του Κέτσκεμετ, που κάνει αισθητή την παρουσία της από τα τέλη του δέκατου έβδομου αιώνα αποτελείται κυρίως από Σιατιστινούς και Κοζανίτες, οι οποίοι, μαζί με πολίτες άλλων γειτονικών πόλεων συγκρότησαν ένα είδος εμπορικού δικτύου (Μαντούβαλος, 2007: 345).

σημαντικότερους τραπεζίτες της Μοναρχίας των Αψβούργων, ενώ η επιχειρηματική της δραστηριότητα υπερέβαινε τα όρια της αυτοκρατορικής επικράτειας (Kerenyi, 2010).

Η φιλία και συνεργασία του κόμη István Széchenyi (1791-1860) με τον Έλληνα μαικήνα βαρόνο Γεώργιο Σίνα αποτέλεσε σημαντικό παράγοντα προώθησης του εθνικού εκσυγχρονισμού της Ουγγαρίας, το πρώτο μισό του δέκατου ενάτου αιώνα. Ο Γεώργιος Σίνας, ακολουθώντας τα χνάρια του πατέρα του, επεξέτεινε τις οικονομικές δραστηριότητες της οικογένειας Σίνα, σε όλο το έδαφος της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων και υποστήριξε τα σχέδια του κόμη Széchenyi για την κατασκευή διώρυγας ανάμεσα στους ποταμούς Δούναβη και Tisza και το ξεκίνημα της ατμοπλοΐας. Επιπλέον, διαδραμάτισε εξέχοντα ρόλο στη δημιουργία των οικονομικών προϋποθέσεων της ανέγερσης της Γέφυρας των Αλυσίδων που έγινε σύμβολο του σύγχρονου ουγγρικού κράτους. Παράλληλα, υπηρέτησε ως Γενικός Πρόξενος της Ελλάδας στη Βιέννη και ενίσχυσε οικονομικά τους τομείς της επιστήμης και του πολιτισμού στην Ουγγαρία και την Ελλάδα (Kerenyi, 2010). Η οικογένεια Σίνα και συγκεκριμένα ο Γεώργιος Σίνας (1783-1856) ίδρυσε το Αστεροσκοπείο Αθηνών, ενώ το μέγαρο της Ακαδημίας Αθηνών οικοδομήθηκε χάρις σε δωρεές του γιου του, Σίμωνος Σίνα (1810-1877).

2.2.2. Νεότερη ιστορία

Μια ακόμα μεγάλη μετανάστευση Ελλήνων στα εδάφη της Ουγγαρίας πραγματοποιήθηκε τα νεότερα χρόνια, κατά τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα (1946-1949). Κατά τη διάρκεια του πολέμου, δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους και πολλές χιλιάδες πήραν το δρόμο της προσφυγιάς, καταφεύγοντας στις τότε σοσιαλιστικές χώρες.

Ένα από τα πιο δύσκολα ζητήματα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια του εμφύλιου στην Ελλάδα ήταν η ασφάλεια του επισιτισμού και η επιβίωση του άμαχου πληθυσμού. Το πρόβλημα ήταν πιο έντονο ιδίως για τους κατοίκους των ορεινών περιοχών, όπου οι συγκρούσεις είχαν μεγαλύτερη ένταση. Κατά τη διάρκεια του πολέμου πραγματοποιήθηκε αίτημα στις σοσιαλιστικές χώρες, ζητώντας τη φιλοξενία, κυρίως παιδιών, μέχρι το πέρας του πολέμου (Ουγγρική Εθνογραφική Εταιρεία, 1996). Το αίτημα έγινε δεκτό και το 1948, 25.000 παιδιά κατέφυγαν στις σοσιαλιστικές χώρες, τη Ρουμανία, την Ουγγαρία και αλλού. Στην Ουγγαρία προσήλθαν αρχικά 2.500 παιδιά, ενώ ακολούθησαν και άλλοι πολιτικοί πρόσφυγες. Η ενσωμάτωση των προσφύγων στη χώρα επιτεύχθηκε σταδιακά και ενισχύθηκε μέσα από την επαγγελματική τους απορρόφηση, τη δημιουργία κατοικιών και κοινοτήτων και την εκπαίδευση. Τον Μάιο του 1950 ξεκίνησε η οικοδόμησή του «Ελληνικού Χωριού», σε τοποθεσία εξήντα

χιλιόμετρα νότια της Βουδαπέστης. Το 1952, λίγες μέρες μετά την εκτέλεση του Νίκου Μπελογιάννη στην Αθήνα, το χωριό έλαβε το όνομά του.

Σε κείμενα της Αυτοδιοίκησης των Ελλήνων στην Ουγγαρία, που βρίσκονται στο χωριό Μπελογιάννης (Beloianisz) και συγκεκριμένα στο χώρο του Πολιτιστικού Κέντρου του χωριού διαβάζουμε πως η δημιουργία του έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ενσωμάτωση και την ένταξη των Ελλήνων προσφύγων στη χώρα.

Μετά το 1960 επήλθε αισθητή μείωση του αρχικού προσφυγικού πληθυσμού του χωριού και πολλοί Έλληνες μετοίκησαν στη Βουδαπέστη. Αργότερα, όταν τους δόθηκε η δυνατότητα, πολλοί επαναπατρίστηκαν στην Ελλάδα (Ουγγρική Εθνογραφική Εταιρεία, 1996).

Κατά το διάστημα της πρακτικής άσκησης της γράφουσας στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στο ελληνικό χωριό Μπελογιάννης. Εκεί, δόθηκε η ευκαιρία να αναπτυχθούν επαφές με Έλληνες κατοίκους, οι οποίοι ήρθαν στο χωριό σε αρκετά νεαρή ηλικία, λίγα χρόνια μετά την πρώτη φάση της μετανάστευσης. Η συζήτηση επικεντρώθηκε στη σύγκριση της διαβίωσης στο χωριό, τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασής τους σε αυτό, με τη κατάσταση που επικρατεί σήμερα. Έγινε κατανοητό πως το χωριό Μπελογιάννης σήμερα αποτελείται από λίγους Έλληνες, ωστόσο αρκετοί επιστρέφουν συχνά ως επισκέπτες, καθώς διατηρούν μια έντονη ανάμνηση και ισχυρούς δεσμούς με τον τόπο που τους υποδέχθηκε και τη μικρή κοινότητα που οι ίδιοι δημιούργησαν.

Εικ. 12, 13. Από την συλλογή «Ευχαριστούμε Ουγγαρία», της Αυτοδιοίκησης των Ελλήνων του χωριού Μπελογιάννης στην Ουγγαρία (φωτογραφίες από προσωπικό αρχείο).

2.2.3 Η σύγχρονη ελληνική ομογένεια στην Ουγγαρία

Σήμερα, η ελληνική ομογένεια στην Ουγγαρία αποτελείται από πέντε χιλιάδες [5.000] μέλη και είναι μία εκ των δεκατριών επισήμως αναγνωρισμένων μειονοτήτων από το ουγγρικό κράτος. Μεταξύ των μελών του νέου ουγγρικού Κοινοβουλίου - το οποίο προέκυψε από τις εκλογές της 6ης Απριλίου του 2014- ορκίστηκε ως πρόεδρος της Μειονοτικής Αυτοδιοίκησης Ελλήνων Ουγγαρίας ένας εκπρόσωπος από την ελληνική μειονότητα.

Οι καθημερινές σχέσεις μεταξύ Ελλάδας και Ουγγαρίας συνάπτονται κυρίως στον κλάδο του εμπορίου και του τουρισμού και δευτερευόντως στον τομέα της βιομηχανίας, των μεταφορών και της παροχής υπηρεσιών (Πρεσβεία της Ελλάδος στη Βουδαπέστη, 2011)¹⁸. Μεταξύ των δύο χωρών συνάπτονται επαφές, μέσα από τις πολιτιστικές και τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται με την ουσιαστική υποστήριξη της Μειονοτικής Αυτοδιοίκησης Ελλήνων Ουγγαρίας, της Θρησκευτικής Κοινότητας της Βουδαπέστης, της Πρεσβείας της Ουγγαρίας στην Ελλάδα και της Πρεσβείας της Ελλάδας στην Ουγγαρία. Παράλληλα, υπάρχει ένας αξιολογικός αριθμός ελληνικών συλλόγων με ποικίλες δραστηριότητες: ο Πολιτιστικός Σύλλογος των Ελλήνων της Ουγγαρίας, η Ένωση Ελλήνων Νέων της Ουγγαρίας, η Οργάνωση των Ελληνίδων Κυριών της Βουδαπέστης, ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Καρυάτιδες», ο Σύλλογος Ελληνικών Παραδοσιακών Χορών «Chelidonaki» καθώς και ομοσπονδίες και ιδρύματα, όπως η Ελληνική Φοιτητική Ομοσπονδία Semmelweis και το Ίδρυμα «Σπίτι του Ελληνισμού»¹⁹.

2.2.3.1. Συναντήσεις με πολιτιστικό πρόσημο μεταξύ της Ελλάδας και της Ουγγαρίας

Μέσα στα στοιχεία που επιλέγονται από το εκάστοτε κράτος στην προσπάθειά του να επικοινωνήσει τον πολιτισμό και την εικόνα της χώρας προς το εξωτερικό συγκαταλέγονται η γλώσσα, οι τέχνες, τα έθιμα και οι παραδόσεις, οι πολιτιστικές αξίες και τα αγαθά (Βασιλειάδης, Μπουστιούκη, 2015: 15). Σήμερα τα κράτη, κατανοώντας τα ευεργετικά αποτελέσματα που προσφέρει η πολιτιστική

¹⁸ Πρεσβεία της Ελλάδος στη Βουδαπέστη, Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών Υποθέσεων, 2011, *Η Οικονομία της Ουγγαρίας και οι διμερείς οικονομικές και εμπορικές σχέσεις Ελλάδος - Ουγγαρίας το 2011*. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www2.mfa.gr/infofiles/rad4EC4EAnnualReport2011Hungary.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 12/05/2019)

¹⁹ Πληροφορία διαθέσιμη στον σύνδεσμο της εταιρίας ALX Greece: <http://www.alx.com.gr/did-you-know-that/hungarian-greek-friendship-from-past-to-present/> (τελευταία επίσκεψη στις 2/06/2019).

διπλωματία δημιουργούν οργανισμούς άσκησης της, χρηματοδοτούν έργα, προωθούν τη δημιουργία μη κρατικών οργανισμών και ενθαρρύνουν την ιδιωτική πρωτοβουλία, με στόχο τον καθορισμό στρατηγικού σχεδίου για τη χάραξη μιας εθνικής πολιτικής με παγκόσμια απήχηση.

Οι συνεργασίες που αναπτύσσονται με την Ουγγαρία, μέσω της Ελληνικής και Ουγγρικής Πρεσβείας φανερώνουν πως τα δύο κράτη επιδιώκουν τη γεφύρωση μεταξύ τους. Όπως αναφέρθηκε στο κεφάλαιο 2.1.3.2 *Περιοδεύουσα έκθεση : «Ελληνική Κληρονομιά. Η Ελληνική Ορθόδοξος Διασπορά στην Ουγγαρία, 17ος- 19ος αιώνες»*, το 2009, το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης διοργάνωσε έκθεση για τα ιστορικά, πολιτιστικά - εκκλησιαστικά κατάλοιπα των Ελλήνων της πρώτης διασποράς. Η έκθεση, όπως αναφέρθηκε, διαγράφοντας ένα πολιτιστικό ταξίδι, μετά την πρώτη παρουσία της στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης και πριν την παρουσίασή της στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο Αθήνας φιλοξενήθηκε και στο Λαογραφικό Μουσείο Κοζάνης. Όπως αναφέρει ο Νομάρχης Κοζάνης κ. Γιώργος Δακής, στο εισαγωγικό σημείωμα του καταλόγου της έκθεσης: «Η προσφορά των Δυτικομακεδόνων στη Βουδαπέστη και την ευρύτερη Ουγγαρία είναι από τα σπουδαιότερα κεφάλαια της νεοελληνικής ιστορίας. Η παρουσία τους ήταν αισθητή, κάνοντας τους, τις περισσότερες φορές, να λειτουργούν με τις ευεργεσίες τους διττά τόσο στην ιδιαίτερη πατρίδα τους, όσο και στη χώρα που τους φιλοξενούσε. Σκοπός της έκθεσης ήταν να κάνει ευρύτερα γνωστό στους Δυτικομακεδόνες πολίτες αυτή τη διάσταση των προγόνων τους και να καταδείξει τη σημασία του ρόλου τους τόσο στη νεοελληνική ιστορία, όσο και στην ουγγρική» (Σταματόπουλος, 2010: 7).

Το 2018, με πρωτοβουλία του Πρέσβη της Ουγγαρίας έλαβε χώρα μια ουσιαστική προσπάθεια δημιουργίας δεσμών του Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας, «Κωνσταντίνος και Ελένη Παπανικολάου» με το Μουσικό Σχολείο «Iskola Kodaly» από το Κέτσκεμετ της Ουγγαρίας. Στο πλαίσιο αυτό, πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις τον Οκτώβριο του 2018 με αντιπροσωπίες καθηγητών και μαθητών του Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας, στην Ουγγαρία και αντίστοιχα του Μουσικού σχολείου του Κέτσκεμετ, στη Σιάτιστα. Κατά τη διάρκεια της συνεύρεσης των δύο μερών στη Σιάτιστα έλαβαν χώρα εκδηλώσεις με πλούσιο πρόγραμμα παραδοσιακής μουσικής της Ηπείρου, χορωδιακών συνόλων και παραδοσιακών χορών από τους μαθητές του σχολείου Iskola Kodaly²⁰.

Ο Δήμος Κοζάνης επιδιώκει να διατηρεί μια σταθερή και συνεχή επαφή με την Πρεσβεία της Ουγγαρίας . Μέσα από τις δράσεις που πραγματοποιούνται συχνά, αναδεικνύεται και υπογραμμίζεται η σημασία που έχει η σχέση η οποία αναπτύχθηκε με τη χώρα, μέσω των Ελλήνων εμπόρων που αποδήμησαν από την Κοζάνη, τον δέκατο έβδομο και τον δέκατο όγδοο αιώνα. Η πιο πρόσφατη

²⁰Αδελφοποίηση Μουσικού Σχολείου Σιάτιστας με το Μουσικό Σχολείο Kecskemet της Ουγγαρίας <http://www.prlogos.gr/αδελφοποίηση-μουσικού-σχολείου-σιάτ/> (τελευταία επίσκεψη στις 3/04/2019).

πολιτιστική δράση πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2019 με την έκθεση «Έλληνες στην Ουγγαρία», στην Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης. Η έκθεση χωρίζεται σε τρεις θεματικές: «Έλληνες στην Ουγγαρία τον 17^ο -18^ο αιώνα», «Οικογένεια Σίνα στην Ουγγαρία» και «70 χρόνια, 70 φωτογραφίες – Έλληνες στην Ουγγαρία 1948-2018»²¹. Συνδιοργανώθηκε από την Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης και την Αυτοδιοίκηση Ελλήνων της Βουδαπέστης και εγκαινιάστηκε από τον πρόεδρο της Ουγγαρίας.

Οι οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στο εμπόριο μεταξύ Ουγγαρίας και Ελλάδας δημιουργούν ταυτόχρονα τις προϋποθέσεις για την πραγματοποίηση πολιτιστικών επαφών, μέσα από την υποστήριξη δημιουργικών εγχειρημάτων. Ένα πρόσφατο εγχείρημα αποτελεί η δράση που οργανώθηκε με τη συμμετοχή της επιχείρησης Business Grove, στο πλαίσιο του Athens Science Festival 2019, με την υποστήριξη της Πρεσβείας της Ουγγαρίας²². Πρόκειται για ένα δημιουργικό εργαστήριο για παιδιά και μεγάλους μέσω του οποίου ο ουγγρικής καταγωγής Δρ. Kristóf Fenyvesi κάλεσε το κοινό να έρθει σε επαφή με την ψηφιακή μοντελοποίηση, αναδεικνύοντας το κοινωνικό της πρόσημο²³.

²¹ Πληροφορίες από τον ιστότοπο της Κοβεντάρειο Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης. Διαθέσιμες στον σύνδεσμο : http://www.kozlib.gr/kozlib_new/?p=15024 (τελευταία επίσκεψη 4/06/2019).

²² Η Business Grove μια εταιρεία που έχει ως αποστολή τη δικτύωση και την υποστήριξη όσων ενδιαφέρονται να δημιουργήσουν κάποιο επιχειρηματικό πλάνο από την Ελλάδα σε συνεργασία με αντίστοιχες εταιρείες στην Ουγγαρία.

²³ Εργαστήριο για παιδιά και μεγάλους: Ο πύργος της δημιουργίας. Ο ουγγρικής καταγωγής Δρ. Kristóf Fenyvesi, ιδρυτής του Experience Workshop International STEAM Movement (Hungary-Finland) παρουσίασε ένα workshop με κοινωνικό χαρακτήρα. Με έμπνευση από το Warka Water Tower που σχεδιάστηκε από τον Ιταλό αρχιτέκτονα Arturo Vittori, για να βοηθήσει τον πληθυσμό της Αιθιοπίας στην προσπάθεια εύρεσης πόσιμου νερού συνέδεσαν μαζί με τον Fenyvesi την ψηφιακή μοντελοποίηση με την πρακτική άσκηση και τη συλλογική εργασία. Ο κάθε ένας από τους συμμετέχοντες έγινε πηγή συλλογικής προσπάθειας, για την επίλυση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων συνεργασίας, με στόχο την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και την ενίσχυση της φαντασίας. Διαθέσιμη πληροφορία στον σύνδεσμο του Athens Science Festival: <http://www.athens-science-festival.gr/news/o-pyrgos-warka-sto-asf2019-elate-na-dimiourgisoume-oli-mazi/> (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019).

Κεφάλαιο 3^ο : Σχεδιάζοντας δράσεις για το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο και το Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης

3.1. Σταθμοί στην ιστορία και κύριες θεματικές της πρότασης

Στο κεφάλαιο 2.2.1. *Η εμπορική διασπορά στην Ουγγαρία, 17^{ος} – 19^{ος} αιώνες* έγιναν κάποιες αναφορές στη δράση των απόδημων Ελλήνων στην Ουγγαρία, κατά τους αιώνες αυτούς. Η ιστορική αυτή συγκυρία παίζει διττό ρόλο στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας. Καθώς οι δεσμοί με την χώρα ανάγονται στο μακρινό παρελθόν και φτάνουν μέχρι το παρόν, το γεγονός αυτό υπογραμμίζει τη σπουδαιότητα και το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η δημιουργία εγχειρημάτων, που φέρουν πολιτιστικό πρόσημο, μεταξύ των δύο χωρών. Ταυτόχρονα, το ιστορικό αυτό υπόβαθρο έδωσε στην εργασία το έναυσμα να αναζητήσει, εστιάζοντας σε αυτήν την περίοδο, νοηματοδοτήσεις, που μπορούν να αναπτυχθούν μέσα από όρους κουλτούρας, κοινωνικούς ή όρους τέχνης και να αναζητήσει τρόπους ανάδειξής τους, μέσα από την περιοδική έκθεση που προτείνει.

Στο παρόν κεφάλαιο, αναπτύσσονται τα κύρια σημεία στα οποία στάθηκε η μελέτη και οι ιστορικές περίοδοι που μελετήθηκαν και τέθηκαν ως υπόβαθρο, για τον σχεδιασμό της περιοδικής έκθεσης. Παράλληλα, αναφέρονται οι κύριες θεματικές που ερευνήθηκαν, για τη συλλογή πληροφοριών και την τεκμηριωμένη επιλογή των αντικειμένων.

3.1.1. Η κατάκτηση της Ουγγαρίας από τους Οθωμανούς (1541 – 1699) και η ανάπτυξη των εμπορικών διαδρομών

Η εργασία, για την ανάπτυξη της μουσειολογικής πρότασης, βασιζόμενη στην ιστορική περίοδο, κατά την οποία, η ελληνική χερσόνησος βρίσκεται υπό την κατοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ανέτρεξε στην εποχή που η ουγγρική ενδοχώρα κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς. Ακολούθως, όπως θα αναφερθεί στο κεφάλαιο 3.4. *Παρουσίαση της περιοδικής έκθεσης*, ο πρώτος «σταθμός» της περιοδικής έκθεσης που προτείνεται ξεκινάει αναπόδραστα, με την αναφορά στην ιστορική περίοδο, κατά την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία επεκτάθηκε στην Κεντρική Ευρώπη.

Το ιστορικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε μέρος της προτεινόμενης έκθεσης βασίστηκε στην πρώιμη περίοδο κατά τη διάρκεια του δέκατου έκτου αιώνα όπου η Οθωμανική Αυτοκρατορία, στην κορύφωση της ισχύος της εισχώρησε στην Κεντρική Ευρώπη όταν, το 1526 στο Μόχατς, το Βασίλειο της Ουγγαρίας αντιμετώπισε τον Οθωμανικό στρατό και ηττήθηκε. Η Αυτοκρατορία στη συνέχεια εισέβαλε σταδιακά στην ενδοχώρα και για τα επόμενα χρόνια, το κεντρικό κυρίως τμήμα της Ουγγαρίας θα βρεθεί υπό τον άμεσο έλεγχο της Πύλης, ενώ το βόρειο τμήμα της θα ανήκει στην επικράτεια της Μοναρχίας των Αψβούργων.

Η Ουγγαρία παρέμεινε υπό Οθωμανικής κυριαρχίας για εκατόν εξήντα [160] χρόνια (1541 – 1699). Στην περιοχή της σημερινής Βουδαπέστης, στην Πέστη, τη Βούδα και την Ομπούντα, ο πληθυσμός, όσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία παρέμεινε στη χώρα άλλαξε σημαντικά. Τα σπίτια και οι πόλεις εκκενώθηκαν και ο στρατός, μαζί με πρόσφυγες από τις νότιες Σλάβικες περιοχές κατοίκησαν τις πόλεις (Perenyi, Vegh, 2012). Τα χρόνια εκείνα χτίστηκαν τζαμιά, πολυτελή λουτρά και σχολεία και οι πόλεις διαμορφώθηκαν σύμφωνα με την ανατολίτικη κουλτούρα (Perenyi, Vegh, 2012).

Το 1683, ο Οθωμανικός στρατός πολιορκήσε τη Βιέννη και απέτυχε. Μετά από αυτή την αποτυχημένη πολιορκία, οι Αυστριακοί έκτισαν στις όχθες του Δούναβη, κοντά στην περιοχή του Novi Sad το αμυντικό κάστρο του Peterwardein (Κατσιαρδή – Hering, 2011). Το κάστρο αποτέλεσε για χρόνια το προπύργιο της Αψβουργικής Μοναρχίας στον Δούναβη. Το 1699, με την υπογραφή της Συνθήκης στο Κάρλοβιτς, η Οθωμανική Αυτοκρατορία χάνει την κυριαρχία της στην Ουγγαρία και την Τρανσυλβανία και σηματοδοτείται η απομάκρυνση της τουρκικής απειλής από την κεντρική Ευρώπη. Δύο ακόμα συνθήκες που υπογράφηκαν στο Passarowitz (1718) και το Βελιγράδι (1739) σταθεροποίησαν τα εδαφικά όρια, μεταξύ των Αψβούργων και των Οθωμανών και ο Δούναβης έγινε το όριο, ανάμεσα στις δύο αυτοκρατορίες (Mantouvalos, 2015, Σιώκης, 2014).

Η περιοχή της κεντρικής Βαλκανικής χερσονήσου, κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας αποτελούσε μια ποικίλη δημογραφικά ζώνη και βρισκόταν πάνω ή κοντά στους μεγάλους χερσαίους και υδάτινους δρόμους σύνδεσης με την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Από αυτήν τη ζώνη, ένας μεγάλος αριθμός βαλκάνιων εμπόρων, τον δέκατο έβδομο αλλά κυρίως από τα μέσα του δέκατου ογδόου αιώνα κινήθηκε προς την Κεντρική Ευρώπη, την Τρανσυλβανία και τις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, ιδρύοντας πολυάριθμες κοινότητες (Ευθυμίου, 2007).

Τον δέκατο όγδοο αιώνα, με τη σταθεροποίηση των εδαφικών ορίων μεταξύ των δύο πρώην αντιπάλων, οι Αψβούργοι επιδίωξαν άμεσα να ενισχύσουν την οικονομία, έτσι, ακολούθησαν δεκαετίες ανάπτυξης και ανοικοδόμησης για την ουγγρική ζώνη. Μετά τις μεγάλες καταστροφές και την ερήμωση των πόλεων ανεγέρθηκαν μέγαρα, καθεδρικοί ναοί, βιβλιοθήκες και σχολεία. Ταυτόχρονα, η

σταθερότητα αυτή συνέβαλε στον επαναπροσδιορισμό των εμπορικών σχέσεων, μεταξύ των δύο κυρίαρχων Αυτοκρατοριών. Οι αγορές της Ανατολής, στις αρχές του αιώνα προσέφεραν γόνιμο έδαφος, έτσι, οι Αψβούργοι για να επωφεληθούν προσκάλεσαν εμπόρους με Οθωμανική υπηκοότητα, ώστε να φέρουν εις πέρας τις εμπορικές συναλλαγές. Η ελευθερία του εμπορίου στις χερσαίες και θαλάσσιες διαδρομές, η ελεύθερη ναυσιπλοΐα στον Δούναβη και η ευνοϊκή φορολογία στα εξαγόμενα προϊόντα ώθησε χιλιάδες ορθόδοξους Βαλκάνιους εμπόρους να ακολουθήσουν τις εμπορικές διαδρομές, προς την κεντρική Ευρώπη. Εκμεταλλευόμενοι τις επιχειρηματικές ευκαιρίες που παρουσιάζονταν ενώπιόν τους, θα γίνουν σταδιακά σημαντικοί παράγοντες στην ουγγρική οικονομία και ρυθμιστές του διαμετακομιστικού εμπορίου (Mantouvalos, 2015). Οθωμανοί υπήκοοι, κυρίως Έλληνες, Βλάχοι, Σέρβοι και Βούλγαροι κινήθηκαν πάνω στους μεγάλους δρόμους σύνδεσης και ανέλαβαν το εμπόριο μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Perenyi, Vegh, 2012). Ο πληθυσμός της Ουγγαρίας, που είχε ήδη αρχίσει να αλλάζει, τα επόμενα χρόνια συντίθεται από ένα μωσαϊκό εθνικοτήτων.

3.1.2. Οι συντεχνίες και τα εμπορικά σήματα

Με αφορμή την ανάπτυξη του εμπορίου, η μελέτη εστίασε στις συντεχνίες, καθώς το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης κατέχει μια ποικιλοτρόπως ενδιαφέρουσα Συλλογή Συντεχνιών και μια Συλλογή περίτεχνων Εμπορικών Σημάτων, των αρχών του δέκατου ενάτου αιώνα. Παράλληλα, μέσα από την μελέτη, διαπιστώνεται πως οι συντεχνίες διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην ουγγρική κουλτούρα. Η συλλογή Εμπορικών Σημάτων παρουσιάζεται στην έκθεση του Μουσείου Kiscell, "Trade Sings from the old days of Budapest", ενώ αντικείμενα από τη Συλλογή Συντεχνιών εκτίθενται στην κύρια μόνιμη έκθεση του Μουσείου. Από αυτές τις συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης προτείνεται να συμμετάσχουν στην έκθεση αντικείμενα που αποτελούν σήματα εμπορικής έδρας και αντικείμενα συντεχνιών, των αρχών του δέκατου ενάτου αιώνα.

Οι συντεχνίες ήταν γνωστές στα χρόνια της τουρκοκρατίας με τις ονομασίες ισνάφ, ή εσνάφ (ισνάφι-συνάφι) και μαζί με τις κοινότητες διαδραμάτιζαν σπουδαίο ρόλο και στην ελληνική χερσόνησο, από τα πρώτα χρόνια της τουρκοκρατίας. Οι συντεχνίες ρύθμιζαν την ποιότητα των προσφερομένων προϊόντων και υπηρεσιών, όριζαν τις τιμές και φρόντιζαν για την ομαλή διαβίωση των μελών τους. Όμοια με τις κοινότητες συνέβαλαν στην οικονομική, διοικητική και πολιτική αυτονομία των μελών. (Χατζημιχάλη, 1953). Αυτές οι συντεχνίες συνέβαλαν στην επιβίωση πολλών επαγγελματιών και τεχνών ενώ μέσω του διαμετακομιστικού εμπορίου των προϊόντων της εποχής, ανέδειξαν πλείστες πόλεις της ελληνικής χερσονήσου, σε μεγάλα εμπορικά κέντρα. Εξαπλώθηκαν ακολούθως, στα κέντρα της Ανατολής και τις συγκροτούμενες εμποροπανηγύρεις και καλλιέργησαν σημαντικές σχέσεις με τις

αγορές της Ευρώπης, αναπτύσσοντας το διαμετακομιστικό εμπόριο με τα λιμάνια και τις εμπορικές πόλεις της εποχής (Χατζημιχάλη, 1953).

Η ιστορική έρευνα έχει εντοπίσει στοιχεία της ίδρυσης και της δράσης ελληνικών συντεχνιών στην Ουγγαρία, από τα τέλη του δέκατου εβδόμου αιώνα, όπως αποδεικνύεται από σφραγίδα που φέρει την ημερομηνία 1687 και την επιγραφή «Ελληνική Εταιρεία στο Miskolc», στην ουγγρική γλώσσα. Η γεωγραφική θέση της πόλης, στο σταυροδρόμι που οδηγούσε στις γύρω περιφέρειες της ουγγρικής ενδοχώρας, την Τρανσυλβανία, την Πολωνία και την Ουκρανία, την κατέστησε, κατά τον δέκατο όγδοο αιώνα, δημοφιλή προορισμό για τους Έλληνες (Mantounalos, 2015).

Κατ' αντιστοιχία, έμβλημα της ελληνικής εμπορικής κομπανίας στο Tokaj, στη βόρεια Ουγγαρία απεικόνιζε σε σύμπλεγμα το πουλί φοίνικα το οποίο αποτελεί σύμβολο της βυζαντινής αυτοκρατορίας, τον διπλό σταυρό που παραπέμπει στην ορθόδοξη θρησκεία, τον αριθμό τέσσερα, που αφορά ένα καθορισμένο κέρδος 4 % και την άγκυρα (Σιώκης, 2014, Μαντούβαλος, 2007 : 342).

Επιπλέον, μελέτες υπογραμμίζουν, ως τόπους εγκατάστασης και δραστηριοποίησης των Ελλήνων εμπόρων τις περιοχές μεταξύ του Δούναβη και της Τίσας και ανατολικά της Τίσας. Στο κέντρο των υδάτινων και χερσαίων διαδρομών που οδηγούσαν από τα νότια προς τα βόρεια βρισκόταν και η Πέστη, η οποία μετατράπηκε σε κέντρο του ελληνικού πληθυσμού στην Ουγγαρία (Papp, I., 1989).

Η Ευρώπη διατηρεί μια μακραίωνη παράδοση στις συντεχνίες εμπόρων και βιοτεχνών. Οι συντεχνίες, σε αυτή τη μεριά του κόσμου αναπτύχθηκαν τον δέκατο τρίτο αιώνα και αποτέλεσαν σημαντικό κομμάτι της ζωής των πόλεων. Μαζί με την προστασία των δικαιωμάτων των μελών τους, πολλές φορές, ανάλογα με την επιρροή που διατηρούσαν τα μέλη τους συνέβαλαν σημαντικά στην ενίσχυση της οικονομίας και των δομών των κοινοτήτων, στις οποίες έδραζαν (Csatka, 1971).

Τα εμβλήματα των ουγγρικών συντεχνιών διαγράφουν μια ιστορική πορεία, τουλάχιστον πεντακοσίων χρόνων, αντικατοπτρίζοντας την ιδεολογία και τον διεθνή χαρακτήρα του συστήματός τους (Grafik , 2008: 97). Τον δέκατο ένατο αιώνα δημιουργήθηκε ένα γενικό ενδιαφέρον για την εθνογραφική μελέτη, ακολουθούμενο από την εμφάνιση επίσημων επιστημονικών κλάδων της εθνογραφίας και της εθνογραφικής μουσειολογίας. Η μελέτη επικεντρώθηκε τόσο σε χρηστικά αντικείμενα που χρησιμοποιούνταν στη γεωργία ή αφορούσαν την καθημερινότητα των κατοίκων των χωριών της Ουγγαρίας, όσο και σε αντικείμενα που παρήχθησαν από τις συντεχνίες.

Στο πρώτο μισό του δέκατου ενάτου αιώνα, τα αντικείμενα των συντεχνιών εμφανίζονται σε εκθέσεις χειροτεχνίας που πραγματοποιούνται, στις μεγαλύτερες αγροτικές πόλεις της Ουγγαρίας. Το γεγονός αυτό οδηγεί τους μελετητές στον συλλογισμό ότι οι συντεχνίες, που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην κάλυψη των αναγκών της ουγγρικής επαρχίας και των πληθυσμών της πόλης, την ίδια στιγμή

είχαν επίσης αποφασιστική επίδραση στις εφαρμοσμένες τέχνες. Όπως μπορεί να γίνει αντιληπτό, παρατηρώντας τη συλλογή του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, διαδικασίες όπως το κάλεσμα των μελών της συντεχνίας άφησαν πίσω τους περίτεχνα αντικείμενα και έργα τέχνης της λαϊκής παράδοσης (Grafik ,2008). Η περίτεχνη διακόσμησή τους και η χρήση τους σε φεστιβάλ ή τελετουργικές διαδικασίες υπογραμμίζει τη σύνδεσή τους, ως αντικείμενα λαϊκής τέχνης, ωστόσο ταυτόχρονα αφορούν και προσδιορίζουν μια συγκεκριμένη, πιο «κλειστή» ομάδα, αυτήν των συντεχνιών. (Grafik Imre, 2008 : 91).

Η έρευνα για τις συντεχνίες και τα αντικείμενα που οπτικοποιούν τον πολιτισμό που αυτές παρήγαγαν πραγματοποιήθηκε, στο πλαίσιο της εργασίας, με αφορμή την απόφαση του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης να προβεί στην επανέκθεση της μόνιμης έκθεσης του “Trade Signs in the old Days of Budapest”. Μέσα από αυτήν την έρευνα παρατηρήθηκε πως τα σύμβολα των εμπορικών σημάτων εμφανίζονται σε ορισμένα από τα εμβλήματα των συντεχνιών αλλά και σε οικογενειακού θυρεούς εμπόρων που έδρασαν στην Ουγγαρία. Ακολούθως, τα εμπορικά σήματα και οι ταμπέλες εκλαμβάνονται, στο πλαίσιο της μουσειολογικής πρότασης, ως μια εξελικτική διαδικασία που, μέσα από την κατασκευή και την ανάρτησή τους είχε ως στόχο τη σήμανση και τη διαφήμιση του είδους του εμπορίου.

Τα εμπορικά σήματα λειτουργούσαν, ως διαφημιστικό μέσο της εμπορικής έδρας και οι μορφές τους απεικόνιζαν, αρχικά, το έμβλημα της αντίστοιχης συντεχνίας. Στην Ουγγαρία, σημειώνεται η παρουσία τους τον δέκατο έβδομο αιώνα, ενώ η χρήση τους επεκτείνεται ευρύτατα στις πόλεις τον δέκατο ένατο αιώνα²⁴. Τα σήματα, μαζί με τα κτήρια – τοπόσημα λειτουργούσαν πολλές φορές ως σημείο αναφοράς και προσανατολισμού στην πόλη, καθώς δεν υπήρχαν ονόματα οδών και μέχρι το 1867, δεν είχε αναπτυχθεί κάποιο είδος αρίθμησης των κτηρίων.

Τα εμπορικά σήματα αποτελούν, τις περισσότερες φορές, καλλιτεχνικές δημιουργίες, περίτεχνα επεξεργασμένες και με όμορφη διακόσμηση, δεδομένου ότι ο κύριος σκοπός τους ήταν η διαφήμιση και η προώθηση των προϊόντων και των υπηρεσιών. Άλλοτε αφορούν επιφάνειες ζωγραφικής ή ξυλόγλυπτες μορφές, ενώ κάποια άλλα είναι κατασκευασμένα από κασσίτερο, χαλκό ή σίδηρο. Τα περισσότερα δεν ήταν συμπαγείς κατασκευές, όπως είναι οι σημερινές πινακίδες. Αποτελούντο συνήθως από τρισδιάστατες μορφές, ώστε να διευκολύνεται η θέαση και η αναγνώριση τους από οποιαδήποτε κατεύθυνση πεζοπορίας. Κατά κύριο λόγο αναρτώνται με σιδερένιο βραχίονα, στην πρόσοψη του καταστήματος ή της έδρας (Grafik , 2008).

²⁴ Πληροφορία διαθέσιμη στο εισαγωγικό σημείωμα της έκθεσης Trade Signs from the Old Days of Budapest. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <http://kiscellimuzeum.hu/eng/trade-signs> (τελευταία επίσκεψη στις 15/05/2019)

Η θεματολογία τους αρχικά συνδεόταν με το αντίστοιχο προϊόν εμπορίου, σύντομα όμως αυτές οι συνδέσεις έγιναν θολές. Όταν εισήχθησαν οι αριθμοί στους δρόμους των ουγγρικών πόλεων (1867), σε πολλές περιπτώσεις, τα νούμερα προσαρτήθηκαν στα εμπορικά σήματα (Csatka, 1971: 7). Σήμερα, η παρουσία ενός αριθμού στα ιστορικά αυτά τεκμήρια βοηθάει στην ακριβέστερη χρονολόγησή τους.

3.1.3. Η νεότερη ιστορία - Ουγγρική Επανάσταση του 1848

Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους κατά την έρευνα, βάσει των συνισταμένων που τέθηκαν εξ αρχής, κατά τη διαμόρφωση του θέματος της εργασίας ήταν να ανασυρθούν γόνιμα στοιχεία που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν για τη δημιουργία γεφύρωσης με την Ελληνική Επανάσταση, κατά την ιστορική περίοδο των αρχών του δέκατου ενάτου αιώνα. Ερευνώντας τις συνθήκες της εποχής μέσα από τα γεγονότα που λάμβαναν χώρα στην Ευρώπη, η μελέτη εστίασε στις επαναστάσεις που συντελέστηκαν το 1948, αναφερόμενες και ως «Άνοιξη των Λαών».

Το πρώτο μισό του δέκατου ενάτου αιώνα συντελέστηκαν επαναστάσεις και εμφανίστηκαν ιδεολογίες στον ευρωπαϊκό χώρο, οι οποίες ανέτρεψαν τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές. Οι κυρίαρχοι παράγοντες που έδωσαν ώθηση στις αλλαγές αυτές ήταν η διάδοση των ιδεωδών της Γαλλικής Επανάστασης (1789) και η εκβιομηχάνιση των ευρωπαϊκών χωρών.

Τα επαναστατικά κινήματα του 1848 εμφανίστηκαν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, δυτικά της Ρωσίας και η έκταση που έλαβαν ενισχύθηκε, μεταξύ άλλων, από κοινωνικούς παράγοντες, ζητήματα ισότητας και δικαιωμάτων για όλους και από την οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών (1846-1848).

Εστιάζοντας στις συνθήκες που επικρατούσαν στην Ουγγαρία, στα τέλη του δέκατου ογδόου αιώνα, με επίκεντρο τη Βουδαπέστη, διαπιστώνεται πως κύριο θέμα, στις συζητήσεις των διανοουμένων αποτελούσε το θέμα της ανεξαρτησίας του βασιλείου της Ουγγαρίας από την εξουσία των Αψβούργων. Την εποχή αυτή επαναπροσδιορίζεται ο όρος έθνος για τους Ούγγρους, καθώς μέχρι τότε αφορούσε τον ανώτερο κλήρο, την υψηλή και μέση αριστοκρατία και τους κατοίκους των ελεύθερων βασιλικών πόλεων. Με την επίδραση των ιδεών του Διαφωτισμού, ο όρος αρχίζει να συμπεριλαμβάνει την κατώτερη αριστοκρατία, τα λαϊκά στρώματα των πόλεων και τους αγρότες (Παπακωνσταντίνου, 1999).

Τον Μάρτιο του 1848, στη Βιέννη, τη Βενετία, το Μιλάνο, το Βερολίνο στην Ηγεμονία της Μολδαβίας και αλλού λίγο νωρίτερα ή λίγο πιο μετά ξέσπασε ένα κύμα επανάστασης, χωρίς προηγούμενο στην Ευρώπη (Hobsbawm, 2015). Η σημαντικότερη κίνηση για την Ουγγρική ανεξαρτησία έγινε στην Πέστη, στις 15 Μαρτίου 1848, με αρχηγό τον αστό πολιτικό, Λάγιος Κόσουθ και σημαντικό

υποκινητή τον Εθνικό ποιητή της Ουγγαρίας, Σάντορ Πετόφι. Η κίνηση αυτή έλαβε ένοπλο χαρακτήρα, ενισχύθηκε από Πολωνούς και Ιταλούς εθελοντές και πέτυχε κάποιες νίκες, εις βάρος του Αυστριακού στρατού.

Η επανάσταση των Ούγγρων ήταν η σημαντικότερη μιας σειράς επαναστάσεων που εκδηλώθηκαν στην επικράτεια της Αυστρίας, ορμώμενη από τον γενικότερο επαναστατικό αναβρασμό. Η έλλειψη γης και το εθνικό ζήτημα αποτελούσαν την κινητήρια δύναμη της επανάστασης στην Ουγγαρία και μιας πορείας αιματηρών αγροτικών εξεγέρσεων που καταστέλλονταν με βάρβαρο τρόπο. Στην επανάσταση του 1848 υπήρξαν απόπειρες διανομής των κοινών βοσκότοπων στους χωρικούς και κατάσχεσης των μεγάλων κτημάτων. Τα αιτήματα που οδήγησαν στην επανάσταση μιλούσαν για αυτονομία, δημιουργία εθνικού ουγγρικού στρατού, υποστήριξη της ανεξιθρησκείας, ελευθερία της έκφρασης και του τύπου κ.ά. Με επικεφαλής τον Λάγιο Κοσούθ, οι επαναστάτες σχημάτισαν κυβέρνηση και θέσπισαν νόμους. Τελικά όμως και αυτή η επανάσταση καταπνίγηκε από τους Αυστριακούς. Οι επαναστάσεις του 1848 φανέρωσαν τις μεσαίες τάξεις, τον φιλελευθερισμό, την πολιτική δημοκρατία, τον εθνικισμό και τις εργατικές τάξεις, που πρόκειται να αποτελέσουν μόνιμα στοιχεία του πολιτικού σκηνικού (Hobsbawm, 2003).

3.2. Παράγοντες διαμόρφωσης του μουσειολογικού σκεπτικού

Τα τελευταία χρόνια, τα μουσεία θέτουν στην κορυφή των προτεραιοτήτων τους τον επισκέπτη. Αντίστοιχα, δεν επιδιώκουν αποκλειστικά τη «σωστή και εκπαιδευτική» αύξηση γνώσεων αλλά ενδιαφέρονται να ενεργοποιήσουν περισσότερο στοιχεία που προέρχονται και αφορούν το κοινωνικό περιβάλλον του επισκέπτη, όπως το να δημιουργήσουν ευκαιρίες για «σχέσεις επικοινωνίας» (Schouten, 1995). Την ίδια στιγμή, οι πολιτιστικές και τεχνολογικές εξελίξεις αύξησαν τις προσδοκίες για τις ζητούμενες εμπειρίες του κοινού. Ακολουθώντας, οι δυνητικοί επισκέπτες διατηρούν πιο σύνθετες απαιτήσεις όσον αφορά τον τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων και τη συνολική εμπειρία τους, κατά την επίσκεψη στο μουσείο. Αυτή η συνθήκη έχει θέσει στο παραδοσιακό μουσείο ένα πλαίσιο ανταγωνισμού, καθώς καλείται να προσελκύσει τους επισκέπτες, παρέχοντάς τους το ίδιο υψηλό επίπεδο υπηρεσιών που θα απολάμβαναν σε οποιοδήποτε άλλο χώρο ψυχαγωγίας (Black, 2009).

Η επικοινωνία των μουσείων ιστορίας με ανθρωποκεντρικό πρόσημο εντοπίζεται πιο έντονα σε μοντέρνα μουσεία, όπου παρατηρείται η ευθυγράμμιση τους με τις μοντέρνες προσεγγίσεις της ιστορικής γνώσης (Νάκου, 200α). Αντιμετωπίζοντας τον επισκέπτη μέσα από τη διανοητική, κοινωνική και πολιτισμική του υπόσταση, μεταδίδουν την ιστορία και το γεγονός μέσα από ένα περιβάλλον που δημιουργεί περαιτέρω «εικόνες». Μέσω της αξιοποίησης μουσειογραφικών εργαλείων επιδιώκεται η σύνδεση του παρόντος με το παρελθόν, ευνοώντας έτσι την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

3.2.1. Η μόνιμη έκθεση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου - Ευκαιρίες σύνδεσης και επικοινωνίας των δύο Μουσείων

Όπως αναφέρθηκε, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας στεγάζεται σε υφιστάμενο κτίριο, το οποίο δεν έχει επιδεχθεί δραστικές αλλαγές ώστε να εξυπηρετήσει τις προκύπτουσες ανάγκες των εκθέσεων του. Μέσα από τις επισκέψεις στις περιοδικές εκθέσεις του Μουσείου, στις οποίες ακολουθείται μια μοντέρνα μουσειολογική προσέγγιση και εκθεσιακή πρακτική δημιουργείται αναπόδραστα η σύνδεση και η αντίθεση με τη μόνιμη έκθεση, η οποία έχει ολοκληρώσει τον βιολογικό της κύκλο. Οι τρόποι ανάδειξης των ιστορικών κειμηλίων και των συμφραζομένων που αναπτύσσονται στη μόνιμη έκθεση ευθυγραμμίζονται με τις παραδοσιακές θεωρίες της ιστορίας. Σύμφωνα με αυτές τις θεωρίες, το παρελθόν είναι απλό (μη σύνθετο) και δεδομένο και μπορεί να γίνει «αντικειμενικά» γνωστό (Νάκου, 2000 α : 221). Οι υλικές μαρτυρίες με βάση αυτή την προσέγγιση μπορούν μόνο να εικονογραφούν ή να πλαισιώνουν, ως αδιάψευστα παραδείγματα, το κεντρικό ιστορικό αφήγημα. Ο τρόπος παρουσίασης τους από το Μουσείο δεν αφήνει πολλά περιθώρια στον επισκέπτη να δημιουργήσει διαφορετικές θεάσεις και αναγνώσεις και ακολούθως να «ξεφύγει» από την αντικειμενική ιστορική αφήγηση των γεγονότων (Νάκου, 2000 α). Το Μουσείο έχει πραγματοποιήσει κατά καιρούς αποσπασματικές τροποποιήσεις, την ανανέωση κειμένων και την αναδιάταξη αντικειμένων σε όλους τους χώρους και τις θεματικές του ενότητες ώστε σήμερα, παρά την παραδοσιακή προσέγγιση του σχεδιασμού της μόνιμης έκθεσης, να αποπνέει την εικόνα της ανανέωσης.

Η αναζωογόνηση της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου αποτελεί σίγουρα ένα πολύ-επίπεδο και πολυδιάστατο εγχείρημα που εμπίπτει και σε θέματα οικονομικού προϋπολογισμού. Το Μουσείο αντιλαμβάνεται την ανάγκη ανανέωσης της μόνιμης έκθεσης τόσο ως προς περιεχόμενο, όσο και ως προς τον μουσειογραφικό σχεδιασμό. Όπως αναφέρει ο κ. Μαζαράκης – Αινιάν έχουν γίνει σκέψεις από το Μουσείο που αφορούν τη σταδιακή ανανέωση της μόνιμης έκθεσης, ωστόσο, τα χρόνια της

οικονομικής κρίσης αυτή η προοπτική έχει αναγκαστικά εξασθενήσει. «Κάποια στιγμή, η συζήτηση για τη μόνιμη έκθεση θα αναλάβει και πάλι» (Μαζαράκης, 2013).

Η εργασία, από τα πρώτα στάδια της σύνθεσης της μουσειολογικής πρότασης έθεσε ως επιμέρους στόχο να συμβάλει στην αναζωογόνηση της μόνιμης έκθεσης. Για το σκοπό αυτό, η έκθεση που προτείνεται αναπτύσσεται, σε θεωρητικό επίπεδο, μέσα στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου. Το μουσειολογικό σκεπτικό αυτής της πρότασης βασίζεται στην ανάδειξη επιμέρους αφηγήσεων, που λαμβάνουν τη σκυτάλη για τη συνέχιση της αφήγησης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, μέσα από τις επιλεγμένες θεματικές ενότητες της μόνιμης έκθεσής του.

Η αφήγηση ενός μουσείου συντίθεται μέσα από το σύνολο της επικοινωνίας του, από το κτίριό του, τη μουσειολογική προσέγγιση των εκθέσεών του, τον μουσειογραφικό σχεδιασμό κ.ά. Τα αφηγηματικά του μέσα συνθέτουν την ιστορία και ταυτόχρονα, τα ίδια τα μέσα αποτελούν τμήμα του συνόλου της αφήγησης. Για παράδειγμα, η επιλογή του μουσείου να «πει την ιστορία» μέσα από ένα χρονολόγιο ή μέσα από την αντιπαράθεση φαινομενικά αταίριαστων αντικειμένων ή μέσα από μια πηγή ήχου και ούτω καθεξής επηρεάζει και διαμορφώνει το σύνολο του αφηγήματος που επιδιώκει να συνθέσει ή που ο επισκέπτης προσλαμβάνει.

Οι Peronis et.al (2003), σε μια ανάλυση των μουσειακών εκθέσεων χρησιμοποιούν τον όρο αφήγηση, για να αναφερθούν στον τρόπο με τον οποίο οι πληροφορίες των εκθεμάτων μπορούν να συνδεθούν εννοιολογικά. Επιπλέον, υπογραμμίζουν τη διάκριση μεταξύ της "μεγάλης" αφήγησης της έκθεσης και των μικρών λαϊκών αφηγήσεων που συνδέονται με αυτήν. Αυτές οι μικρές αφηγήσεις μπορεί να προέρχονται από το ίδιο το κοινό, με αφορμή, για παράδειγμα, κάποιο αντικείμενο της έκθεσης με το οποίο ο επισκέπτης θα νιώσει πως συνδέεται μέσα από τα δικά του βιώματα. Μια αφήγηση μπορεί να παρέχει ένα ή περισσότερα πλαίσια στα οποία μπορεί να γίνει κατανοητό ένα μουσειακό αντικείμενο ή μια ενότητα εκθεμάτων, όπως είναι το κοινωνικό ή το πολιτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο δημιουργήθηκαν τα αντικείμενα ή στο οποίο μπορεί να παραπέμπει το θέμα που απεικονίζεται (Peronis et al. 2003). Το κεντρικό αφήγημα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου δύναται να αξιοποιηθεί, δημιουργώντας επιμέρους αφηγήσεις αλλά και να συνδεθεί παράλληλα με αντικείμενα άλλων μουσείων, σε εθνικό ή διεθνές επίπεδο.

Το σκεπτικό της σύνθεσης μιας μουσειολογικής δράσης, εν είδει περιοδικής έκθεσης στις αίθουσες του Μουσείου αναπτύχθηκε, στο πλαίσιο της εργασίας, έπειτα από περιηγήσεις που πραγματοποιήθηκαν στη μόνιμη έκθεση του. Κατά την εκθεσιακή διαδρομή παρατηρεί κανείς πως τα αντικείμενα εκτίθενται στην πορεία της διαδρομής, μέσα σε αίθουσες που βρίσκονται στο τέλος των διαδρόμων είτε εκατέρωθεν αυτών. Η κάθε αίθουσα φιλοξενεί εκθέματα που οπτικοποιούν μια

θεματική ενότητα, ενώ σε ορισμένες αίθουσες δίνεται η δυνατότητα στον επισκέπτη να εστιάσει σε «ομάδες» αντικειμένων, οι οποίες σχηματίζουν νοητά κάποιες υπό-ενότητες που αναπτύσσονται στις κύριες θεματικές ενότητες της έκθεσης. Στην πορεία της μουσειολογικής διαδρομής, οι συγκεκριμένες υπό-ενότητες επιτρέπουν την εστίαση του ενδιαφέροντος του επισκέπτη στα αντικείμενα που τις συνθέτουν λόγω της καλαισθησίας τους, εξαιτίας των όσων απεικονίζουν αλλά και λόγω της ιστορικότητάς τους. Αυτές οι μικρές παύσεις μέσα στο Μουσείο αναζωογονούν την επίσκεψη και ο επισκέπτης ωθείται στην ενεργή συνέχιση της εκθεσιακής διαδρομής.

Οι παραπάνω διαπιστώσεις ενέπνευσαν τον σχεδιασμό της παρούσας μουσειολογικής πρότασης. Η εργασία, μέσω της πρότασης επιδίωξε να ερευνήσει τα στοιχεία που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν σε ένα εγχείρημα, με στόχο τη συνομιλία των δύο Μουσείων. Τα στοιχεία και οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν έως τώρα αφορούν μια πρώτη έρευνα στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης. Σε ένα ενδεχόμενο ανάλογο εγχείρημα, το επιστημονικό προσωπικό των δύο Μουσείων που διαχειρίζεται τις συλλογές, μέσα από μια συστηματική μελέτη δύναται να αναπτύξει μια πληθώρα συσχετισμών που θα οδηγήσουν σε μια πολύ-επίπεδη συνεργασία μεταξύ των Μουσείων.

Η εργασία οδηγήθηκε περισσότερο σε μια πρόταση προμελέτης, καθώς στέκεται κυρίως στον εντοπισμό των συνδέσεων που δύνανται να αναπτυχθούν και δεν υπεισέρχεται στην πλήρη ανάπτυξη της έκθεσης. Επικεντρώνεται κυρίως σε κομβικές περιόδους της ιστορίας των δύο χωρών που παρουσιάζουν συγκλίσεις και που θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν ως έναυσμα για την ανάπτυξη γόνιμων νοηματοδοτήσεων, στο εκθεσιακό περιβάλλον του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου.

Η πρόταση, θέτοντας ως στόχο να συμβάλει στην αναζωογόνηση της μόνιμης έκθεσης σχηματίστηκε, λαμβάνοντας ταυτόχρονα υπόψιν την παράμετρο ενός ρεαλιστικού οικονομικού προϋπολογισμού που θα απαιτητό για την υλοποίησή της. Το δεδομένο της τήρησης του χαμηλού προϋπολογισμού λήφθηκε υπόψιν τόσο κατά τη σύνθεση της πρότασης της περιοδικής έκθεσης, όσο και κατά την επιλογή των αντικειμένων που προτείνονται να συμμετάσχουν σε αυτήν. Για τις ανάγκες της απόκτησης των αντικειμένων, μέσω του δανεισμού συνυπολογίστηκε η ευκολία με την οποία αυτά δύνανται να μετακινηθούν από το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, με κριτήριο το μέγεθός τους, το βάρος τους, το υλικό τους και την κατάσταση διατήρησής τους. Τα αντικείμενα επομένως που επιλέχθηκαν έχουν, ως επί το πλείστον, μικρές διαστάσεις, ενώ συμμετείχαν ήδη σε περιοδικές εκθέσεις του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, γεγονός που φανερώνει ότι διατηρούνται σε καλή κατάσταση.

Επίσης, αρκετά από τα αντικείμενα που επιλέχθηκαν για τη σύνθεση της περιοδικής έκθεσης ανήκουν στη Συλλογή Σχεδίων και Φωτογραφιών του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, η σύνθεση

της οποίας αποτελείται από παρεμφερή αντικείμενα. Αυτό το δεδομένο οδήγησε στον συλλογισμό ότι τα αντικείμενα αυτά δεν αποτελούν μοναδικά τεκμήρια για το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης και επομένως η προσωρινή απουσία τους από τις συλλογές του κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο δύναται να καλυφθεί από άλλα αντικείμενα. Αυτές οι παράμετροι ελήφθησαν υπόψιν, θεωρώντας πως διευκολύνουν τη διαδικασία του δανεισμού των αντικειμένων όσον αφορά τα ζητήματα κόστους μεταφοράς, ασφάλισης και διαχείρισής τους τόσο από το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, όσο και από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας.

3.3. Εκθεσιακό σενάριο - Σχεδιασμός της πρότασης

3.3.1. Εκθεσιακό σενάριο

Η πρόταση που αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της εργασίας ερευνά τη δυνατότητα της έκθεσης αντικειμένων από τις συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, σε σημεία – σταθμούς στις αίθουσες της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Μέσω της περιοδικής έκθεσης και της παρουσιάσής της στις ενότητές του Μουσείου που αφορούν την περίοδο κατά την οποία η ελληνική χερσόνησος βρίσκεται υπό Οθωμανικής κατοχής, επιδιώκεται η σύνδεση με την παράλληλη ιστορία που διαδραματίζεται στην Κεντρική Ευρώπη, με επίκεντρο την Ουγγαρία.

Η παράλληλη ιστορία προσεγγίζεται μέσα από τρεις κομβικές ιστορικές περιόδους: α) την περίοδο κατά την οποία η Οθωμανική Αυτοκρατορία επεκτάθηκε στην κεντρική Ευρώπη και την Ουγγαρία, τον δέκατο έκτο αιώνα, β) την περίοδο της άνθησης του εμπορίου, όπου η Ουγγαρία αποτέλεσε τόπο προορισμού για τους απόδημους εμπόρους και γ) την περίοδο των επαναστάσεων στην Ευρώπη, στα μέσα του δέκατου ενάτου αιώνα.

Μέσα από αυτές τις ιστορικές περιόδους, η περιοδική έκθεση επιδιώκει να αναδείξει στοιχεία από την πολυπολιτισμική Βουδαπέστη κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής περιόδου αλλά και αργότερα στα τέλη του δέκατου έβδομου αιώνα όταν Βαλκάνιοι έμποροι μεταναστεύουν μαζικά στην ουγγρική πρωτεύουσα και την περιφέρεια της. Στη συνέχεια, η έκθεση επιδιώκει να υπογραμμίσει τον παλμό των επαναστάσεων και την «Άνοιξη των Λαών» του 1848. Μέσα από την αναφορά στον Ούγγρο ποιητή Sandor Petofi, ο οποίος αποτελεί σημαντική ιστορική προσωπικότητα τόσο για τη δυναμική συμμετοχή του στην Επανάσταση του 1848 αλλά και λόγω του ποιητικού του έργου επιδιώκεται να υπογραμμιστεί η αξία της αυτοθυσίας, που φαντάζει κοινό σημείο αναφοράς και ιδεώδες της εποχής

Ο επισκέπτης μπροστά στη θέαση του παράλληλου αφηγήματος που ξεδιπλώνεται στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου αναπτύσσει την τάση να αξιολογήσει γνωστές ή απροσδόκητες συνδέσεις και

να γνωρίσει την ιστορία που εκτυλίσσεται στην Κεντρική Ευρώπη τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Αυτές οι συνδέσεις ή οι αποκλίσεις στην ιστορία των δυο χωρών αναδύονται με κοινωνικούς όρους και όρους κουλτούρας ή τέχνης και μπορούν να επιτευχθούν μέσα από την αντιπαραβολή των αντικειμένων, τα οποία αποκαλύπτουν, όπως έχει αναφερθεί, πτυχές που αφορούν την αισθητική, την κοινωνική και την πολιτική διάστασή τους.

Οι αίθουσες που επιλέχθηκαν για την τοποθέτηση των σταθμών της περιοδικής έκθεσης είναι τρεις και αφορούν τις ακόλουθες θεματικές ενότητες του Μουσείου: την ενότητα «Λατινοκρατία - Τουρκοκρατία 13ος-18ος αι.» που παρουσιάζεται στην αίθουσα δύο [2], την ενότητα «Η Αφύπνιση της Εθνικής Συνείδησης των Ελλήνων 1670-1821» που παρουσιάζεται στην αίθουσα τρία [3] και την ενότητα «Η ίδρυση του νεοελληνικού κράτους» που παρουσιάζεται στην αίθουσα δέκα [10]. Στο κεφάλαιο, 3.4. *Παρουσίαση της περιοδικής έκθεσης*, γίνεται παράλληλη αναφορά στο κεντρικό αφήγημα που αφορά τις ενότητες Μουσείου.

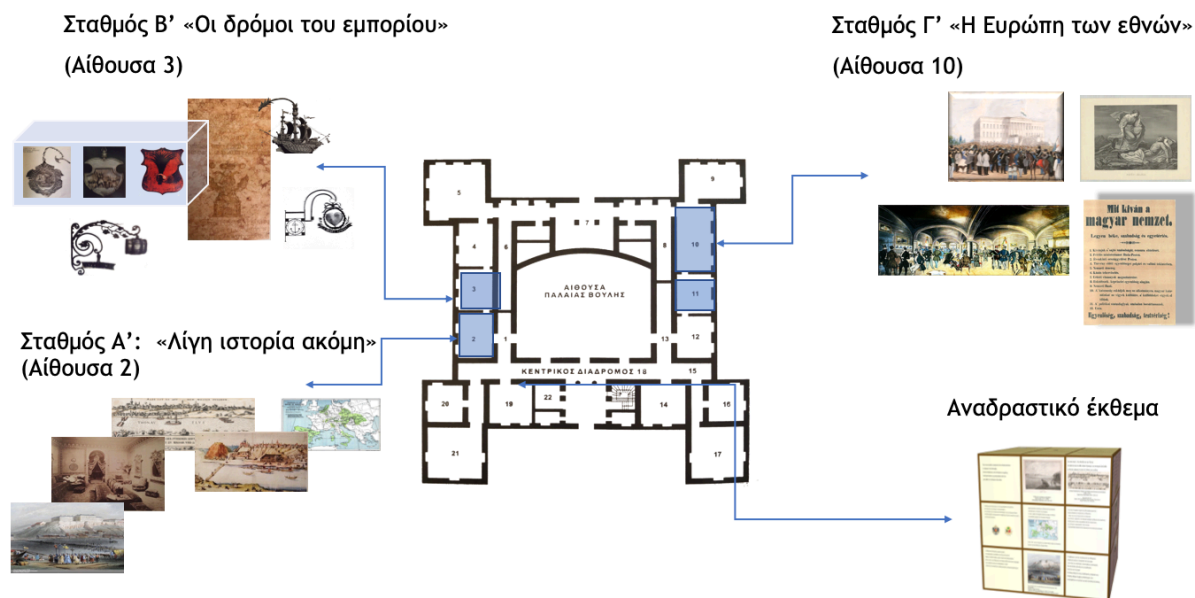
Αντίστοιχα, οι ενότητες της περιοδικής έκθεσης που προτείνεται αναπτύσσονται στις προαναφερθείσες αίθουσες και φέρουν αντιστοίχως τους εξής τίτλους : Σταθμός Α' «Λίγη ιστορία ακόμη», (αίθουσα 2), Σταθμός Β' «Οι δρόμοι του εμπορίου», (αίθουσα 3) και Σταθμός Γ' «Η Ευρώπη των εθνών», (αίθουσα 10)²⁵

Επίσης, ως τμήμα της έκθεσης προτείνεται η συμμετοχή ενός αναδραστικού εκθέματος, του οποίου ο σχεδιασμός αναπτύσσεται στο αμέσως επόμενο υπό-κεφάλαιο.

Εικ. 14. Κάτοψη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και της μόνιμης έκθεσής του – Ένδειξη αιθουσών και των αντίστοιχων θεματικών ενότητων της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου, οι οποίες προτείνεται να φιλοξενήσουν τους Σταθμούς της περιοδικής έκθεσης.

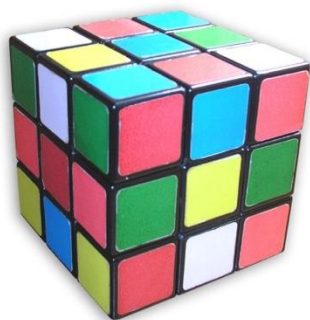
²⁵ Οι ενότητες της περιοδικής έκθεσης για την αποφυγή σύγχυσης κατά την αναφορά στις ενότητες του Μουσείου, ονομάζονται Σταθμοί.

Εικ. 15 Κάτοψη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και της μόνιμης έκθεσής του – Ένδειξη των Σταθμών της περιοδικής έκθεσης, στις επιλεγμένες αίθουσες του Μουσείου.

3.3.2. Το αναδραστικό έκθεμα

Λαμβάνοντας υπόψιν το γεγονός ότι η πρόταση απευθύνεται σε όσο το δυνατόν περισσότερες ομάδες κοινού, κρίνεται αναγκαία η δημιουργία μιας δράσης που επιδιώκει να παρακινήσει το ενδιαφέρον του επισκέπτη, μέσα από ένα εύρος πληροφοριών και γνωστικών πεδίων. Απαντώντας στο ερώτημα ποια είναι η Ουγγαρία, σχεδιάστηκε ένα αναδραστικό έκθεμα, το οποίο προτείνεται να τοποθετηθεί στην αρχή της εκθεσιακής διαδρομής, στον κεντρικό διάδρομο του Μουσείου. Το αναδραστικό έκθεμα συγκεντρώνει κάποια από τα εμβληματικά στοιχεία του πολιτισμού της Ουγγαρίας και θα μπορούσε να απαρτίζεται από: τους διεθνούς φήμης Ούγγρους συνθέτες, τους επτά πίνακες του Ελ Γκρέκο που βρίσκονται σε μουσείο της Βουδαπέστης, την εμβληματική παρουσία των ανάγλυφων στοιχείων στους αρχιτεκτονικούς όγκους της Βουδαπέστης κ.ά .

Ο σχεδιασμός του αναδραστικού εκθέματος εμπνέεται και παραπέμπει στον κύβο του Rubik²⁶. Ο κύβος του Rubik, ως αρχιτεκτονικός όγκος συμβολίζει τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στον άνθρωπο, το αντικείμενο, τον χώρο και τον χρόνο.

Ο κύβος αξιοποιήθηκε τόσο στο κομμάτι του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού της έκθεσης, όσο και στη νοηματοδότησή της. Η δομή του κύβου του Rubik, ως σύνολο και ως σύνθεση πολλών τμημάτων, καθώς και ο αναδραστικός του χαρακτήρας ευνοούν την ανάπτυξη πληθώρας νοηματικών συσχετισμών. Οι συσχετισμοί αυτοί μπορεί να αφορούν: τη σύνθεση της ιστορικής περιόδου μέσα από τις διαφορετικές αναγνώσεις των γεγονότων, την παράμετρο του ανθρώπου που ορίζει αυτές τις μεταβλητές αναγνώσεις, την κατάκτηση της ιστορικής γνώσης μέσα από την αξιολόγηση όλων των «θέσεων», την υπόσταση των υλικών τεκμηρίων στη σύνθεση του συνόλου της ιστορικής γνώσης και εν τέλει τον χώρο που εκλύει όλα όσα συμβαίνουν.

Ταυτόχρονα, ορισμένα από τα αντικείμενα που τοποθετούνται στους σταθμούς της μόνιμης έκθεσης προτείνεται να εκτεθούν μέσα σε τετράγωνα ή παραλληλόγραμμα προθήκες, ώστε να αναπτύσσεται ο συσχετισμός με τον κύβο του Rubik που ο επισκέπτης συναντάει στην αρχή της έκθεσης.

Το αναδραστικό έκθεμα αποτελείται από εννέα κύβους οι οποίοι έχουν μέγιστη διάσταση είκοσι εκατοστά. Έτσι, το έκθεμα καταλαμβάνει, στο σύνολό του, διαστάσεις που δεν θα ξεπερνούν το ένα τετραγωνικό μέτρο και κατά αυτό τον τρόπο παρέχεται ευελιξία στην επιλογή του σημείου τοποθέτησής του, στον κεντρικό διάδρομο του Μουσείου. Το έκθεμα εντάσσεται μέσα σε ένα παραλληλόγραμμο πλαίσιο και ένα είδος πύρου διαπερνά οριζοντίως κάθε σειρά κύβων από το κέντρο τους. Ο επισκέπτης αποκαλύπτει την επόμενη επιφάνεια του εκάστοτε κύβου, ασκώντας πίεση στο άνω ή το κάτω μέρος της πλευράς του. Οι σειρές των κύβων θα πρέπει να απέχουν μεταξύ τους ικανή απόσταση, ώστε να παρέχεται το απαραίτητο διάστημα που θα επιτρέπει την κίνησή τους χωρίς να ακουμπάει ο ένας κύβος με τον άλλο.

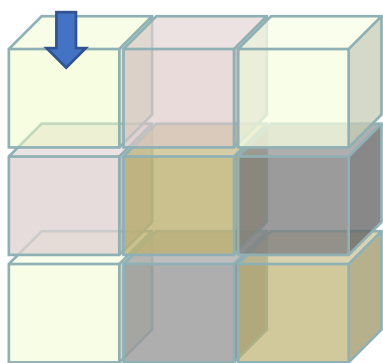
Σε κάποιες από τις πλευρές των κύβων αναγράφεται μια ιστορία, σε άλλες απεικονίζεται το αντίγραφο από κάποιο αντικείμενο της συλλογής του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης ή φέρουν

²⁶ Εικ. 16 Ο κύβος του Rubik. Ο Erno Rubik (1944), είναι Ούγγρος αρχιτέκτονας. Μιλώντας για τον κύβο ως μια από τις δημιουργίες του αναφέρει μεταξύ άλλων: «Ο χώρος πάντα με εντυπωσίαζε, με τις απίστευτα πλούσιες δυνατότητές του. Η μεταβολή του από τα αντικείμενα και η μεταμόρφωση των ίδιων των αντικειμένων μέσα σε αυτόν. Η μεταφορά στον χώρο και στον χρόνο, οι συσχετίσεις που αναπτύσσονται και ο αντίκτυπός του στον άνθρωπο. Νομίζω πως ο κύβος προέκυψε από την αναζήτηση τρόπων έκφρασης αυτών των σκέψεων».

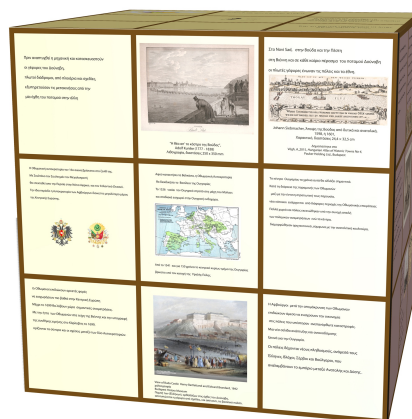
επεξεργασμένες εικόνες από σύμβολα και σχέδια. Παράλληλα, στις περισσότερες από τις πλευρές αναπτύσσονται κείμενα.

Η κάθε πλευρά των εννιά κύβων φέρει ως φόντο ένα διαφορετικό χρώμα, το οποίο εφαρμόζεται σε όλους τους κύβους σε αντίστοιχη τυχαία πλευρά. Το σύνολο των χρωμάτων που φέρουν οι κύβοι είναι τέσσερα, όσες και οι πλευρές που μπορεί να «αποκαλύψει» ο επισκέπτης. Έτσι, εμφανίζοντας σταδιακά την επόμενη επιφάνεια δίνεται η δυνατότητα να τοποθετηθούν οι πλευρές με τέτοιο τρόπο, ώστε να εμφανίσουν κάποια στιγμή το ίδιο χρώμα.

Το αναδραστικό έκθεμα της πρότασης ενέχει ένα επίπεδο δυσκολίας, καθώς ο επισκέπτης καλείται να ανακαλύψει αρχικά τις δυνατότητες της κίνησης των κύβων και στη συνέχεια να επιδιώξει την τοποθέτησή τους στο ίδιο χρώμα. Το γεγονός ότι κάποιες πλευρές φέρουν το ίδιο χρώμα τον ωθεί πιθανότατα να επιδιώξει να τις φέρει σε χρωματική αρμονία και επομένως να εμπλακεί περισσότερο με το αντικείμενο, προχωρώντας στην αξιοποίηση όλων των εποπτικών υλικών που αυτό διαθέτει.

Εικ. 17 Το αναδραστικό έκθεμα με τους κύβους σε τυχαία πλευρά.

Εικ.18 Απεικόνιση της πλευράς του αναδραστικού εκθέματος με όλους τους κύβους γυρισμένους στο «σωστό» χρώμα.

Εικ.19 Αναπαράσταση κύβου, όπου διακρίνονται οι τρεις πλευρές του.

Το εποπτικό υλικό και τα ερμηνευτικά μέσα του εκθέματος αποτελούνται από κείμενα και οπτικοακουστικό υλικό και αναπτύσσονται κεφάλαιο 3.4 Παρουσίαση περιοδικής έκθεσης.

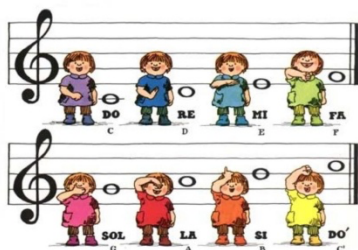
3.3.3. Στόχος και κοινό

Η μουσειολογική πρόταση έχει ως στόχο να ενισχύσει την επαφή των επισκεπτών με το παρελθόν, καλώντας τους να αλληλοεπιδράσουν με το εκθεσιακό περιβάλλον.

Τα αντικείμενα της περιοδικής έκθεσης προτρέπουν τον επισκέπτη να τα ανακαλύψει κατά τη διάρκεια της εκθεσιακής του διαδρομής στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου. Η διαδικασία αυτή θα μπορούσε να παρομοιαστεί σε νοητικό αλλά και σε πρακτικό επίπεδο με ένα κυνήγι θησαυρού. Η διαδικασία της ανακάλυψης των αντικειμένων μέσα στο χώρο επιδιώκει να δημιουργήσει στον επισκέπτη την αίσθηση της αρχής, της κορύφωσης και του τέλους και ακολούθως να ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον του και την περιέργειά του για τη συνέχεια της εκθεσιακής διαδρομής. Ο επισκέπτης κατανοεί ότι πρέπει να συλλέξει όλες τις πληροφορίες στο αφήγημα που “συμβαίνει” ερήμην του και καλείται να κατακτήσει τη γνώση που αυτό προσφέρει (Φιλιππουπολίτη, 2015:33).

Η μουσειολογική δράση δεν έθεσε κάποιον συγκεκριμένο περιορισμό σχετικά με τις ομάδες κοινού για τις οποίες σχεδιάστηκε. Απευθύνεται λοιπόν σε ένα ευρύ κοινό, το οποίο, γνωρίζοντας το Μουσείο δύναται να το προσεγγίσει στη συνέχεια μέσα από τα αρχεία, τις εκδόσεις και εν γένει το σύνολο της παρακαταθήκης του στην ιστορική γνώση.

Το αναδραστικό έκθεμα, βάσει του σχεδιασμού του παρουσιάζει μια προσφιλή εικόνα προς το κοινό νεαρής ηλικίας, καθώς συντίθεται από πολύχρωμες επιφάνειες, ενώ φέρει εικονογράφηση που περιλαμβάνει σχέδια με έντονους χρωματισμούς.

Εικ. 20 Παράδειγμα εικονογράφησης των κύβων

Παράλληλα, μέσω του αναδραστικού του χαρακτήρα και του εποπτικού υλικού που το συνοδεύει καθίσταται ελκυστικό τόσο για το νεαρό κοινό του Μουσείου, όσο και για τις ομάδες ενηλίκων που συνοδεύουν παιδιά. Με τη συνεργασία παιδιών και ενηλίκων, η διαδικασία της ανακάλυψης του

εποπτικού υλικού δημιουργεί, μέσω του παιχνιδιού, ευκαιρίες για επικοινωνία και για μάθηση. Καθώς αποτελείται από επιφάνειες που φέρουν κείμενα γραμμένα με απλό και εύληπτο τρόπο, ο ενήλικας που συνοδεύει τα παιδιά γίνεται αφηγητής και ερμηνευτής των κειμένων και τα προτρέπει να εμπλακούν στην ανακάλυψη της γνώσης.

3.3.4.Κριτήρια επιλογής αντικειμένων

Τα περισσότερα από τα αντικείμενα που συνθέτουν την προτεινόμενη περιοδική έκθεση ανήκουν στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης και επιλέχθηκαν έπειτα από την επικοινωνία με τους επιμελητές του Μουσείου και μέσα από την αναζήτηση στις ψηφιακές συλλογές του. Το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης διέθεσε στο πλαίσιο της εργασίας, σε ψηφιακή μορφή, δύο σχέδια και τέσσερις φωτογραφίες από τις συλλογές του που παραπέμπουν στα τέλη του δέκατου ενάτου αιώνα. .

Η επιλογή του συνόλου των αντικειμένων προέκυψε βάσει της θεματολογίας που εικονίζουν, της συμβολής τους στην οπτικοποίηση των βασικών σημείων του αφηγήματος της πρότασης και της ελκυστικότητας όψης. Ταυτόχρονα, όπως αναπτύχθηκε στο κεφάλαιο 3.2. *Παράγοντες διαμόρφωσης του μουσειολογικού σκεπτικού*, η επιλογή κατέληξε σε αντικείμενα που ανήκουν στην κατηγορία εκείνων που το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης δύναται να διαθέσει ευκολότερα από ότι άλλα.

3.3.5. Σύνθεση κειμένων

Τα κείμενα που συνοδεύουν τις εκθέσεις μουσείων αποτελούν οργανικό τμήμα τους, πράγμα που σημαίνει πως η σύνταξη και ο σχεδιασμός τους δεν γίνεται να πραγματοποιηθεί χωρίς την πλήρη αποσαφήνιση των βασικών παραμέτρων που αφορούν τη χωροταξική τους τοποθέτηση. Στην περίπτωση της παρούσας πρότασης καθώς τα αντικείμενα παρεμβάλλονται στις αίθουσες της μόνιμης έκθεσής του Μουσείου, για τη σύνθεση των κειμένων καθοριστικό ρόλο παίζουν το εποπτικό υλικό του Μουσείου και η διάταξη των αντικειμένων του. Μια τέτοια μελέτη, στο κέλυφος του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου δεν πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Η συγγραφή των κειμένων της πρότασης, παρότι δεν μπορεί να λάβει υπόψιν όλες τις προϋποθέσεις και τα χαρακτηριστικά που μια ολιστική προσέγγιση κειμένων απαιτεί, κινήθηκε μέσα στο πλαίσιο που ορίζουν οι βασικές αρχές των μουσειακών κειμένων.

Κύριος γνώμονας ήταν το γεγονός ότι απευθύνονται προς το κοινό ενός μουσείου και όχι στον αναγνώστη ενός ιστορικού κειμένου. Αυτό, έθεσε την παράμετρο της μικρής έκτασης, την αποφυγή «κουραστικής» πληροφορίας και κυρίως, όσο αυτό ήταν δυνατό, την αποφυγή χρονολογιών και δύσκαμπτης γλώσσας (Γκαζή, Νικηφορίδου, 2005).

Κάθε παράγραφος του κειμένου επιδιώχθηκε να είναι σύντομη και ολοκληρωμένη νοηματικά, καθώς ακολουθεί τους σταθμούς μέσα στη ροή της μόνιμης έκθεσης. Για κάθε απόσπασμα που αφορά τον αντίστοιχο σταθμό έγινε προσπάθεια ώστε να αποτελεί μια αυτοτελή ιστορία, η οποία συνδέεται με το σύνολο του αφηγήματος της έκθεσης. Ακόμα, προτιμήθηκαν οι μικρές αράδες και η απλή και κατανοητή γλώσσα. Ωστόσο, κάποιες έννοιες - επιθετικοί προσδιορισμοί και κυρίως ονομασίες ήταν αναπόφευκτο να χρησιμοποιηθούν.

Παράλληλα, μέσα στα κείμενα, όπως αυτά αναπτύσσονται στους σταθμούς της πρότασης διατυπώνονται κάποιες φράσεις ως θέση και ως προβληματισμός του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Νοηματικά οι φράσεις αυτές επιδιώκουν να ωθήσουν τους επισκέπτες να ανακαλέσουν κοινές αξίες του χθες και του σήμερα. Ο σκοπός είναι να δημιουργηθούν επιπλέον «εικόνες», ώστε ο επισκέπτης να συνδεθεί με την ιστορία και να συμμετάσχει νοερά, μέσα από τις δικές του εμπειρίες, στο αφήγημα που προσλαμβάνει από το Μουσείο. Ταυτόχρονα, επιδιώκεται να ενισχυθεί η άμεση επικοινωνία του Μουσείου προς τον επισκέπτη διαμέσου του κειμένου, καθιστώντας το ίδιο το Μουσείο πιο προσιτό προς αυτόν.

3.3.6. Το εκθεσιακό περιβάλλον

Καθώς η πρόταση περιλαμβάνει την ένταξη αντικειμένων στους χώρους του Μουσείου διερευνήθηκαν, σε ρεαλιστική βάση, οι δυνατότητες και η διαθεσιμότητα χώρου στις αίθουσες του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Οι αίθουσες της μόνιμης έκθεσης εκτείνονται, όπως έχει αναφερθεί, σε ακτινωτή διάταξη γύρω από την κεντρική αίθουσα του Κοινοβουλίου. Παρόλο που αυτό θέτει κάποιες πολύ συγκεκριμένες παραμέτρους για το σχηματισμό και την εξέλιξη της εκθεσιακής διαδρομής, το Μουσείο εκμεταλλεύεται επαρκώς κάθε αίθουσα και πέρασμα, εκθέτοντας τα αντικείμενα περιμετρικά των χώρων, κυρίως κοντά στους τοίχους ή, σε ορισμένες αίθουσες, στο κέντρο του χώρου μέσα σε οριζόντιες προθήκες.

Εικ. 21 Εθνικό Ιστορικό Μουσείο

Η φωτογραφία είναι διαθέσιμη στον σύνδεσμο:

[https://el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Ιστορικό_Μουσείο#/media/File:National_Historical_Museum,_Athens,_Greece_\(4551751637\).jpg](https://el.wikipedia.org/wiki/Εθνικό_Ιστορικό_Μουσείο#/media/File:National_Historical_Museum,_Athens,_Greece_(4551751637).jpg)

Η πρόταση θέτει το ζήτημα της ένταξης των αντικειμένων – δανείων στο χώρο και με μικρές μεταβολές προτείνεται η δημιουργία θέσεων που δύνανται να αξιοποιηθούν γόνιμα για τις ανάγκες της έκθεσης.

Εικ. 22 Ενδεικτική φωτογραφία εκθεσιακού χώρου

Η εικόνα είναι διαθέσιμη στον ιστότοπο : <https://scontent.fath4->

Όπως διακρίνεται στην εικόνα 21, η προσθήκη μεσοτοιχίας στη μέση της αίθουσας δημιουργεί ευκαιρίες για περισσότερες, εν δυνάμει εκμεταλλεύσιμες, επιφάνειες, στις οποίες μπορούν να αναρτηθούν επίπεδα αντικείμενα. Ταυτόχρονα, με μια τέτοια περιορισμένης έκτασης ανακαίνιση δημιουργούνται ευκαιρίες σύνθεσης υπό-ενοτήτων μέσα στις κύριες ενότητες του Μουσείου.

Ο επισκέπτης, στεκόμενος μπροστά στην κάθετη επιφάνεια που παρεμβάλλεται μέσα στην αίθουσα επικεντρώνεται στα εκθέματα ή τα αφηγηματικά μέσα που βρίσκονται σε αυτό το σημείο. Ταυτόχρονα, η τοποθέτηση μιας τέτοιας επιφάνειας που ανακόπτει τη ροή της διαδρομής του επισκέπτη απαιτεί ταυτόχρονα την ενεργητικότητα του. Καθώς ο επισκέπτης εισέρχεται στην αίθουσα αγνοεί τις συνέπειες των επιλογών του και αυτό δημιουργεί αυτόματα μια αίσθηση ανανέωσης στη συμβατική, περιφερειακή «ανάγνωση» του χώρου και των εκθεμάτων (Basu, 2008). Επιπλέον, τα αντικείμενα μικρού μεγέθους θα μπορούσαν να τοποθετηθούν σε προθήκες προσαρτημένες στους τοίχους των αιθουσών, όπως διακρίνεται στην ενδεικτική εικόνα 22, στους οποίους δύνανται επίσης να αναρτηθούν τα συνοδευτικά κείμενα της περιοδικής έκθεσης.

Εικ. 23 Ενδεικτικός τρόπος ανάρτησης της ορθογώνιας προθήκης στον τοίχο.

Η εικόνα είναι διαθέσιμη στον σύνδεσμο <https://vetasa.gr/en/sectors/museum-exhibition-systems/>

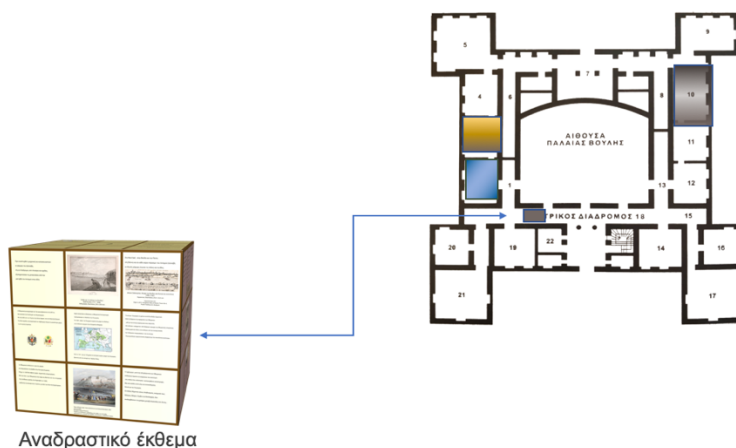
3.4. Παρουσίαση της περιοδικής έκθεσης

Στον κεντρικό διάδρομο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, πριν την έναρξη της μόνιμης έκθεσης προτείνεται να τοποθετηθεί σε αναρτημένη επιφάνεια το κείμενο της περιοδικής έκθεσης. Το Μουσείο, μέσα από το κείμενο αναφέρεται στη συνεργασία του με το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, για την παρουσίαση της περιοδικής έκθεσης. Προτείνεται στο εισαγωγικό κείμενο να περιλαμβάνονται αναφορές σε ενδεικτικά αντικείμενα του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης, τα οποία ο επισκέπτης καλείται να ανακαλύψει στην πορεία της εκθεσιακής διαδρομής.

Ένα ενδεικτικό παράδειγμα του εισαγωγικού κειμένου της περιοδικής έκθεσης θα μπορούσε να είναι το εξής: «Στο πλαίσιο δράσεων για την επέτειο των διακοσίων χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση του 1821, το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο συνεργάστηκε με το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, σχηματίζοντας από κοινού μια έκθεση. Διατρέχοντας την ιστορία τριών αιώνων, τα δύο Μουσεία συνομιλούν μέσα από τα αντικείμενά τους. Περίτεχνα εμβλήματα συντεχνιών και σήματα εμπορίου, χαρακτηριστικά, σχέδια και σπάνιο φωτογραφικό υλικό από το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης, συνθέτουν μια παράλληλη ιστορία μέσα στη μόνιμη έκθεση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου που σας προσκαλεί να την ανακαλύψετε».

Ακολούθως, το αναδραστικό έκθεμα, το οποίο βρίσκεται σε σημείο πλησίον του κειμένου στον κεντρικό διάδρομο του Μουσείου εισάγει τον επισκέπτη στη θεματική της έκθεσης.

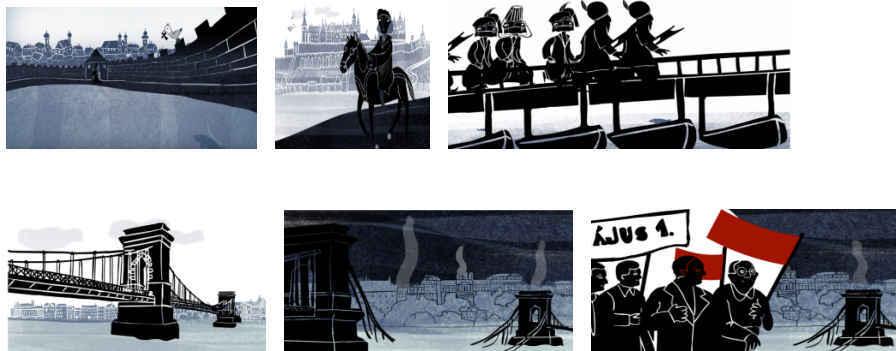
3.4.1. Το αναδραστικό έκθεμα στην έναρξη της εκθεσιακής διαδρομής

Εικ. 24 Κάτοψη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και της μόνιμης έκθεσής του – Ένδειξη της θέσης του αναδραστικού εκθέματος και των Σταθμών της περιοδικής έκθεσης στους χώρους της μόνιμης έκθεσης.

Στην επιφάνεια του κεντρικού κύβου του εκθέματος προτείνεται να προβάλλεται κατ' επανάληψη μια ταινία μικρού μήκους που ανήκει στο Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης και αφηγείται την πορεία της Ουγγαρίας από την ιστορική περίοδο της ίδρυσης του Βασιλείου της, μέχρι τη σύγχρονη εποχή. Η ταινία διαρκεί τέσσερα λεπτά και είναι χωρίς ήχο²⁷. Η προβολή του βίντεο προτείνεται, ώστε να προσφέρει μια εισαγωγή στο θέμα της έκθεσης. Ταυτόχρονα αποτελεί μια ευχάριστη έκπληξη, λόγω της αισθητικής του. Η προτεινόμενη ταινία είναι ολιγόλεπτη, ώστε να μην κουράζει τους θεατές, ταυτόχρονα, η μικρή διάρκειά της δεν απαιτεί την τοποθέτηση καθισμάτων για τους επισκέπτες. Το βίντεο, ως μέσο βοηθά στην προσέγγιση σύνθετων ή αφηρημένων εννοιών, ενώ οι επισκέπτες τείνουν να ανακαλούν εύκολα τις έννοιες που οπτικοποιούνται μέσω της κινούμενης εικόνας (Μπούνια & Νικονάνου, 2008).

²⁷ Η ταινία προβάλλεται στο Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης, στην είσοδο της μόνιμης έκθεσής του, «Budapest - Light and shadow: The 1000 years history of a capital». Το βίντεο είναι διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.youtube.com/watch?v=89M1el4rRKY&t=48s> (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019)

Εικ. 25 Στιγμιότυπα από το δημιουργικό βίντεο του Ιστορικού Μουσείου Βουδαπέστης, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.youtube.com/watch?v=89M1el4rRKY> . Ανακτήθηκε στις 12/04/2019

Κατά τη συγκέντρωση στοιχείων που δύνανται να αναρτηθούν στο αναδραστικό έκθεμα, επιχειρήθηκε η ανάπτυξη κειμένων με στόχο να υποδηλωθεί κυρίως το ύφος με το οποίο προτείνεται να αναπτύσσεται η αναγραφόμενη πληροφορία. Τα κείμενα και οι εικόνες που προτείνονται να αναρτηθούν στις πλευρές των κύβων αποτυπώνονται στη συνέχεια. Κάθε κείμενο και εικόνα που περιβάλλεται μέσα σε πλαίσιο αφορά το περιεχόμενο της εκάστοτε πλευράς των κύβων, του αναδραστικού εκθέματος.

Η μουσική αντανακλά τον χρόνο και τον τόπο στον οποίο γράφτηκε

Εικ. 26. Η μορφή του συνθέτη Zoltan Kodaly

Ο Zoltan Kodály (1882-1967)

ήταν σημαντικός Ούγγρος συνθέτης.

Σε μικρή ηλικία, στην πόλη *Gálanda*

γνώρισε την παραδοσιακή μουσική,

από έναν σπουδαίο βιολιστή του δρόμου.

Αργότερα, θα σπουδάσει μουσική σύνθεση

και θα δημιουργήσει μια υπέροχη μίξη κλασικής

και ουγγρικής παραδοσιακής μελωδίας.

Αφιερώθηκε στην εκπαίδευση της μουσικής και

ανέπτυξε μεθόδους διδασκαλίας.

Μιλούσε για τη σημασία της μουσικής στα σχολεία

και πίστευε πως η διδασκαλία της

πρέπει να συμβαδίζει

με τις ικανότητες του κάθε παιδιού, ενώ

ο δάσκαλος οφείλει να δουλεύει πάνω σε αυτές.

Η σύνθεση του κομματιού : Ο χορός της *Gálanda*²⁸

Το πεντάγραμμα, ως σύμβολο ηχητικής πηγής καλεί τον επισκέπτη να ακούσει το μουσικό κομμάτι.

Σε επιλεγμένους κύβους του εκθέματος, στους οποίους γίνεται αναφορά σε δύο Ούγγρους συνθέτες,

ο επισκέπτης μπορεί να ακούσει ηχητικό απόσπασμα από επιλεγμένα κομμάτια του συνθέτη.

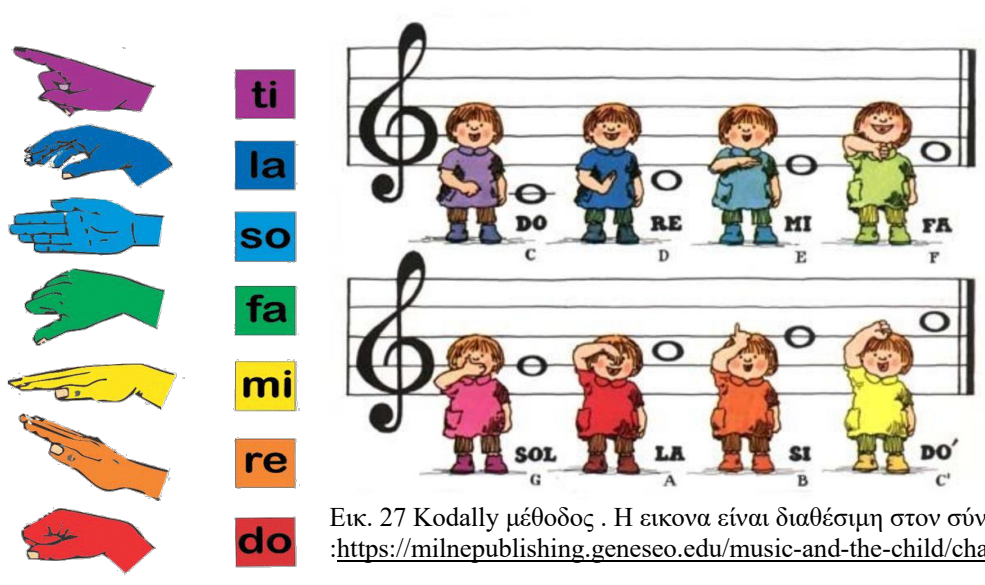
Καθώς ο κύβος δεν είναι συμπαγής κατασκευή, δίνεται η δυνατότητα να τοποθετηθεί σύστημα ήχου

στο εσωτερικό του και να ενσωματωθούν ακουστικά στην όψη του. Ο επισκέπτης μπορεί να ακούσει

²⁸Η μουσική του Kodaly, *Ο χορός της Galanda*: <https://youtu.be/iPJZNrNtHpM> (τελευταία επίσκεψη στις 15/12/18)

τη μουσική σύνθεση, διαβάζοντας παράλληλα το κείμενο στην επιφάνεια του κύβου. Τα μουσικά κομμάτια και ο ήχος λειτουργούν ως παράλληλο αφηγηματικό μέσο, με σκοπό να αποδώσουν θεατρικότητα στο κείμενο.

Τα χέρια, όταν τραγουδάμε βοηθάνε να κατανοήσουμε το ύψος της νότας.
Η κίνηση βοηθάει στο παιχνίδι!

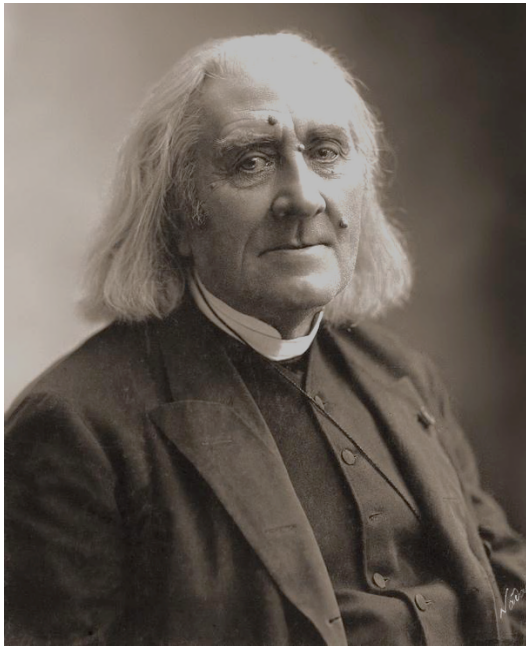
Εικ. 27 Kodally μέθοδος . Η εικόνα είναι διαθέσιμη στον σύνδεσμο
: <https://milnepublishing.geneseo.edu/music-and-the-child/chapter/chapter-4/>

Η λεγόμενη μέθοδος *Kodally*, που χρησιμοποιείται στη διδασκαλία της μουσικής αποδίδεται στον Ούγγρο συνθέτη *Zoltán Kodally*.

Στην πραγματικότητα είναι αποτέλεσμα πολλών τεχνικών από διαφορετικούς δασκάλους και συνθέτες. Είναι κυρίως γνωστή για το σύστημα που χρησιμοποιεί στο σολφέζ, όπου οι νότες όταν διαβάζονται, ακολουθούνται από νοήματα με τα χέρια.

Σήμερα, εφαρμόζεται διεθνώς και αποτελεί στοιχείο άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς.

Συχνά οι ιστορικοί εστιάζουν στη μουσική
για να μάθουν και να κατανοήσουν περισσότερο τον πολιτισμό μιας κοινωνίας

Ο *Ferenc Liszt* (1811-1886)
ήταν πιανίστας, συνθέτης και
όπως χαρακτηρίζεται από τους συγχρόνους του,
βιρτουόζος, μάγος και προφήτης.
Η φήμη του εκτινάχθηκε στην Ευρώπη
κατά την περίοδο του ρομαντισμού.
Ίδρυσε τη Βασιλική Εθνική Ουγγρική
Ακαδημία Μουσικής στη Βουδαπέστη,
η οποία στη συνέχεια πήρε το όνομά του.
Η Ακαδημία είναι μια από τις σημαντικότερες
της Ευρώπης και έχει φιλοξενήσει
ορχήστρες, χορωδίες και σολίστες
από όλο τον κόσμο.

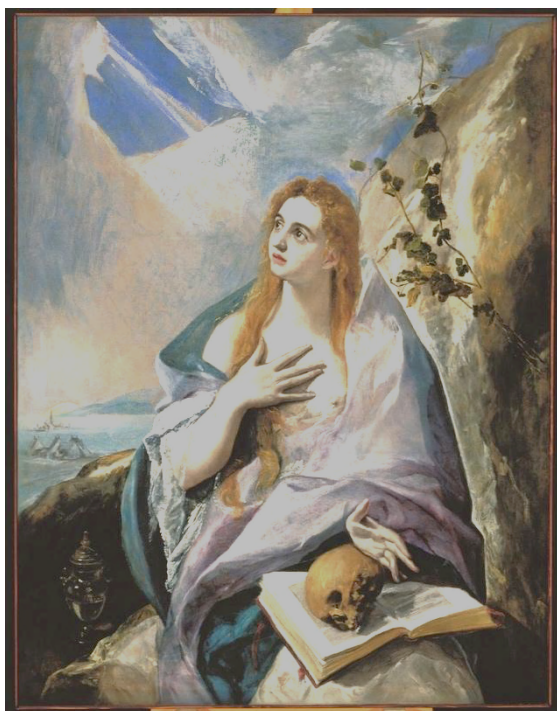
Εικ 28 Ferenc Liszt , η εικόνα είναι διαθέσιμη
στον σύνδεσμο : https://en.wikipedia.org/wiki/Franz_Liszt

Το καλοκαίρι η μουσική από το σπουδαστήριο της ακαδημίας ηχεί μέχρι τον δρόμο.

Αρχείο με τη μουσική του Liszt
Liszt: *Au bord d'une source* (αρχείο Ogg)

Το πεντάγραμμα και εδώ, ως σύμβολο ηχητικής πηγής, καλεί τον επισκέπτη να ακούσει το μουσικό κομμάτι .

Στη Βουδαπέστη, στην πλατεία Ηρώων
μπορεί κανείς να θαυμάσει
τα επιβλητικά αγάλματα, το κάστρο *Cytaδέλα*
και τα μουσεία περιμετρικά της πλατείας.
Στο Μουσείο Καλών Τεχνών
που βρίσκεται ανάμεσά τους
ανήκει μια σημαντική συλλογή
από επτά πίνακες ζωγραφικής του *Έλ Γρεκο*.

Εικ. 29 The Penitent Mary Magdalene El Greco 1576-1577
Η εικόνα είναι διαθέσιμη στον σύνδεσμο
<https://www.mfab.hu/artworks/the-penitent-mary-magdalene-3/>

Στο Μουσείο ανήκουν επίσης 6.000
αντικείμενα της κλασικής αρχαιότητας
(3000 π. Χ. - 7ος αιώνας μ.Χ.)
που ανακαλύφθηκαν έξω από τα σύνορα της χώρας.
Ανάμεσά τους βρίσκονται περίπου δώδεκα,
διεθνώς αναγνωρισμένα έργα τέχνης.

Εικ. 30 Κυκλαδίτικο
ειδώλιο 2700- 2400 π. Χ

Οι εικόνες 29, 30 είναι διαθέσιμες στον ιστότοπο του Μουσείου Καλών Τεχνών της Βουδαπέστης
<https://www.mfab.hu> (τελευταία επίσκεψη στις 24/4/2019)

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα,
η Βουδαπέστη
ανοικοδομήθηκε σημαντικά.
Τα σύγχρονα κτήρια στολίστηκαν
με περίτεχνα ανάγλυφα,
συνδυάζοντας το παρελθόν με το
παρόν.
Πολλά από τα σημερινά κτήρια της
πόλης ανάγονται σε εκείνη την
ιστορική περίοδο.

Εικ. 31 Drawing of a Decorated Moulding, 1817 – Budapest History Museum
Ψηφιακό αρχείο από τη συλλογή σχεδίων του Ιστορικού Μουσείου

Εικ. 32 Drawing of a Decorated Moulding 1808- Budapest History Museum
Ψηφιακό αρχείο από τη συλλογή σχεδίων του Ιστορικού Μουσείου

Τα τραγούδια
που απ' τα χείλη μου

θα βγουν στη συνέχεια,

Είναι αστραπές
της φουρτουνιασμένης ψυχής μου

Petofi, Sandor, Τα τραγούδια μου, Βουδαπέστη, 1847.

Εικ. 33 Η προσωπογραφία του Sandor Petofi – στίχοι ενός από τα γνωστότερα ποιήματά του «Τα τραγούδια μου», 1847

Ο *Sándor Petöfi* είναι ο εθνικός ποιητής της Ουγγαρίας.

Όταν εκτεταμένες κοινωνικές αναταραχές

οδήγησαν στον «Πόλεμο της ελευθερίας» το 1848,

ο *Sándor Petöfi*, μαζί με άλλους νέους διανοούμενους της εποχής

πυροδότησαν τον ξεσηκωμό του κόσμου διαβάζοντας τα αιτήματα της επανάστασης,

στο προαύλιο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Ουγγαρίας.

Το μετρό στη Βουδαπέστη
λειτουργήσε για πρώτη φορά
το 1896 και το 2002
καταχωρήθηκε ως μνημείο
παγκόσμιας πολιτιστικής
κληρονομιάς.

Εικ.34 Στη φωτογραφία αποτυπώνεται η οδός Andrássy, η οποία έχει ενταχθεί στον κατάλογο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, λόγω της ιστορικότητας των κτηρίων που τη διατρέχουν.

Στην επέτειο των χιλίων χρόνων από
την ίδρυση του Βασιλείου της,
η Ουγγαρία θα γιορτάσει την έναρξη
μιας νέας εποχής με την επιβλητική
ανοικοδόμηση της Βουδαπέστης.

Εικ. 33,34. Οι φωτογραφίες αποτελούν ιστορικά τεκμήρια της εποχής της ανοικοδόμησης της Βουδαπέστης στα τέλη του 19ου αιώνα και ανήκουν στη Συλλογή Φωτογραφιών του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης. Η συγκεκριμένη φωτογραφία αποτυπώνει την κατασκευή του υπόγειου σιδηρόδρομου και τους ανθρώπους που εργάστηκαν στο έργο.

Έντεκα αυτοί έντεκα κι εμείς

Εικ. 35. Ferenc Puskas

Ο *Ferenc Puskas* (1927-2006)
ανέδειξε σημαντικά το συγγραφικό
ποδόσφαιρο και υπήρξε ένας
από τους σπουδαιότερους ποδοσφαιριστές
του 20^{ου} αιώνα. Έμαθε να περπατάει
με την μπάλα στα πόδια
και έπαιξε για πρώτη φορά
στα δεκαοχτώ του, με την εθνική ομάδα.
Σε όλη του την καριέρα ως επιθετικός
πέτυχε αμέτρητα γκολ και χαρακτηρίστηκε,
ως ο μεγαλύτερος σκόρερ όλων των εποχών
στην Ευρώπη.

Το 1971 έγινε προπονητής του Παναθηναϊκού.

Με τη φράση, «11 αυτοί, 11 κι εμείς», οδήγησε το ελληνικό ποδόσφαιρο
σε μια από τις μεγαλύτερες συλλογικές επιτυχίες του, όταν ο Παναθηναϊκός έπαιξε
στον τελικό του Κυπέλλου Πρωταθλητριών στο Γουέμπλεϊ, το 1971.

Ο Πούσκα έμεινε στην ιστορία ως ένα από τα πιο σημαντικά πρόσωπα του αθλητισμού.

Η εικόνα 35 είναι διαθέσιμη στον σύνδεσμο <https://www.pagenews.gr/2017/11/17/athlitismos/11-aytoi-11-ki-emeis-enteka-xronia-ap-ton-thanato-toy-ferents-poyskas/> (τελευταία επίσκεψη στις 10/03/2019)

Ορισμένες πλευρές προτείνεται να φέρουν συμβολικές εικόνες, χωρίς να αναπτύσσεται
κάποιο κείμενο στις επιφάνειές τους. Τα θέματα των συμβολικών αυτών εικόνων μπορεί να αφορούν

λαογραφικά μοτίβα της Ουγγαρίας, το κοράκι με το δαχτυλίδι που αποτελεί σύμβολο του πρώτου Βασιλιά της Ουγγαρίας, Matthias Corvinus κ.α.²⁹. Το άνθος στη μορφή που προτείνεται αποτελεί ένα από τα κεντρικά διακοσμητικά μοτίβα της Ουγγαρίας με το μαύρο φόντο να αποτελεί χαρακτηριστικό ανάλογων σύγχρονων διακοσμητικών ζωγραφικών συνθέσεων της χώρας.

Εικ. 36

Εικ. 37

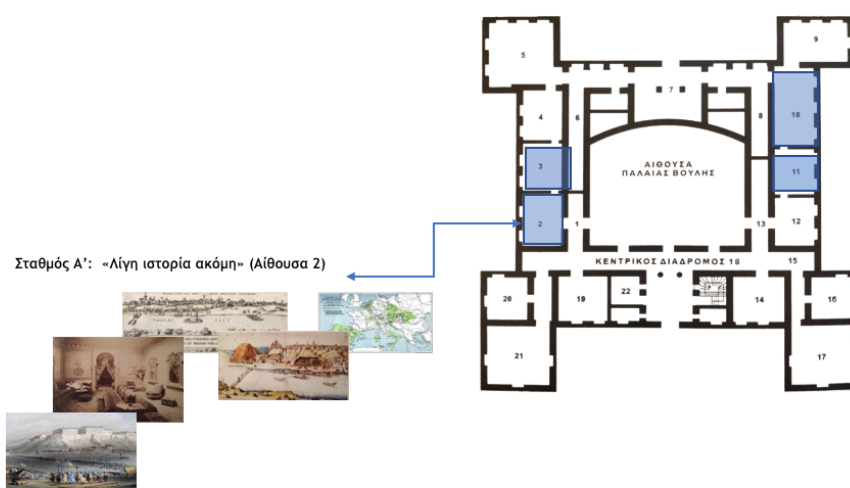
Εικόνα 37, διαθέσιμη στον σύνδεσμο : http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-vackisujfalu_en.shtml (τελευταία επίσκεψη στις 10/03/2019)

Ακολούθως ο επισκέπτης εισάγεται στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου, όπου θα αντικρίσει τον πρώτο σταθμό της περιοδικής έκθεσης, στην ενότητα: «Λατινοκρατία - Τουρκοκρατία 13ος-18ος αι.», στην αίθουσα δύο [2]. Στη συνέχεια του κεφαλαίου αναπτύσσονται οι τρεις σταθμοί της περιοδικής

²⁹ Το άνθος σε αυτή τη μορφή είναι ένα από τα κεντρικά διακοσμητικά μοτίβα της Ουγγαρίας όπου το μαύρο φόντο τείνει να αποτελεί χαρακτηριστικό ανάλογων διακοσμητικών ζωγραφικών συνθέσεων. Το κοράκι με το δαχτυλίδι στο ράμφος αποτελεί ένα από τα εθνικά σύμβολα της Ουγγαρίας . Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : http://www.nemzetijelkepek.hu/onkormanyzat-vackisujfalu_en.shtml ανακτήθηκε στις 5/03/2019.

έκθεσης μέσα στις ενότητες της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Αρχικά αναφέρεται το κεντρικό αφήγημα της εκάστοτε θεματικής ενότητας του Μουσείου και ακολούθως αναπτύσσεται η πρόταση που αφορά τον εκάστοτε σταθμό.

3.4.2. Σταθμός Α': «Λίγη ιστορία ακόμη»

Εικ. 38. Κάτοψη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και της μόνιμης έκθεσής του – Ένδειξη Σταθμού της περιοδικής έκθεσης

Ο Α' σταθμός της πρότασης φέρει τίτλο «Λίγη ιστορία ακόμη» και αναπτύσσεται στην ενότητα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, «Λατινοκρατία - Τουρκοκρατία 13ος-18ος αι.» (αίθουσα 2). Η έναρξη της περιοδικής έκθεσης, χρονολογικά εντάσσεται στον δέκατο έκτο αιώνα, όταν η Οθωμανική Αυτοκρατορία εισέβαλε στην Ουγγαρία. Κάποια από τα αντικείμενα στην αίθουσα αφορούν την ιστορική περίοδο, στο μεταίχμιο της Λατινοκρατίας και της Οθωμανικής κατάκτησης του ελλαδικού χώρου και το αφήγημα του Μουσείου μας μεταφέρει μέχρι τον δέκατο όγδοο αιώνα. Με στόχο να εντοπιστεί το κεντρικό αφήγημα της εκάστοτε θεματικής ενότητας του Μουσείου και να επιλεχθούν οι αίθουσες, οι οποίες ενδείκνυνται να φιλοξενήσουν την περιοδική έκθεση συλλέχθηκαν στοιχεία από

τους καταλόγους του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, τις εκδόσεις του και κυρίως από το ηχητικό υλικό του προγράμματος του: «Αγγίζουμε την Ιστορία».

Κάποια από τα κομβικά σημεία του αφηγήματος του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου της Αθήνας στην ενότητα αυτή αφορούν την έναρξη της Λατινοκρατίας (1204), με την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους, κατά τη διάρκεια της Δ΄ Σταυροφορίας και τη διάσπαση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας σε πολλά φεουδαρχικά κράτη. «Οι Βυζαντινοί ανακατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη το 1261 αλλά η συνεχής πίεση των Λατίνων και των Οθωμανών και η εσωτερική αποσάθρωση αποδείχτηκαν καταλυτικές για το Βυζάντιο. Η Πόλη αλώθηκε οριστικά από τους Οθωμανούς το 1453. Το 1669, οι Οθωμανοί ολοκλήρωσαν την κατάληψη της Κρήτης και εδραίωσαν την κυριαρχία τους στην Ανατολική Μεσόγειο»³⁰.

Στην αίθουσα εκτίθενται πολεμικά κράνη Ενετών, σπάνια δείγματα αμυντικού εξοπλισμού και επιθετικός εξοπλισμός, ο οποίος αντιπροσωπεύεται από κανόνια και ολμοβόλα, που ο επισκέπτης μπορεί να αγγίξει³¹. Στο χώρο εκτίθεται επιπλέον το αντικείμενο «Η Ναυμαχία της Ναυπάκτου», το οποίο αφορά το τελευταίο τρίτο του δέκατου έκτου αιώνα και τη Ναυμαχία ανάμεσα στον Οθωμανικό στρατό και το χριστιανικό στόλο υπό τον Δον Ζουάν τον Αυστριακό (1547-1578).

Η πρόταση τοποθετεί τον πρώτο σταθμό της σε αυτή την αίθουσα. Επιδιώκοντας να συνεχίσει την αφήγηση του Μουσείου, μεταφέρει τον επισκέπτη στην Κεντρική Ευρώπη. Ο σταθμός της περιοδικής έκθεσης επιχειρεί να αναδείξει στοιχεία από τον πολιτισμικό πλουραλισμό της Βουδαπέστης που παρατηρείται κατά τη διάρκεια που η Οθωμανική Αυτοκρατορία έχει καταλάβει τμήμα της Ουγγαρίας. Το κείμενο που προτείνεται να αναπτυχθεί σε αυτό το σταθμό εισάγει τον επισκέπτη στην περιοδική έκθεση και έχει τη μορφή διηγήματος, χωρίς ημερομηνίες ή ιστορικά γεγονότα, καθώς το Μουσείο, μέσα από τα αντικείμενά του και τα κείμενα παραπέμπει στην ιστορική περίοδο της θεματικής ενότητας.

³⁰ Το κείμενο που αναπτύσσεται εντός εισαγωγικών αποτελεί απόσπασμα από την αφήγηση του προγράμματος «Αγγίζουμε την Ιστορία». Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://www.youtube.com/watch?v=BfxoLyWIPks&t=9s>, ανακτήθηκε στις 25/03/2019

³¹ Ομοίως, από το πρόγραμμα «Αγγίζουμε την ιστορία» του ΕΙΜ.

Προτεινόμενο κείμενο και ενδεικτικό αντικείμενο Α' Σταθμού

«Λίγη ιστορία ακόμη»

Πριν αναπτυχθεί η μηχανική και κατασκευαστούν οι γέφυρες του Δούναβη, πλωτοί διάδρομοι από πλοiάρια και σχεδίες εξυπηρετούσαν, ως τα μέσα του 19^{ου} αιώνα τις μετακινήσεις, από τη μία όχθη του ποταμού στην άλλη. Οι κινητές αυτές γέφυρες απεικονίζονται σε πληθώρα χαρακτηριστικών που μαρτυρούν, τουλάχιστον από τα τέλη του 16^{ου} αιώνα και ύστερα, την ύπαρξη αυτών των αυτοσχέδιων κατασκευών. Στο Novi Sad, στη Βιέννη και σε κάθε καίριο πέρασμα του ποταμού, οι πλωτές γέφυρες ένωναν τις πόλεις και τα έθνη (Κατσιαρδή – Hering, 2014).

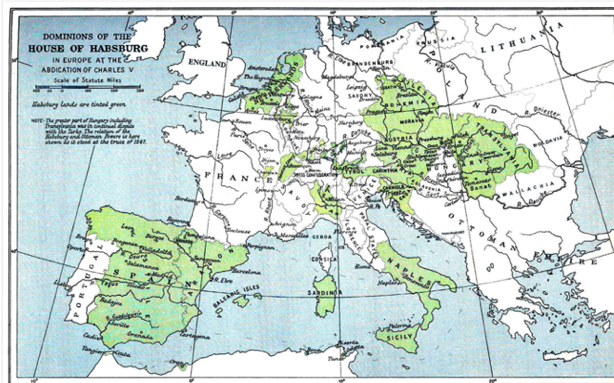

Εικ 39 Johann Siebmacher, Άποψη της Βούδας, 1598, ή 1601, χαρακτηριστικό

Στη συνέχεια, το κείμενο εισάγει τον επισκέπτη στη «μεγάλη εικόνα» με μια περιγραφή για την έκταση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αυτήν την περίοδο. Το αφήγημα υποστηρίζεται από ενδεικτικούς χάρτες.

Προτεινόμενο κείμενο και αφηγηματικά μέσα Α΄ Σταθμού

Τον 16^ο αιώνα, το μεγαλύτερο τμήμα της Κεντρικής Ευρώπης το διοικούσαν οι Αψβούργοι. Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, την ίδια περίοδο βρισκόταν στην κορύφωσή της. Με Σουλτάνο τον Σουλεϊμάν τον Μεγαλοπρεπή πέρασε από την Περσία στη Νότια Αφρική και τον Ατλαντικό Ωκεανό. Αφού κατέκτησε τα Βαλκάνια, το 1541 εισέβαλε στην ενδοχώρα του Βασιλείου της Ουγγαρίας, όπου παρέμεινε για τα επόμενα 160 χρόνια.

Εικ. 40 Ενδεικτικός χάρτης της κυριαρχίας των Αψβούργων (1547)

Οι κτήσεις των Αψβούργων σημειώνονται με πράσινο.

https://el.wikipedia.org/wiki/Οίκος_των_Αψβούργων

Προτείνεται η τοποθέτηση του χάρτη της περιόδου, όπου πάνω του επισημαίνονται οι περιοχές που ανήκαν στην Οθωμανική και την Αψβουργική Αυτοκρατορία με την αντίστοιχη ανάρτηση του συμβόλου τους, υπό τη μορφή μικρών αυτοκόλλητων τεμαχίων.

Ο χάρτης παίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση της περιόδου και βοηθάει να επιτευχθεί η σύλληψη της συνολικής εικόνας από τον επισκέπτη. Ένα έντυπο αντίγραφο χάρτη δίνει τη δυνατότητα να σημειωθούν οι βασικές πληροφορίες, με την τοποθέτηση ενδείξεων και επισημάνσεων πάνω του. Παράλληλα, το έντυπο αντίγραφο επιτρέπει στον επισκέπτη να το πλησιάσει, να το επεξεργαστεί και να εστιάσει στην πληροφορία γνωστικού περιεχομένου.

Στη συνέχεια, δίνεται έμφαση στην πολυπολιτισμικότητα της χώρας, η οποία υπογραμμίζεται πιο έντονα στον επόμενο σταθμό της έκθεσης.

Προτεινόμενο κείμενο και ενδεικτικό αντικείμενο Α' Σταθμού

Στην περιοχή της σημερινής Βουδαπέστη, την Πέστη, την Βούδα και την Ομπούντα, ο πληθυσμός, όσο η Οθωμανική Αυτοκρατορία παρέμεινε εκεί άλλαξε σημαντικά. Τα σπίτια και οι πόλεις εκκενώθηκαν και ο στρατός μαζί με πρόσφυγες από τις νότιες Σλάβικες περιοχές κατοίκησαν τις πόλεις (Perenyi, Vegh, 2012) .

Εικ. 41. Βούδα, 17ος αιώνας, άγνωστος καλλιτέχνης ,
Αντικείμενο από τη συλλογή υδατογραφιών του ΙΜΒ
Εικόνα από τον κατάλογο του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης για την έκθεση
«Budapest - Light and shadow: The 1000 years history of a capital».

Προτεινόμενο κείμενο και ενδεικτικό αντικείμενο Α ' Σταθμού

Κατά τον 16^ο αιώνα, αρκετοί χριστιανοί ορθόδοξοι κατοίκησαν στην περιοχή, ανάμεσά τους ήταν και Έλληνες. Όσο η Αυτοκρατορία παρέμεινε στη χώρα, χτίστηκαν τζαμιά, πολυτελή λουτρά και σχολεία. Οι πόλεις διαμορφώθηκαν σύμφωνα με την ανατολίτικη κουλτούρα (Perenyi, Vegh, 2012).

Στην ευρύτερη περιοχή της Παννονίας, οι πληθυσμοί είχαν εκτιμήσει, εκατοντάδες χρόνια πριν, τα θερμά νερά που ανάβλυζαν από το έδαφος και τις ευεργετικές τους ιδιότητες (Végh, 2015).

Στη Βούδα, ανάμεσα στον λόφο Gellert και τον Δούναβη βρισκόταν μια από τις κυριότερες θερμές πηγές. Πάνω σε αυτήν, οι Οθωμανοί έχτισαν το λουτρό Rudas. Η πόλη έκτοτε θα υποστεί πολλές καταστροφές έως τον εικοστό αιώνα. Το λουτρό όμως παρέμεινε σχεδόν ανέπαφο μέχρι και σήμερα.

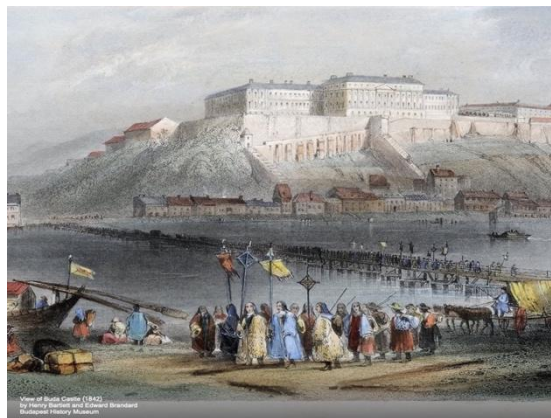
Εικ. 42 Το Λουτρό Rudas

Μια «άνιση» παράδοση:

Η κουλτούρα του μπάνιου ξεκίνησε από τους Ρωμαϊκούς χρόνους και οι λουόμενοι αρχικά χωρίζονταν βάσει του φύλλου τους. Σήμερα στη Βουδαπέστη, σε κάποια λουτρά, η είσοδος στις γυναίκες δεν επιτρέπεται όλες τις μέρες.

Προτεινόμενο κείμενο και ενδεικτικό αντικείμενο Α' Σταθμού

Τα Οθωμανική στρατεύματα, τα χρόνια που παρέμειναν στην ουγγρική ενδοχώρα, αρκετές φορές επιδίωξαν να επεκταθούν πιο βαθιά στην Κεντρική Ευρώπη. Το 1683 ηττήθηκαν σημαντικά στα τείχη της Βιέννης από τους Αυστριακούς. Αργότερα στη Βούδα και την Πέστη θα ακολουθήσει μια ακόμα ισχυρή μάχη. Λίγα χρόνια μετά με τη Συνθήκη Ειρήνης στο Κάρλοβιτς (1699), η Οθωμανική Αυτοκρατορία διώχνεται από την Ουγγαρία και την Κεντρική Ευρώπη.

Εικ. 43. View of Buda Castle, Henry Bartlett and Edward Brandard, 1842
χαλκογραφία, IMB.

Πομπή Ελλήνων, ορθοδόξων στις όχθες του Δούναβη,
αποτυπώνεται η γέφυρα από σχεδίες
και απέναντι, το βασιλικό παλάτι.

3.4.3. Σταθμός Β': «Οι δρόμοι του εμπορίου»

Εικ. 44. Κάτοψη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και της μόνιμης έκθεσής του – Ένδειξη Σταθμού της περιοδικής έκθεσης

Ο Β' σταθμός της πρότασης φέρει τον τίτλο «Οι δρόμοι του εμπορίου» και επιλέχθηκε να ξεκινάει από την αίθουσα τρία [3], όπου αναπτύσσεται η θεματική του ΕΙΜ, «Η αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων 1670- 1821». Στην ενότητα αυτή το Μουσείο παρουσιάζει, μεταξύ άλλων, την ανάπτυξη του ελληνικού ναυτικού και του εμπορίου τον δέκατο έκτο αιώνα. Τα σημαντικά σημεία από το αφήγημα του Μουσείου, τα οποία λειτουργούν ως υπόβαθρο για την ανάπτυξη του Β' σταθμού της περιοδικής έκθεσης συμπυκνώνονται στο παρακάτω κείμενο: «Τα ελληνικά γίνονται γλώσσα του εμπορίου και της παιδείας σε όλη τη βαλκανική και ελληνικές κοινότητες εγκαθίστανται σε όλη την Ευρώπη. Με το εμπόριο, ο άνθρωπος ανοίγει τους πνευματικούς του ορίζοντες, γνωρίζει πολιτισμούς, μαθαίνει γράμματα και παίρνει ιδέες, πλουτίζει κοινωνικά, πνευματικά και υλικά»³².

Η αίθουσα παρουσιάζει τη δράση και τη συμβολή των Φαναριωτών, ενώ μέρος της αφορά τον Ρήγα Βελεστινλή, ο οποίος προσπαθώντας να δια φωτίσει τους ομογενείς δημοσιεύει στη Βιέννη την περίφημη χάρτα του, το 1777.

³² Απόσπασμα από το πρόγραμμα «Αγγίζουμε την ιστορία» του ΕΙΜ, διαθέσιμο στον ιστότοπο <https://www.youtube.com/watch?v=BfxoLyWIPks&t=9s> (τελευταία επίσκεψη στις 25/03/2019).

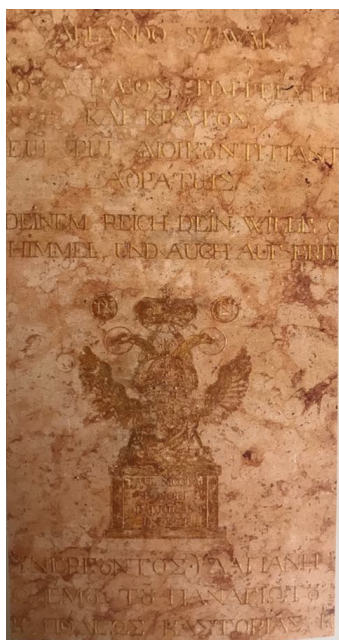
Πάνω στο κεντρικό αφήγημα, ο σταθμός της περιοδικής έκθεσης επιδιώκει να μιλήσει για την πολιτιστική κληρονομιά που αναδύθηκε στην Ουγγαρία μέσα από τις συντεχνίες και τα σήματα εμπορίου. Ο σταθμός της πρότασης κορυφώνεται με μια αναφορά στον Ρήγα Βελεστινλή και το ιδεολογικό του βάρος. Η συμπερίληψή του Ρήγα στην πρόταση έκθεσης επιδιώκει να επιτευχθεί μια άμεση σύνδεση και γεφύρωση με τη θεματική της μόνιμης έκθεσης του Μουσείου, η οποία είναι αφιερωμένη και σε αυτόν.

Προτεινόμενα κείμενα και αφηγηματικά μέσα Β' Σταθμού

«Οι δρόμοι του εμπορίου»

Για την Ουγγαρία, ο 18^{ος} αιώνας σηματοδότησε μια περίοδο ανάπτυξης και ανοικοδόμησης. Οι αγορές της Ανατολής, στις αρχές του αιώνα προσέφεραν γόνιμο έδαφος και οι Αψβούργοι, για να επωφεληθούν προσκάλεσαν εμπόρους με Οθωμανική υπηκοότητα, ώστε να φέρουν εις πέρας τις εμπορικές συναλλαγές. Οθωμανοί υπήκοοι, κυρίως Έλληνες, Βλάχοι, Σέρβοι και Βούλγαροι κινήθηκαν πάνω στους μεγάλους δρόμους σύνδεσης και ανέλαβαν το εμπόριο μεταξύ Ανατολής και Δύσης (Perenyi, Vegh, 2012)

Ο πληθυσμός της Ουγγαρίας, που είχε ήδη αρχίσει να αλλάζει κατά την Οθωμανική περίοδο, τα επόμενα χρόνια συντίθεται από ένα μωσαϊκό εθνοτήτων.

Εικ. 45. Η πλάκα διακοσμούσε τον τάφο Έλληνα Καθολικού, με το όνομα Paul Nikolau και χρονολογείται το 1803. Αντικείμενο από το Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης. Το κείμενο είναι γραμμένο στα ούγγρικά, στα λατινικά και στα ελληνικά. Στα ελληνικά αναγράφεται: ΕΝΕΡΓΟΥΝΤΟΣ ΔΑΠΑΝΗ ΕΜΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ.

Το αντικείμενο που προτείνεται να παρουσιαστεί σε αυτό το σταθμό ανήκει στις συλλογές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης και αφορά μια επιτύμβια στήλη, που φέρει κείμενο σε τρεις γλώσσες, μια εκ των οποίων είναι τα ελληνικά. Προτείνεται, σε συνεργασία με το Ιστορικό Μουσείο της

Βουδαπέστης, η δημιουργία αντιγράφου της επιφάνειας που φέρει το κείμενο. Η δημιουργία αντιγράφου προτείνεται, καθώς πρόκειται για ένα σπάνιο αντικείμενο, το οποίο δύσκολα θα μπορούσε να διατεθεί λόγω του μεγάλου του όγκου και του βάρους του³³. Κύριος στόχος, μέσα από τη δημιουργία αντιγράφου είναι η αναπαραγωγή του γραπτού κειμένου που φέρει η στήλη. Ακολουθώντας, το μήνυμα που μεταφέρεται δεν αλλοιώνει αλλά εκλύει την ιστορικότητα του (Νάκου, 2000α : 235).

Το αντίγραφο, όντας απτικό αντικείμενο λαμβάνει πολλαπλούς ρόλους και εξυπηρετεί ποικίλες «ανάγκες» των επισκεπτών. Η εγγύτητα που προσφέρουν τα χειροπιαστά υλικά εντυπωσιάζει και προκαλεί το ενδιαφέρον, μιας και η παρουσία του αντιγράφου και η υφή του γίνεται άμεσα αντιληπτή από την αίσθηση της αφής. Το αυθόρμητο ενδιαφέρον που προκαλεί το απτικό αντικείμενο ενός μουσείου μπορεί να διευκολύνει τη συστηματική εισαγωγή στην ιστορική ερμηνεία και να ενεργοποιήσει περαιτέρω την προσήλωση του επισκέπτη να κατανοήσει τη χρήση του, την επεξεργασία της κατασκευής του, τη σύγκριση με άλλα οικεία αντικείμενα κ.ο.κ (Φιλιππουπολίτη, 2015).

Τα υλικά κατάλοιπα, ως χειροπιαστό παρελθόν είναι μοναδικά και τα αντίγραφα σαφώς δεν έχουν την ίδια ιστορική αξία με τα αυθεντικά αντικείμενα. Ωστόσο, η δυνατότητα της φυσικής επαφής με τα αντικείμενα στον χώρο ενός μουσείου ενεργοποιεί διαδικασίες και συναισθήματα που δεν δύναται να προκληθούν μόνο κατά τη θέασή τους.

Στη συνέχεια του Β' Σταθμού ακολουθεί αναφορά σε διαδικασίες που πραγματοποιούσαν τα μέλη των συντεχνιών στην Ουγγαρία, ως κατάλοιπο της λαϊκής παράδοσης της Κεντρικής Ευρώπης, οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

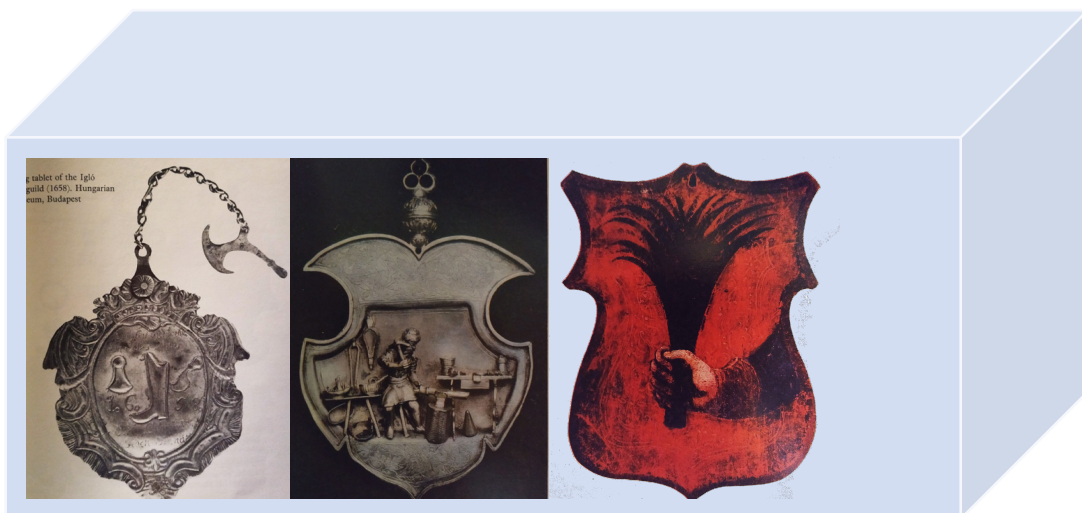
³³ Η ψηφιακή εικόνα του αντικειμένου δύναται να αποσταλεί στο Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Αθήνας από το Ιστορικό Μουσείο της Βουδαπέστης. Το αντίγραφο μπορεί να σχηματιστεί μέσω της δημιουργίας του εγχάρακτου αποτυπώματος των γραμμάτων και του διακοσμητικού θέματος σε επίπεδη επιφάνεια γύψου και να ακολουθήσει η αισθητική αποκατάσταση του, με τρόπο που θα μιμείται την όψη της μαρμάρινης στήλης. Το αντίγραφο του εγχάρακτου κειμένου ενδείκνυται να συμμετάσχει και στο πρόγραμμα του ΕΙΜ «Αγγίζουμε την ιστορία».

Προτεινόμενα κείμενα και ενδεικτικά αντικείμενα Β' Σταθμού

Η Ευρώπη διατηρεί μια μακραίωνη παράδοση στις συντεχνίες εμπόρων και βιοτεχνών. Αναπτύχθηκαν τον 13^ο αιώνα, ως προέκταση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και αποτέλεσαν σημαντικό κομμάτι της ζωής των πόλεων και της επαρχίας.

Όταν ένας τεχνίτης εγκρινόταν από τη συντεχνία, αποκτούσε το δικαίωμα να τοποθετήσει το σύμβολο της στην έδρα και στην κατοικία του. Έτσι αναγνωριζόταν από όλους ως μέλος της (Csatkai, 1971).

Το κάλεσμα μεταξύ των μελών της κάθε συντεχνίας, με αφορμή κάποιο ζήτημα ή την αναγγελία σημαντικού γεγονότος γινόταν από το εγκεκριμένο μέλος, το οποίο καλούσε τα υπόλοιπα μέλη περιφέροντας μια πινακίδα με το σύμβολο της συντεχνίας. Άλλοτε πάλι, το μέλος έφερε αντίστοιχο διακριτικό μενταγιόν. Οι διαδικασίες αυτές άφησαν πίσω τους περίτεχνα αντικείμενα και έργα τέχνης της λαϊκής παράδοσης (Grafik, 2008)

Εικ. 46, 47, 48 (Csatkai, 1971; Nagybakay, 1981)

Από αριστερά προς τα δεξιά εικονίζονται δύο μενταγιόν με σύμβολα από συντεχνίες και μια πινακίδα καλέσματος.

Τα αντικείμενα που ακολουθούν αφορούν τρισδιάστατες «πινακίδες» εμπορευμάτων και υπηρεσιών που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, λόγω της καλαισθησίας τους και της ιδιαιτερότητας τους. Ενδείκνυται να αναρτηθούν κατά τον τρόπο που αναρτιούνταν και στο παρελθόν, ως πινακίδες

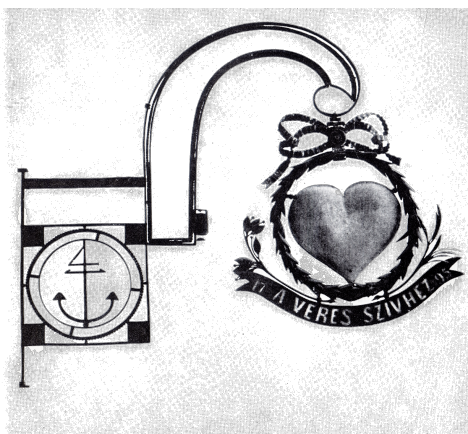
Εικ. 49 Στο Kiscelli Museum, τμήμα των συλλογών εμπορικών συμβόλων εκτίθενται κατά τον τρόπο που εικονίζεται εδώ . Η φωτογραφία προέρχεται από τον ιστότοπο του Kiscell Museum.

Πριν από τον 19^ο, λίγοι μπορούσαν να διαβάσουν ή να γράψουν, όλοι όμως μπορούσαν εύκολα να αναγνωρίσουν τα σύμβολα και τις μορφές. Η Γερμανία, η Αυστρία και αργότερα, τον 18^ο αιώνα, η Ουγγαρία δημιούργησαν περίτεχνες μορφές και συνθέσεις που απεικόνιζαν το εμπόρευμα ή την υπηρεσία που πωλούσαν. Συνήθως ήταν τρισδιάστατες κατασκευές, ώστε να διακρίνονται από όποια κατεύθυνση κι αν βρισκόταν ο περαστικός.

Εικ.50 (Csatkai, 1971)
Σύμβολα εμπορευμάτων, τέλη του 18^{ου} αιώνα

Οι Έλληνες απόδημοι έμποροι δημιούργησαν κοινότητες και κομπανίες και εντάχθηκαν σταδιακά στις νέες κοινωνίες. Όσοι εξελίχθηκαν και πλούτισαν μέσα από τις δραστηριότητές τους απέκτησαν εξατομικευμένα λογότυπα, τα οποία τοποθετούσαν έξω από τις κατοικίες τους και την έδρα των εργασιών τους.

Εικ. 51 (Csatkai, 1971)

Σύμβολο εμπόρου μπαχαρικών «Κόκκινη καρδια», 1795

Διακρίνεται ο συμβολισμός του 4% που υποδηλώνει το εμπορικό κέρδος, η άγκυρα ως σύμβολο του ποταμού και ο διπλός σταυρός της ορθόδοξης θρησκείας.

Το σύμβολο αυτό απαντάται και σε θυρεό Έλληνα εμπόρου κοντά στο Δημαρχείο της πόλης Tokaji (Σταματόπουλος, 2010, Σιώκης, 2014)

Το Μουσείο συλλογίζεται:

Το λογότυπο έπαιξε σημαντικό ρόλο ώστε να αναγνωρίζεται κανείς ως ενεργό μέλος του εκάστοτε είδους εμπορίου και της συντεχνίας.

Για τους απόδημους εμπόρους, η δημιουργία και η χρήση του λογότυπου είχε ίσως μεγαλύτερη σημασία, καθώς θα τους βοηθούσε να ενταχθούν δυναμικά στις κοινωνίες υποδοχής και να αναγνωριστούν μέσω της επαγγελματικής του δραστηριότητας.

Η ανάπτυξη του βαλκανικού εμπορίου έφερε του Έλληνες ή τους εξελληνισμένους εμπόρους στην Κεντρική Ευρώπη. Οι πρώτες εφημερίδες στην ελληνική γλώσσα τυπώθηκαν εκεί και συγκεκριμένα στη Βιέννη (1784-1812). Στους κόλπους αυτής της κοσμοπολίτικης διασποράς ρίζωσαν οι ιδέες της Γαλλικής επανάστασης, ο φιλελευθερισμός και οι μέθοδοι πολιτικής οργάνωσης.

Ο Ρήγας Βελεστινλής, (1757 - 1798) ταξίδεψε και διάβασε πολύ.

Μετέφρασε στα ελληνικά, επιστημονικά ευρωπαϊκά κείμενα και επαναστατικά φυλλάδια.

Μέχρι τα σαράντα του χρόνια προσπάθησε σθεναρά να αλλάξει το κατεστημένο των αυταρχικών ηγεμονιών.

Τα λόγια του ταξίδεψαν από τη Βιέννη μέχρι τον προορισμό τους, εκεί που οι άνθρωποι αξίζουν μια ελεύθερη ζωή. Εκεί έγιναν τραγούδι.

να είμαστε
όλοι ίσοι

Βιέννη, 1797

Φεραίος, Ρ., Τα δίκαια του Ανθρώπου, Βιέννη, 1797.

Εικ 52, 53. Μορφές του Ρήγα Βελεστινλή αποτέλεσμα ψηφιακής επεξεργασίας χαρακτηριστικού έργου.

Όπως προαναφέρθηκε, ο σταθμός της πρότασης κορυφώνεται με μια αναφορά στον Ρήγα Βελεστινλή, καθώς επιδιώκεται η γεφύρωση της περιοδικής έκθεσης, με την μόνιμη έκθεση του Μουσείου, το οποίο αφιερώνει, μεγάλο τμήμα της θεματικής της αίθουσας τρία [3] στον Ρήγα.

Ο Ρήγας Βελεστινλής μέσα από τα γραπτά του, τις εκδόσεις και τους ανθρώπους με τους οποίους σχετίζεται φαντάζει ένας άνθρωπος της νεωτερικής εποχής. Επιχειρήθηκε, στο πλαίσιο της εργασίας, η απεικόνισή της μορφής του μέσω μιας ψηφιακά επεξεργασμένης εικόνας, επιδιώκοντας, αυτή να ανάγει τον συμβολισμό στο παρόν. Η επιλογή της απεικόνισης του στο πλαίσιο της περιοδικής έκθεσης παραπέμπει ταυτόχρονα στην Ελληνική Επανάσταση και στη διεθνή διάσταση της, καθώς ο ίδιος επηρεάστηκε βαθιά από τις ιδέες του Διαφωτισμού και της Γαλλικής Επανάστασης.

Παράλληλα, διαπιστώνεται μέσα από τα κείμενα των ερευνητών που ασχολούνται με το έργο και τη ζωή του Ρήγα Βελεστινλή, πως υπάρχουν αναφορές, διατυπωμένες σε υποθετικό λόγο, για τη σχέση που ενδεχομένως είχε με τον Ούγγρο επαναστάτη Ignac Martinovics³⁴. Η ιστορικές έρευνες αφορούν τόσο το ζήτημα αυτό καθαυτό, ενώ επεκτείνονται και σε θέματα που αφορούν τους Έλληνες πάροικους και την πολιτική και κοινωνική τους στάση, στις κοινωνίες της Ουγγαρίας κατά τα χρόνια που ανθούσαν επαναστατικές ιδέες μεταξύ των Ούγγρων διανοούμενων³⁵. Παράλληλα, οι μελέτες υπογραμμίζουν την έμμεση σύνδεση του Ρήγα με την Ουγγαρία μέσα από τους συνεργάτες του, Γιάννη Καρατζά και Θεοχάρη Τουρούντζια, οι οποίοι έδραζαν στην Πέστη και συνέβαλαν σημαντικά στη διάδοση των γραπτών του (Fuves, 1971)³⁶.

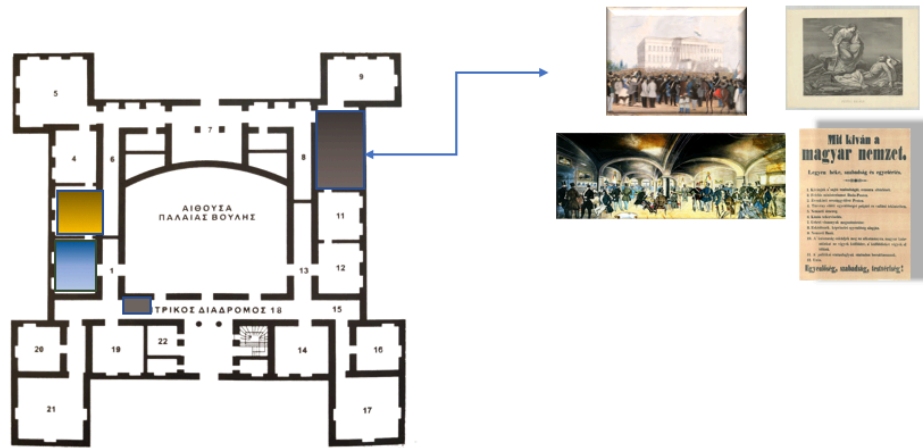
Στο πλαίσιο της μουσειολογικής πρότασης, δημιουργήθηκαν διάφορες παραλλαγές της μορφής του. Προτείνεται να αξιοποιηθούν στην εικονογράφηση της επιφάνειας των κειμένων, στον τρίτο σταθμό της περιοδικής έκθεσης ή να αναρτηθούν σε μια από τις επιφάνειες των κύβων, του αναδραστικού εκθέματος.

³⁴ Ο Ignac Martinovics, (1755-1795), Ούγγρος επαναστάτης, μιλούσε για μια πολυεθνική χώρα και προέβλεπε τη δημιουργία ομόσπονδων επαρχιών στα όρια κάθε εθνικής οντότητας. Οι επαρχίες, σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του θα διατηρούσαν τις δικές τους συνήθειες, τη γλώσσα τους και τη θρησκεία τους. Εκτελέστηκε στις 20 Μαΐου του 1795 και η εκτέλεση του αποτέλεσε το σύμβολο της αντίστασης κατά των Αψβούργων (Παπακωνσταντίνου, 1999).

³⁵ Για τις διερεύνηση των πολιτικών συνθηκών που επικρατούσαν στη Πέστη τα χρόνια της δράσης του Ρήγα Βελεστινλή, κύριες πηγές αποτέλεσαν : Fuves, O, 1971. *The Philike Hetairia of Rhigas and the Greeks of Pest*. Balkan Studies 12, 117-122 και Παπακωνσταντίνου, K., 1999. *Η Βουδαπέστη Στα Χρόνια Του Ρήγα. Μνήμων*, 21, σ. 201-210.
<http://Dx.Doi.Org/10.12681/Mnimon.792> (τελευταία επίσκεψη στις 26/1/2019)

³⁶ Ο Γιάννης Καρατζάς ηλικίας 31 ετών, ο οποίος εκτελούσε το έργο του νεωκόρου σε ελληνική εκκλησία στη Πέστη και ο έμπορος Θεοχάρης Τουρούντζιας, 22 ετών (Fuves, 1971)

3.4.4. Σταθμός Γ' «Η Ευρώπη των Εθνών»

Εικ. 54. Κάτοψη του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου και της μόνιμης έκθεσής του – Ένδειξη Σταθμού της περιοδικής έκθεσης

Ο Γ' Σταθμός φέρει τον τίτλο «Η Ευρώπη των Εθνών» και επιλέχθηκε να ενταχθεί στην αίθουσα δέκα [10]. Η αίθουσα αναφέρεται στην περίοδο μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους και την εποχή του Όθωνα, ο οποίος κυβερνά απολυταρχικά, ενώ κατά την διακυβέρνησή του επικρατεί δυσαρέσκεια και σημειώνονται έντονες αντιδράσεις. Το Μουσείο αναφέρεται στην επανάσταση του 1843, όπου πρωταγωνιστούν ο Ιωάννης Μακρυγιάννης, ο Δημήτριος Καλλέργης και άλλοι αγωνιστές και πολιτικοί και η οποία οδηγεί στην καθιέρωση Συνταγματικής Μοναρχίας το 1844. Πολλές στάσεις και εξεγέρσεις έγιναν κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Όθωνα και της Αμαλίας. Η συσσωρευμένη λαϊκή δυσαρέσκεια και η τελευταία εξέγερση τον Οκτώβριο του 1862 υποχρεώνει τον Όθωνα να εγκαταλείψει το θρόνο και τη χώρα. Ο τελευταίος σταθμός επιλέγεται να προβληθεί σε αυτή την αίθουσα, καθώς επιδιώκεται να αναπτυχθεί η συνδυαστική σκέψη του επισκέπτη πάνω στην ελληνική επανάσταση και τις επαναστάσεις που ξέσπασαν στην Ευρώπη λίγο αργότερα. Στόχος δεν είναι να γίνει κάποια παράθεση γεγονότων που οδήγησαν σε μια ακολουθία επαναστάσεων, ούτε να εννοηθεί πως οι εξεγέρσεις στην Ελλάδα είχαν άμεση σχέση με τις επαναστάσεις στην Ευρώπη, καθώς τα κράτη που διαμορφώνονταν εκείνη την περίοδο βρίσκονταν σε διαφορετικό στάδιο ανάπτυξης. Αυτό που επιχειρείται αφορά περισσότερο τον συμβολισμό των επαναστάσεων που εκδηλώθηκαν μέσα από τις αξίες της εποχής, την αυτοθυσία, την αποφασιστικότητα και την επιμονή.

Κατά την έρευνα που πραγματοποιήθηκε για την ανάπτυξη αυτού του σταθμού, εντοπίστηκαν τα αιτήματα των Ούγγρων που οδήγησαν στην εξέγερση στην Πέστη στις 15 Μαρτίου του 1848. Κάποια από τα αιτήματά τους αποτελούσαν διεκδικήσεις και των υπόλοιπων κρατών που επαναστάτησαν. Προτείνεται η παρουσίασή τους μέσω έντυπων αντιγράφων, καθώς η θέασή τους βοηθάει τον επισκέπτη να κατανοήσει τα αιτήματα της εποχής και τις κοινωνικές συνθήκες της ιστορικής περιόδου.

Προτεινόμενο κείμενο και ενδεικτικά αντικείμενα Γ' Σταθμού

«Η Ευρώπη των Εθνών»

Τον Μάρτιο του 1848, στη Βιέννη, τη Βενετία, το Μιλάνο, το Βερολίνο στην Ηγεμονία της Μολδαβίας και αλλού, λίγο νωρίτερα ή λίγο πιο μετά ξέσπασε ένα κύμα επανάστασης χωρίς προηγούμενο στην Ευρώπη.

Εικ. 55. Στις 15 Μαρτίου του 1848, στο προαύλιο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου στη Βουδαπέστη, τα αιτήματα της επανάστασης διαβάστηκαν δυνατά, μαζί με την ποίηση του Sandor Petöfi.

Υδατογραφία από το Ιστορικό Μουσείο Βουδαπέστης 1848

Description: Unknown Artist: Assembly at the National Museum, March 1848. Paper, Gouache.

Budapest History Museum, Municipal Gallery

Στις τεκτονικές στοές , στις μυστικές συναντήσεις
και στα καφενεία της Ευρώπης μιλούσαν για ισότητα και δημοκρατικές ελευθερίες.
Αυτές οι αξίες αφορούσαν τους αστούς που ζητούσαν πολιτικά δικαιώματα,
τους αγρότες και τους εργάτες, που βίωναν συνθήκες εξαθλίωσης και αποκλεισμού.

Εικ.56. Στην εικόνα αποτυπώνεται το ιστορικό καφέ Pilvax στην Πέστη τη δεκαετία του 1840,
Εικόνα από τον σύνδεσμο : <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pilvax>

Οι κοινότητες των Ελλήνων στη Βουδαπέστη και περισσότερο οι νέοι
επηρεάστηκαν από τον γενικότερο αναβρασμό και τα γεγονότα
(Παπακωνσταντίνου, 1999, Fuves, 1971).

Οι ριζοσπάστες νέοι, όπως ο ποιητής Sándor Petőfi πυροδότησαν την επανάσταση
στο καφενείο Pilvax στις 15 Μαρτίου 1848.

Η επανάσταση στην Ουγγαρία ξεκίνησε στις 15 Μαρτίου 1848, με μαζικές διαδηλώσεις στην Πέστη και στη Βούδα. Εξελίχθηκε σε πόλεμο ανεξαρτησίας από την Αυστριακή Αυτοκρατορία όταν η Βιέννη απέστειλε στρατό για να επανακτήσει την εξουσία. Ήταν από τις πιο δυναμικές που ξέσπασαν την «Άνοιξη των Λαών» και καταστάλθηκε μετά από ένα χρόνο. Όμως, όπως οι υπόλοιπες εξεγέρσεις και επαναστάσεις ανά την Ευρώπη άφησε πίσω ένα κομμάτι από το παλιό καθεστώς.

Εικ. 57. Αριστερά εικονίζονται τα αιτήματα της επανάστασης των Ούγγρων. Τυπώθηκαν και μοιράστηκαν μαζικά στις 15 Μαρτίου του 1848. Η εικόνα είναι διαθέσιμη στον σύνδεσμο :

https://en.wikipedia.org/wiki/12_points_of_the_Hungarian_Revolutionaries_of_1848

Εικ. 58 Δεξιά εμφανίζονται, μεταφρασμένα στα ελληνική από αγγλική μετάφραση, τα αιτήματα των Ούγγρων που οδήγησαν στην επανάσταση του 1848.

Εικ. 59 Χαρακτικό
Elte University Library Βουδαπέστη

Ο Sándor Petőfi αναγνωρίστηκε ως ο εθνικός ποιητής της Ουγγαρίας και έγινε σύμβολο της Εποχής των Μεταρρυθμίσεων, Όταν οι εκτεταμένες κοινωνικές αναταραχές οδήγησαν στον «Πόλεμο της Ελευθερίας» έχασε τη ζωή του (1848).

Ακόμη και σήμερα, το πρόσωπό του αποτελεί σύμβολο και ο στίχος του συνεχίζει να εμπνέει την πολιτική σκέψη.

Προτείνεται να πραγματοποιηθεί η μετάφραση των αιτημάτων της Ουγγρικής Επανάστασης στα ελληνικά, από γνώστη των δύο γλωσσών για την πιστή απόδοση του κειμένου. Το φυλλάδιο στη μία του όψη θα απεικονίζει τα αιτήματα, ως έντυπο αντίγραφο του πρωτότυπου και στην πίσω πλευρά θα αναπτύσσεται η μετάφρασή τους στα ελληνικά.

Η δυνατότητα που παρέχεται μέσα από τη διάθεση του συγκεκριμένου εποπτικού υλικού, εξυπηρετεί την ενίσχυση της κατανόησης των αιτημάτων της εποχής, ενώ η απτική επαφή επιτελεί το σκοπό της εν-συναίσθησης και της περαιτέρω κατανόησης της ιστορικής περιόδου. Καθώς το κείμενο διατέθηκε σε πολλαπλά αντίτυπα στον κόσμο, πριν την έναρξη της επανάστασης, η διάθεσή του σε πολλαπλά αντίτυπα μέσα στο Μουσείο παραπέμπει στον αρχικό του ρόλο – να μοιραστεί. Πολλά από τα αιτήματα μεταφρασμένα σε νέα ελληνικά παραπέμπουν σε όρους που χρησιμοποιούνται σήμερα, επομένως πρόκειται για ένα ζωντανό κείμενο, που ευνοεί στην προσέγγιση του συγκεκριμένου και δημιουργεί την αίσθηση πως ο δέκατος ένατος αιώνας δεν ανήκει στο πολύ μακρινό παρελθόν.

Ο σταθμός ολοκληρώνεται προβάλλοντας φωτογραφικά τεκμήρια από τα τέλη του δέκατου ενάτου αιώνα και την εποχή της ευημερίας και της ανάπτυξης για τη Βουδαπέστη. Ο επίλογος ανατρέχει σε αυτή την περίοδο, καθώς πολλά από τα κτήρια που συνθέτουν τη σημερινή Βουδαπέστη οικοδομήθηκαν τότε. Επιχειρείται έτσι μια γεφύρωση της τότε εποχής με το παρόν.

Στη δύση του αιώνα η Βουδαπέστη θα γνωρίσει ραγδαία ανάπτυξη .

Το 1873, η Βούδα, η Πέστη και η Ομπούντα ενώνονται
και η πόλη αναγεννάται.

Στην επέτειο των χιλίων χρόνων από την ίδρυση του βασιλείου της,
η Ουγγαρία θα γιορτάσει την έναρξη μιας νέας εποχής με την επιβλητική
ανοικοδόμηση της Βουδαπέστης και τα καινοτόμα έργα στις μεταφορές.

Το 1896 κατασκευάζεται η υπόγεια γραμμή σιδηροδρόμου,
πολλά κτίρια ανακαινίζονται και η πόλη αναπλάθεται
συνδυάζοντας την ιστορικότητα και το μέλλον.

Εικ. 60, 61, Από το φωτογραφικό αρχείο του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης

Ομοίως και εδώ, οι φωτογραφίες αφορούν ιστορικά τεκμήρια της ανοικοδόμησης της πόλης στα τέλη του δέκατου ενάτου αιώνα. Διακρίνεται η κατασκευή του υπόγειου σιδηρόδρομου και οι άνθρωποι που εργάστηκαν στο έργο. Οι φωτογραφίες ανήκουν στη συλλογή φωτογραφιών του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης.

Συμπεράσματα

Η εργασία, από τα πρώτα στάδια της σύλληψης της μουσειολογικής πρότασης επιχείρησε να οδηγηθεί κατά κάποιον τρόπο στη διερεύνηση του αντίκτυπου της εκθεσιακής πρακτικής που προτείνει. Μέσα από την αναζήτηση παρόμοιων εγχειρημάτων, το θεωρητικό υπόβαθρο προσανατολίστηκε σε θέματα που αφορούν την προσέγγιση της ευρωπαϊκής ιστορίας, από τα εθνικά μουσεία. Ο διάλογος που πραγματοποιείται τα τελευταία χρόνια στρέφεται στον πολιτισμό, ως εργαλείο ενσωμάτωσης και μοχλό για τη διαμόρφωση μιας κοινής ευρωπαϊκής συνείδησης. Παράλληλα, ο διάλογος αυτός υπογραμμίζει τα οφέλη και την σημασία της αξιοποίησης του πολιτισμού, για την ενίσχυση του αισθήματος του ανήκειν στην ευρωπαϊκή γειτονιά, ενώ δίνεται έμφαση στην ανάγκη, για τη διαμόρφωση μιας ευρωπαϊκής ταυτότητας, διαρκώς εξελισσόμενης και όχι στατικής, με σεβασμό στη διαφορετικότητα (Μούσης: 2011).

Τα μουσεία ιστορίας και συγκεκριμένα αυτά που, μέσα από τις συλλογές τους παρουσιάζουν το αφήγημα της τοπικής και εθνικής ιστορίας είναι βασικοί θεσμοί που εκπροσωπούν εθνικές αξίες. Από τη μελέτη της ιστορικής περιόδου της Ελληνικής Επανάστασης γίνεται αντιληπτό ότι τα γεγονότα και οι προεκτάσεις τους προσεγγίζονται από τη σύγχρονη ιστορική έρευνα, μέσα από το διεθνές πρίσμα. Συνάμα, μελετώντας την ιστορική περίοδο του δέκατου ενάτου αιώνα στην Ευρώπη όσον αφορά τα επαναστατικά κινήματα που αναπτύχθηκαν, διαπιστώνεται πως οι αλλαγές που επιτελέστηκαν μέσω αυτών αποτελούν, ως ένα βαθμό, πολιτισμικό απόθεμα ενός συνόλου από κράτη.

Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, μέσα από μια περιοδική έκθεση αντικειμένων που παρουσιάζουν στοιχεία από την ιστορία και τον πολιτισμό ενός άλλου έθνους προσεγγίζει την ιστορία, δημιουργώντας ευκαιρίες για διάλογο, αναπτύσσει απροσδόκητες και ταυτόχρονα γνώριμες συνδέσεις, ενεργοποιεί τον στοχασμό πάνω στα ιστορικά γεγονότα αλλά και σχετικά με τον ρόλο του ίδιου του Μουσείου μέσα στη σύγχρονη κοινωνία. Εμπλουτίζοντας το εθνικό αφήγημα και ταυτόχρονα, απομακρύνοντας το κέντρο βάρους του από τον αυτοαναφορικό εθνικό λόγο, στοχεύει σε μια μουσειακή νοηματοδότηση, η οποία αποκαλύπτει πτυχές που αφορούν την αισθητική, την πολιτική, τη θρησκευτική, κ.ο.κ διάστασή του αφηγηματός του. Έτσι, μεταξύ των διεργασιών που αναπτύσσονται, δημιουργούνται και οι κατάλληλες προϋποθέσεις, ώστε η έκθεση να κερδίσει το ενδιαφέρον μεγαλύτερης μερίδας κοινού.

Τα Μουσεία, με πυρήνα τις συλλογές τους είναι σε θέση να αναπτύξουν συνεργασίες, προωθώντας και ενισχύοντας την ανταλλαγή σκέψεων, προβληματισμών, μουσειολογικών προσεγγίσεων και πρακτικών. Ένα από τα ζητούμενα για τη δημιουργία μιας έκθεσης, όπως αυτή που προτείνεται στην παρούσα εργασία είναι η συνεργασία των δύο Μουσείων και η από κοινού σκέψη πάνω σε θέματα που αφορούν την επιλογή των αντικειμένων αλλά και την υποστήριξη των

συμφραζομένων (Passini, 2011). Κατά τη διάρκεια της μελέτης και αφού πραγματοποιήθηκε έρευνα στις ψηφιακές συλλογές των Μουσείων προσεγγίστηκαν από την γράφουσα οι επιμελητές των συλλογών του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης. Στους παραπάνω, κατέστη γνωστός ο σκοπός της εργασίας, με την προσδοκία να δημιουργηθεί μια συνεργασία εν τη γενέσει μιας μουσειολογικής πρότασης, προσκαλώντας το Μουσείο να συμβάλει σε αυτήν, με τη δική του ιστορική γνώση και προσέγγιση. Αυτό που έγινε αντιληπτό ήταν πως η ανταπόκριση πάνω σε μια συγκεκριμένη και ταυτόχρονα ασαφή θεματική, καθώς δεν είχε αναπτυχθεί ακόμη η σύλληψη της μουσειολογικής πρότασης ήταν εξ αρχής πολύ θετική και προκάλεσε το ενδιαφέρον της συμμετοχής στη διαμόρφωση της. Η γόνιμη συζήτηση με τους επιμελητές του Ιστορικού Μουσείου της Βουδαπέστης βοήθησε στον προσανατολισμό της έρευνας στις εθνογραφικές συλλογές των εμπορικών συμβόλων, οι οποίες παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον, αφού σχετίζονται με τις ζωές, τον πολιτισμό και την ιστορία των συντεχνιών, που αποτελούν, παράλληλα, σημαντική σελίδα του πολιτισμού και της ιστορίας των Ελλήνων.

Για την αποφυγή της «λανθασμένης» προσέγγισης των θεμάτων, ένας τρόπος τεκμηρίωσης που προτιμήθηκε στην παρούσα εργασία ήταν η τεκμηρίωσή τους, μέσα από τα κείμενα των δύο Μουσείων. Παράλληλα, αυτό που έγινε αντιληπτό είναι πως, προσεγγίζοντας τα ιστορικά γεγονότα είναι δύσκολο να σταθεί κανείς σε αυτά και να αξιοποιήσει στοιχεία, όντας βέβαιος για τον αντίκτυπό τους στο σήμερα. Αυτό θα μπορούσε ίσως να επιτευχθεί σε μια στέρεη βάση, στην περίπτωση της από κοινού σύνθεσης της έκθεσης από το επιστημονικό προσωπικό των δύο Μουσείων. Μέσα από μια τέτοια συνεργασία, τα Μουσεία, αξιοποιώντας τις αναγνώσεις της ιστορίας και τον βιογραφικό λόγο των αντικειμένων δύνανται να αναπτύξουν επιμέρους αφηγήσεις, με στέρεο υπόβαθρο.

Η έκθεση προτείνει την τοποθέτηση αντικειμένων μέσα στις ενότητες της μόνιμης έκθεσης του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου. Αυτή η πρακτική γέννησε ταυτόχρονα τον προβληματισμό σχετικά με τη διατήρηση της συνοχής και για το αν με αυτό τον τρόπο θα μπορεί να υποστηριχθεί ο διάλογος μεταξύ των αντικειμένων και των επιμέρους αφηγήσεων της περιοδικής έκθεσης, με το σύνολο της εκάστοτε θεματικής ενότητας του Μουσείου. Το ρόλο αυτό επιχειρούν να επιτελέσουν τα κείμενα που συνοδεύουν τον κάθε σταθμό της περιοδικής έκθεσης. Για το σκοπό αυτό, επιδιώχθηκε να προσεγγίζουν την ιστορία της περιόδου, ως ένα είδος κεντρικών αφηγήσεων που παίρνουν την σκυτάλη από το αφήγημα του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, εστιάζοντας σε τμήματα της μόνιμης έκθεσης του.

Η απάντηση για το αν η συνοχή διατηρείται μέσα από το παρόν εγχείρημα μπορεί μόνο υποθετικά να δοθεί. Αυτό που μπορεί ωστόσο να απαντηθεί με βεβαιότητα είναι πως η προτεινόμενη

εκθεσιακή πρακτική δύναται να αποτελέσει «τόπο», όπου ο επισκέπτης θα συμβάλλει στη νοηματοδότηση, μέσα από τη δική του ερμηνεία.

Η επαφή του ανθρώπου με την ιστορία ξεκινάει από τις πρώτες βαθμίδες της εκπαίδευσης και συνεχίζει εφ' όρου ζωής. Σύμφωνα με τη Νάκου (2000 α), η ουσιαστική καλλιέργεια της ιστορικής γνώσης και σκέψης ενισχύεται, όταν η επεξεργασία και ερμηνεία των μουσειακών αντικειμένων, ως ιστορικών μαρτυριών συνδέεται με την ευρύτερη νοοτροπία της εκπαίδευσης. Ωστόσο, το θετικό πρόσημο προκύπτει, όταν αξιοποιείται η ιδιαίτερη κοινωνική και παιδευτική φυσιognωμία του μουσείου, αυτό δηλαδή που το διαφοροποιεί από τη σχολική αίθουσα (Νάκου, 2000 α:22).

Τα αφηγηματικά μέσα που προτείνονται στην περιοδική έκθεση έχουν ως στόχο τη διανοητική και τη φυσική αλληλεπίδραση του κοινού, με το εκθεσιακό περιβάλλον. Οι υλικές μαρτυρίες, οι διαφορετικές θεματικές που αναπτύσσονται, το εποπτικό υλικό και εν γένει το μουσειολογικό σκεπτικό επιδιώχθηκε να διαμορφωθούν, με γνώμονα τις ανάγκες του επισκέπτη. Το μουσείο, προσδοκώντας να επιτύχει αυτούς τους στόχους, δύναται να εμπλουτίσει τον εκθεσιακό χώρο και τα ερμηνευτικά του συστήματα, την εκθεσιακή διαδρομή και τον τρόπο σύνθεσης και διάταξης των αντικειμένων.

Οι εκθέσεις, οργανωμένες κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να βοηθούν τον επισκέπτη να τις επεξεργάζεται, του επιτρέπουν να βυθιστεί στη δική του βιωματική μάθηση. Με αυτό το σκεπτικό, ένας από του στόχους κατά τον σχεδιασμό της έκθεσης ήταν να ενταχθούν σε αυτήν ερωτήματα που απευθύνονται από το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, στον επισκέπτη. Το μουσείο, αντιμετωπίζοντας την ιστορική ερμηνεία, μέσα από τη διατύπωση ερωτημάτων ή προβληματισμών στα συνοδευτικά κείμενα της έκθεσης συμβάλλει στην ενεργοποίηση της κριτικής σκέψης, απέναντι στο αντικείμενο αλλά και απέναντι στο ρόλο του ίδιου του μουσείου, τη σύγχρονη εποχή.

Το κίνητρο για την ανάπτυξη της μουσειολογικής δράσης, η οποία προτείνεται μέσα από την εργασία ήταν να ερευνήσει, μέσα από μουσειολογικές προσεγγίσεις, τρόπους ανάδειξης επιλεγμένων στοιχείων από τον πολιτισμό μιας άλλης χώρας. Ωστόσο, μέσα από τη μελέτη και την αναζήτηση αξιοποιήσιμων στοιχείων διαπιστώθηκε πως, μεταξύ των δύο χωρών, σημειώνονται δεσμοί τόσο στο μακρινό, όσο και στο πρόσφατο παρελθόν, κατά την περίοδο του εμφύλιου πολέμου στην Ελλάδα και τη μετακίνηση Ελλήνων προσφύγων, στα εδάφη της Ουγγαρίας το 1947. Με δεδομένη την κεντροβαρή διάσταση του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, βάσει του κύριου αφηγήματός του, το οποίο επικεντρώνεται στην Ελληνική Επανάσταση και σύμφωνα με τις αρχικές συνισταμένες της εργασίας και του επετειακού εορτασμού της ελληνικής επανάστασης κρίθηκε πως οι σελίδες της νεότερης ιστορίας δεν θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν, στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

Ωστόσο, αυτή η ιστορική συγκυρία προσφέρει γόνιμο έδαφος για την ανάπτυξη μιας μουσειολογικής προσέγγισης, η οποία θα συντελέσει στην ανάπτυξη ουσιαστικών δεσμών με τους απόδημους Έλληνες της «δεύτερης διασποράς». Το φωτογραφικό υλικό που βρίσκεται στο Πνευματικό Κέντρο του χωριού Μπελογιάννης αποτελεί σημαντικό τεκμήριο της έλευσης των προσφύγων του πολέμου, το 1947 και της πρώτης περιόδου της ζωής τους, στην Ουγγαρία. Αντίστοιχα, θα μπορούσε να παρουσιαστεί μια μουσειολογική δράση με πυρήνα αυτό το υλικό και με την τάση να αναδειχθεί η σημερινή εικόνα του χωριού. Ένα ανάλογο εγχείρημα φωτογραφικής έκθεσης πραγματοποιήθηκε, όπως αναφέρθηκε στην εργασία, τον Μάιο του 2019, στην Κοβεντάρειο Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης, μέσω της έκθεσης «Έλληνες στην Ουγγαρία». Η έκθεση, ανάμεσα στις θεματικές ενότητες της παρουσίαζε, μέσα από 70 φωτογραφίες, τους Έλληνες στην Ουγγαρία, μεταξύ των χρόνων 1948-2018. Μια ακόμα μουσειολογική προσέγγιση θα μπορούσε να αξιοποιήσει ζητήματα που αφορούν τους Έλληνες ομογενείς και να αναδείξει τις επιρροές που πιθανώς δέχθηκαν και την κουλτούρα που διαμόρφωσαν, ζώντας ανάμεσα σε δύο πατρίδες. Επιμέρους θεματικές θα μπορούσαν ακόμα να αφορούν την αρχιτεκτονική διαμόρφωση του χωριού Μπελογιάννης, το οποίο μοιάζει να μην διαφέρει από τα χωριά της Ελλάδας.

Λίστα Βιβλιογραφίας

Ελληνικές Πηγές

Αγριαντώνη, Χ. 25 Μαρτίου 2013, Το Ευρωπαϊκό πλαίσιο της Ελληνικής Επανάστασης, (ομιλία) Στο πλαίσιο εορτασμού της ελληνική επανάστασης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: http://www.uth.gr/static/miscdocs/ekdiloseis/20130325_Agriantoni.pdf.
(τελευταία επίσκεψη στις 25/03/2019)

Βασιλειάδου, Μ, Ιωαννίδης, Σ, 25/03/2019.2019, Προ - επετειακές εκδηλώσεις για το 2012, *Η Καθημερινή*, Διαθέσιμο στον σύνδεσμο:
<http://www.kathimerini.gr/1015835/gallery/politismos/atzenta/pro-epeteiak-es-ekdhlwseis-gia-to-2021> τελευταία επίσκεψη στις 25/03/2019

Γκαζή, Α., 2012. Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος. Στο: Γκαζή Α., Μπούνια Α., 2012, *Εθνικά Μουσεία στη Νότια Ευρώπη. Ιστορία και Προοπτικές*, σ. 36-71. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Γκαζή, Α., **Νικηφορίδου**, Α., 2005. Κείμενα για μουσεία και εκθέσεις. Προβληματισμός, μεθοδολογία, μελέτη περίπτωσης. Στο: *Museology-International Scientific Electronic Journal* (ηλεκτρ. περιοδικό), 2, σ. 2-50.
Διαθέσιμο στον σύνδεσμο:
https://www.researchgate.net/profile/Andromache_Gazi/publication/202058878_Keimena_gia_mous_eia_kai_ektheseis_Semasia_methodologia_epharmoges/links/0fcfd50e83b8b54301000000/Keimena-gia-mouseia-kai-ektheseis-Semasia-methodologia-epharmoges.pdf [τελευταία επίσκεψη στις 29/3/19]

Δερμιτζάκη, Αικ, 2013, *Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος: ίδρυση, συλλεκτική πολιτική και άλλες δράσεις (1882-1926)*. (Διδακτορική διατριβή), Αθήνα : Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. (Τελευταία επίσκεψη στις 11/04/2019)

Ευθυμίου, Μ., 2007. Αντί προλόγου: Οι κοινότητες της ελληνικής χερσονήσου κατά την τουρκοκρατία. Μία απόπειρα σχηματικής κατάταξης στον χώρο, κατά την εσωτερική οικονομική και πολιτική τους λειτουργία. *Εώς και Εσπέρια* 7, σ. 239 – 245. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/esperia/article/view/2086/1926> (τελευταία επίσκεψη στις 20/02/19)

Hobsbawm, Ε., 2015. *Η εποχή των επαναστάσεων 1789-1848*. Αθήνα: ΜΙΕΤ

Hobsbawm, Ε., J., 2003, *Η εποχή του κεφαλαίου, 1848-1875*. Αθήνα : ΜΙΕΤ

Καραμανωλάκης, Β., 2015. *Εισαγωγή στις ιστορικές σπουδές*. (στο Διαδίκτυο μέσω e-class) ΕΚΠΑ. Ιανουάριος 2015. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/ARCH289/eisagogistisistorikesspoudes2015.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 14/03/19)

Kaplan (2012), Κατασκευάζοντας και ανασκευάζοντας εθνικές ταυτότητες, στο MacDonald, S. (επιμ.), 2012. *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές. Ένας Πλήρης Οδηγός*, Αθήνα: Εκδόσεις Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς.

Κατσιαρδή-Hering, O. 2011, , *Δούναβης: Ποτάμι πολέμων και ειρήνης – Γέφυρα ψυχών και ειδών, (18ος - μέσα 19ου αι.)* στο: "Σκέυος εις Τιμήν", εκδ. επιμ. Γεώργιος Τσιγάρας, Αθήνα, σ. 405-419.

Κοντοχρήστου, Μ., 2018, (επιμ.), *Διεθνές Γίγνεσθαι και Πολιτισμός. Προκλήσεις και Προοπτικές*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης

Κουλούρη, Χρ., 1988. *Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία (1834 -1914)*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: http://www.iaen.gr/istoria_kai_geografia_sta_ellinika_sholeia_1834_1914_-b-31.html (τελευταία επίσκεψη στις 14/03/2019)

Ληξουριώτης, Ι., 2012. Μύθοι και αλήθειες για την κοινωνική συνοχή. *Καθημερινή*. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.kathimerini.gr/728938/opinion/epikairothta/arxeio-monimessthles/mythoi-kai-alhtheies-gia-thn-koinwnikh-synoxh> [τελευταία επίσκεψη στις 05/2/19]

Μαζαράκης – Αινιάν, Φ., 2013. *Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο στην εποχή της οικονομικής κρίσης-περιορισμοί και προοπτικές*, [ομιλία], Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Στην Πολιτιστική Διαχείριση, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Σπουδών, Αθήνα, 31 Μαΐου 2013 Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <https://www.blod.gr/lectures/to-ethniko-istoriko-mouseio-stin-epohi-tis-oikonomikis-krisis-periorismoi-kai-prooptikes/> (τελευταία επίσκεψη στις 12/04/2019)

Μαντούβαλος, Ι. 2007. Miskolc – Satoraljauihely – Βουδαπέστη: Αναζητώντας τα ίχνη της ελληνικής διασποράς στην Ουγγαρία. (ηλεκτρ. Περιοδικό) *EoakaiEsperia*, 7,σ. 335-365. <http://dx.doi.org/10.12681/eoaesperia.96> (τελευταία επίσκεψη στις 05/3/19)

Μινώτου, Λ.,Μ., 1994. *Το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο*. Αθήνα: Ιστορική Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος

Μπούνια, Α., 2014. Ευρωπαϊκά Εθνικά Μουσεία: σκέψεις για το παρόν και το μέλλον των εθνικών μουσείων, Τα μουσεία και η μουσειολογία στη σύγχρονη κοινωνία. Νέες προκλήσεις,

νέες σχέσεις. Στο: *Αρχαιολογία και Τέχνες*. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.archaiologia.gr/blog/2014/09/29/%CF%84%CE%B1-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%B3%CF%87-7/> (τελευταία επίσκεψη στις 29/11/18)

Μπούνια, Α. & Νικονάνου, Ν. (2008). Η χρήση της κινουμένης εικόνας στα ελληνικά μουσεία: Το βίντεο ως ερμηνευτικό εργαλείο. Στο Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν. και Οικονόμου, Μ. (επιμ.), *Η τεχνολογία στην υπηρεσία της πολιτισμικής κληρονομιάς: διαχείριση, εκπαίδευση, επικοινωνία*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, σσ.363-371

Μπούνια Α., (2009), *Στα παρασκήνια του Μουσείου, Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών*, Αθήνα: Πατάκη

Μπούνια, Α., Νικονάνου, Ν., Νικηφορίδου, Α., Πιτσιάβα, Ε. 2016, «Εθνικά μουσεία: οι απόψεις των επισκεπτών: παρουσίαση της έρευνας στο Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο της Αθήνας», *Museumedu. Εκπαίδευση και έρευνα σε πολιτισμικά περιβάλλοντα*, Ηλεκτρονικό περιοδικό (με κριτές) Εργαστήριο Μουσειακής Έρευνας και Εκπαίδευσης, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, σς. 171-186.

Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/7.%20NATIONAL%20MUSEUMS%20-%20VISITORS'%20PERSPECTIVES.%20A.%20Bounia,%20N.%20Nikonanou,%20A.%20Nikiforidou,%20E.M.%20Pitsiava_0.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 20/05/2019)

Μούσης, Ν., 2011. *Ευρωπαϊκή Ένωση: δίκαιο, οικονομία, πολιτικές*. Αθήνα: Παπαζήση.

Νάκου, Ε., 2000. (α) Ιστορική γνώση και μουσείο. *Μνήμων*, Τομ. 22, σ. 221-237

Νάκου Ε., 2000. (β) *Τα παιδιά και η Ιστορία*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Νικονάνου, Ν., 2010. *Μουσειοπαιδαγωγική: Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκη.

Νικονάνου, Ν., Μπούνια, Α., Φιλίππου-Πολίτη, Α., Χουρμουζιάδη, Α., Γιαννούτσου, Ν., 2015. Μουσειακή μάθηση και εμπειρία σιν 21^ο αιώνα. (ηλεκτρ. Βιβλ.)Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο : <http://hdl.handle.net/11419/712> (τελευταία επίσκεψη στις 15/04/2019)

Ουγγρική Εθνογραφική Εταιρεία, 1996, *Μελέτες από τη λαογραφία των εθνικοτήτων των Αρμενίων, Βουλγάρων, Ελλήνων, Πολωνών και Ρουθηνών της Ουγγαρίας*, τευχος πρώτο (1)

Παπακωνσταντίνου, Κ., 1999. Η Βουδαπέστη Στα Χρόνια Του Ρήγα. *Μνήμων*, 21, σ. 201-210. <http://Dx.Doi.Org/10.12681/Mnimon.792> (τελευταία επίσκεψη στις 26/1/2019)

Παπαναστασίου, Μ., 2015, (επιμ.), *Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Η ιστορία και οι συλλογές του*, Αθήνα, Σ. Κοτσάτος

Σβορώνος, Ν., 1983, *Πως γράφεται η Ιστορία*, [ντοκιμαντέρ], Παρασκήνιο, ΕΡΤ ΑΕ

Σιώκης, Ν., 2014, Η παροικία των Κλεισουριέων στο Ζέμουν (Σεμλίνο). Αμφίδρομες σχέσεις με τον γενέθλιο τόπο στο *Συνέχειες, ασυνέχειες, ρήξεις στον ελληνικό κόσμο (1204-2014)* : οικονομία, κοινωνία, ιστορία, λογοτεχνία : Ε' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών Θεσσαλονίκη, 2-5 Οκτωβρίου 2014 : πρακτικά, επιμ. Κωνσταντίνος Α. Δημάδης, τ. 5, σ. 425-447

Σταματόπουλος, Β., 2010, *Ελληνική κληρονομιά ελληνική ορθόδοξος διασπορά στην Ουγγαρία 17^{ος} – 19^{ος} αιώνας*, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Κοζάνης, Κοζάνη.

Στάμου, Χ., «Imagining the Balkans, Ταυτότητες και Μνήμη στον Μακρύ 19ο Αιώνα», De bor, Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.debor.gr/events/imagining-the-balkans-taftotites-kai-mnimi-ston-makry-19o-aiona> (τελευταία επίσκεψη στις 10/04/2019)

Σταμπόγλη, Ε., Πεντζάνου, Ι., «Πώς θυμόμαστε την Ελληνική Επανάσταση του 1821», Η Αυγή, Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <http://www.avgi.gr/article/10812/8794261/ena-synergatiko-ereunetiko-encheirema-se-psephiako-periballon> (τελευταία επίσκεψη στις 2/03/2019)

Τζιόβας, Δ., 2011. Ο μύθος της γενιάς του Τριάντα. Αθήνα: Πόλις.

Φιλίππουπολίτη, Α., 2015. Εκπαιδευτικές θεωρίες και μουσειακή μάθηση. Στο : **Νικονάνου, Ν.**, Μπούνια, Α., Φιλίππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη, Α., Γιαννούτσου, Ν., 2015. *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*. (ηλεκτρ. Βιβλ.) Αθήνα: Σύνδεσμος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.

Διαθέσιμο στο : <http://hdl.handle.net/11419/712> (τελευταία επίσκεψη στις 15/04/2019)

Χάιτας, Χ. 2015. «Τα μουσεία ως κέντρα Πολιτιστικής Διπλωματίας μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής - Περιπτώσεις της μουσειακής πρακτικής που επεκτείνουν τις διεθνείς σχέσεις», (ομιλία) Heritage & Museums, Γραφείο Ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στην Ελλάδα, Αθήνα, 25 Φλεβάρη. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.blod.gr/lectures/ta-mouseia-os-kentra-politistikis-diplomatias-metaksy-eyropis-kai-mesis-anatolis/> (τελευταία επίσκεψη στις 2/04/2019)

Χατζημιχάλη Αγγ. 1953, Μορφές από τη σωματειακή οργάνωση των Ελλήνων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία: Οι συντεχνίες-Τα ισνάφια, συλλογικός τόμος, *L' Hellenisme Contemporain*, Αθήνα: Imprimerie Nationale

Ξενόγλωσσες πηγές

Alberti, S., 2005. Focus: Museums and The History of Science. Objects and The Museum. *Focus-ISIS*, Vol. 96, No. 4. σ. 559-571 Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://warwick.ac.uk/fac/arts/history/students/modules/hi916/week5/alberti_objects_and_the_museum.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 24/3/19)

Basu, P., 2008. *The Labyrinthine Aesthetic in Contemporary Museum Design*. In *Exhibition Experiments* (eds S. Macdonald and P. Basu). Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: 10.1002/9780470696118.ch2 (τελευταία επίσκεψη στις 14/03/2019)

Black, G., 2009. *Το ελκυστικό Μουσείο, Μουσεία και Επισκέπτες*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα

Blankenberg, M., 2015. *How you can activate the soft power of your museums*, TEDx talk Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://deignark.com/blog/how-you-can-activate-the-soft-power-of-your-museums-ngaire-blankenberg-tedxhamburg/> (τελευταία επίσκεψη στις 10/04/2019)

Bodenstein, F., 2011. Musealizing Napoleon (1837–2011): From Traditional Representations to a Dualistic European Master Narrative. Στο : Dominique Poulot, Felicity Bodenstein & José María Lanzarote Guiral (eds), 2011, *Great Narratives of the Past. Traditions and Revisions in National Museums* Conference proceedings from EuNaMus, *European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen*, Paris 29 June – 1 July & 25-26 November 2011. EuNaMus Report No 4. Published by Linköping University Electronic Press: http://www.ep.liu.se/ecp_home/index.en.aspx?issue=078 © The Author. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.ep.liu.se/ecp/078/027/ecp12078027.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 12/03/2019)

Bounia, A., Nikiforidou, A., Nikonanou, N. & Matossian, A. D., 2012, *Voices from the Museum: Survey Research in Europe's National Museums* EuNaMus Report No 5. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:563949/FULLTEXT03.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 14/04/2019)

Bounia, A., 2010. *Collections in Theory and Practice*

Διαθέσιμο στον σύνδεσμο:

http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/public/training/madrid/Bounia-Mobility_of_collections_21st_Century.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 2/06/2019)

Choulia – Kapeloni S., (2010), Long-Term Loans: A Proposal Within The Framework of Collections Management, στο Pettersson, S., Hagedorn-Saupe, M., Jyrkkiö, T., Weij A. et al., 2010. *Encouraging Collections Mobility - A Way Forward for Museums in Europe* Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.lending-for-europe.eu> (τελευταία επίσκεψη στις 2/06/2019)

Csatkai, A., 1971. *Old trade signs in Hungary*. Budapest: Corvina Press

Desvallees, A. και Mairesse Fr. επίμ., 2014. *Βασικές έννοιες της Μουσειολογίας* (στο Διαδίκτυο). Αθήνα: ICOM - Ελληνικό Τμήμα. Διαθέσιμο στο: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-greece/Ekdoseis/Museology_WEB.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 25/12/18)

Dubin S., 2012. «Βαρβαρότητες σε πολιτισμένους χώρους: Οι «πολιτισμικοί πόλεμοι» στο MacDonald, S. (επιμ.), 2012, *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές. Ένας Πλήρης Οδηγός*, Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

EUNAMUS, 2012. *Striking a Balance: How national museums can contribute to a socially cohesive Europe*. European Commission Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.ep.liu.se/eunamus/Firstpage/striking.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 05/2/19)

EUNAMUS, 2013, *European national museums: Identity politics, the uses of the past and the European citizen*. European Commission Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://cordis.europa.eu/project/rcn/94002/reporting/en> (τελευταία επίσκεψη στις 010/2/19)

European Union, 2005. *Lending to Europe: Recommendations on collection mobility for European museums*. Rotterdam: Ministry of Education, Culture and Science. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: http://www.lending-for-europe.eu/fileadmin/CM/public/documents/policy/Lending_to_Europe.pdf (τελευταία επίσκεψη στις 20/3/19)

Fuves, O., 1971. *The Philike Hetairia of Rhigas and the Greeks of Pest*. *Balkan Studies* 12, 117-122

Grafik, I., 2008. *Catalogues of Museum of Ethnography Vol 12*, Budapest: Museum of Ethnography.

Kennicott, Ph., 2018. *Is it a museum or not? The question is worth asking*.

The Washington Post, October 12, 2018.

Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://www.washingtonpost.com/entertainment/museums/is-it-a-museum-or-not-the-question-is-worth-asking/2018/10/12/54eded68-c5c1-11e8-9b1c-a90f1daae309_story.html?noredirect=on&utm_term=.e3d3b5ae1b04

(τελευταία επίσκεψη στις 7/01/2019)

Kerényi, E. B., 2010, *Ο βαρώνος Σίμων Σίνας*, Βουδαπέστη: Ú·M·K.

Levin A., K., 2016, *Global Mobilities: Refugees, Exiles, and Immigrants in Museums and Archives*, New York: Routledge)

Lowenthal, D., 1985, *The Past is a Foreign Country*, Cambridge University Press, Cambridge, σ. 410-412.

Mantouvalos, I. 2015, *The Road to Integration: Latitude and Prospects for the Greek Orthodox Community in Eighteenth-Century Miskolc*, *Modern Greek Studies Yearbook*. 23-36.

Marsovszky, M., 2000. *The DNA of the Hungarian Race Shows that It Is Chosen. An Essay on Cultural Identity in Post-socialist Hungary*. (ηλεκτρ. άρθρο) European Institute for Progressive Cultural Policies

Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <http://eipcp.net/transversal/1100/marsovszky/en> (τελευταία επίσκεψη στις 5/03/2019)

Mairesse F., 2010. "Collection Strategies Now!", στο Pettersson, S., Hagedorn-Saupe, M.,

Jyrkkiö, T., Weij A. et al., 2010. "Encouraging Collections Mobility - A Way Forward for Museums in Europe".

Διαθέσιμο στον σύνδεσμο <http://www.lending-for-europe.eu>

(τελευταία επίσκεψη στις 12/03/2019)

Nagybakay, P., 1981. *Summoning tablets of guilds in Hungary*. Budapest: Revai Printing House

Papp, I., 1989, Greek Merchants in the eighteenth-century Jászkunság, *Balkan Studies*, 30/2 (1989), pp. 261-289

Passini, M., 2011. Historical Narratives of the Nation and the Internationalization of Museums: Exhibiting National Art Histories in the Jeu de Paume Museum between the Wars. *Great Narratives of the Past. Traditions and Revisions in National Museums*. EuNaMus,, Paris 29 June – 1 July & 25-26 November 2011. Linköping University Electronic Press. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.ep.liu.se/ecp/article.asp?issue=078&article=028&volume=> (τελευταία επίσκεψη στις 20/3/19)

Perenyi, R., Vegh, A., 2012, *Light and shadow Budapest - The 1000 years of a capital*, Budapest: Budapest History Museum.

Peponis J, Conroy-Dalton R, Wineman J D, Dalton N, 2003, "*Path, theme and narrative in open plan exhibition settings*", in Space syntax fourth international symposium Ed J Hanson, University College London, London pp 29.21-29.20 Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://discovery.ucl.ac.uk/1097/1/PTaN.pdf.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 1/05/2019)

Pettersson, S., Hagedorn-Saupe, M., Jyrkiö, T., Weij A. et al., 2010. "Encouraging Collections Mobility - A Way Forward for Museums in Europe" Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.lending-for-europe.eu/> (τελευταία επίσκεψη στις 12/03/2019)

Sani, M., 2013. Interactive Learning Facilities and Spaces as an instrument for a more open and accessible Museum, στο Nicholls, A., Sani, M., *The Learning Museum Network Project, Report 8 – Learning Facilities and Learning Spaces in Museums*, Bologna: Centro Stampa Bologna (Italy), 8-10T 8

Schouten, F. 1995. Improving Visitor Care in Heritage Attractions. *Tourism Management*, (ηλεκτρ. Περιοδικό) Vol. 16 (4) σ. 259-261. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.comunicacionpatrimonio.net/wp-content/uploads/2015/04/frans-schouten-improving-visitor-care-in-heritage-attractions-16-1995-259-261.pdf.%20Accessed%2012/24/218> (τελευταία επίσκεψη στις 25/3/19)

Végh, A., 2015. Hungarian Atlas of Historic Towns. Budapest: Pauker Holding Ltd.

Whitehead, Ch., Mason, Rh., Eckersley, S., and Lloy K., 2013. *Placing" Europe in the Museum: people(s), places, identities*. Milano: Politecnico di Milano.
Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://www.researchgate.net/publication/261396362_Placing_Europe_in_the_Museum_people_places_identities (τελευταία επίσκεψη 10/04/2019)

Ιστότοποι

Archival Decolonist. Διαθέσιμο στον ιστότοπο: <https://archivaldecolonist.com/about/> (τελευταία επίσκεψη στις 11/2/19)

Cross Cult. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <https://www.crosscult.eu> (τελευταία επίσκεψη στις 28/01/2019)

Deutsches Historisches Museum. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.wienmuseum.at/> (τελευταία επίσκεψη στις 25/3/19)

Εθνικό Ιστορικό Μουσείο. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.nhmuseum.gr/el/> (τελευταία επίσκεψη στις 12/5/19)

Εθνικό Μουσείο Σερβίας Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.narodnimuzej.rs/?lang=en> (τελευταία επίσκεψη στις 05/4/19)

Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : https://europa.eu/european-union/topics/culture_el (τελευταία επίσκεψη στις 3/02/2019)

ICOM. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://icom.museum/en/> (τελευταία επίσκεψη στις 14/11/19)

Kiscelli Museum. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://kiscellimuzeum.hu> (τελευταία επίσκεψη στις 02/2/2019)

MuseumMap. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://www.museumap.hu/actual> (τελευταία επίσκεψη στις 03/02/19)

European commission. European National Museums: Identity Politics, the Uses of the Past and the European Citizen: <http://liu.diva-portal.org/smash/get/diva2:573632/FULLTEXT01.pdf> (τελευταία επίσκεψη στις 10.04.2019)

Ludwig Museum. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.ludwigmuseum.hu/en> (τελευταία επίσκεψη στις 20/12/18)

Πρεσβεία της Ελλάδος στην Ουγγαρία

Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.mfa.gr/missionsabroad/en/hungary.html> (τελευταία επίσκεψη στις 03/02/19)

TripAdvisor. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.tripadvisor.com.gr/> (τελευταία επίσκεψη στις 15/2/19)

Wien Museum. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.wienmuseum.at/> (τελευταία επίσκεψη στις 15/3/19)

1821 Ψηφιακό Αρχείο. Διαθέσιμο στον σύνδεσμο : <https://www.rchumanities.gr/1821-perigrafi-programmatos/> (τελευταία επίσκεψη στις 12/01/2019)

Repository of UOI "Olympias", Δελτίον της ιστορικής και εθνολογικής εταιρείας της Ελλάδος.
Στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη "Ηπειρομνήμων"
Διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/handle/123456789/5149>
(τελευταία επίσκεψη στις 28/04/2019)